

Utviklingen av *Aftenpostens* nyhets- og kommentarjournalistikk

En kvantitativ innholdsanalyse av endringer i Aftenpostens form, stil og innhold fra 1950 til 2008

Hedda Andrea Nossen
Masteroppgave i medievitenskap
Universitetet i Oslo
Institutt for medier og kommunikasjon
13.5.2010

Sammendrag

I denne oppgaven undersøker jeg endringer i *Aftenpostens* nyhets- og kommentarjournalistikk over en periode på 58 år. Jeg gjør en kvantitativ innholdsanalyse av utvalgte trekk ved *Aftenpostens* morgenutgave i fire tidskutt: 1950, 1970, 1990 og 2008. Den underliggende hypotesen for avhandlingen er at *Aftenposten* i konkurranse med andre nyhetsmedier, og spesielt internett som opererer uten deadline, må satse på en annen type form, stil og innhold enn tidligere. Resultatene fra innholdsanalysen viser at det har skjedd en markant endring i hva *Aftenposten* oppfatter som godt eller relevant stoff. Dette kommer hovedsakelig til uttrykk gjennom en utvidelse av nyhetsbegrepet, ved en økning i antall artikler med bredere tidsramme og vekst i temaene kultur, helse, forskning og sosiale spørsmål. En annen utviklingslinje i oppgaven er at journalistenes rolle endrer seg ved at de får økt status som forfattere og at de i økende grad fremstilles som eksperter på sine saksområder gjennom kommentargenren.

Summary

This thesis explores changes in *Aftenposten*'s journalism over a period of 58 years. To answer the question of how *Aftenposten* changes I use quantitative content analysis to study the form, content and style in four time intervals: 1950, 1970, 1990 and 2008. The underlying hypothesis of the thesis is that in competition with other news outlets, and especially the Internet, *Aftenposten* has had to change its editorial policy and supply a different kind of content than earlier. The results illustrate a significant change in what *Aftenposten* considers to be good or relevant news material. There is an increase in articles with a wider time frame and an increase in articles with softer themes such as culture, health, research and other social topics. A further development is the changed role of the journalist: journalists are more often profiled as authors and, through the genre of commentary, increasingly assigned the role of experts in their field.

Forord

Først og fremst, tusen takk til min veileder Svennik Høyen (H-08 til V-10) for motiverende veiledning, gode innspill og kommentarer gjennom hele prosessen og for de verdifulle diskusjonene omkring tvilstilfellene under kodingen av materialet.

Tusen takk til Rådet for Anvendt Medieforskning for tildeling av mastergradsstipend våren 2009.

En stor takk går til Andreas Norland og Jens Barland som tok seg tid til å gi sine refleksjoner og kommentarer til resultatene. Intervjuene har gitt meg veldig interessant og verdifull bakgrunnsinformasjon om Aftenposten.

En spesiell takk til Jade og Janicke for korrekturlesing og verdifulle kommentarer i arbeidets slutfase.

Tusen takk til Georgios for hjelp med utformingen av kodeskjemaet i Excel, kost og losji, oppmuntring underveis og en fantastisk tur til Italia når jeg trengte det som mest!

Sist, men ikke minst: takk til alle medstudenter på skrivestua som har bidratt til at disse siste årene på Blindern også har vært de beste.

Oslo, mai 2010

Hedda Andrea Nossen

Innhold

Sammendrag	iii
Summary	iii
Forord	v
Kapittel 1. Innledning	1
1.1 Generell utvikling av konkurransen i nyhetsjournalistikken	1
1.2 Hypoteser om <i>Aftenpostens</i> journalistiske strategier	2
1.3 Problemstilling	3
1.4 Litteratur – forskningsfeltet pressehistorie	3
1.5 Disponering av oppgaven	4
Kapittel 2. Teoretisk rammeverk: Journalistikkens sosiologi og <i>The New Long Journalism</i>	7
2.1 Hva er journalistikk? Et sosiologisk perspektiv	7
2.2 Den sosiale kontekst, utviklingsfaktorer	9
2.2.1 Institusjonelle betingelser, journalistisk kultur og profesjonalisering	9
2.2.4 Forskningsdeterminisme	13
2.3 Kevin G. Barnhurst: <i>The New Long Journalism</i>	14
2.3.1 Utviklingen av lenge	15
2.3.3 Teorier om årsaker til endringer	17
2.3.4 Nyhetsproduksjon og ideologi	18
2.4 Nasjonal forankring. Norge versus USA	19
2.5 Oppsummering – teoretiske ansatser	19
Kapittel 3. Forskningsdesign — kvantitativ og kvalitativ innholdsanalyse	21
3.1 Kvantitativ innholdsanalyse	21
3.1.1 Utvalg	22
3.1.2 Variabler og variabelverdier	25
3.1.3 Innholdskategoriernes karakter	26
3.1.4 Genrekategorien. Eksempelet <i>reportasje</i>	27

3.1.5 Ulemper ved kvantitativ innholdsanalyse og oppgavens validitet	29
3.2 Kvalitativ innholdsanalyse	30
3.3 Intervju	31
Kapittel 4. Det historiske bakteppet for <i>Aftenposten</i> i 1950, 1970, 1990 og 2008	33
4.1. Politiske rammebetingelser – avviklingen av partipressen	33
4.2. Kulturelle betingelser – profesjonalisering og utviklingen av et nyhetsparadigme	36
4.3. Økonomiske betingelser – økt konkurranse	37
4.4 Økt konkurranse – økt spesialisering?	41
4.5 Teknologiske rammebetingelser. Typografisk utvikling og en beskrivelse av årskuttenes layout	43
4.5.1 En beskrivelse av <i>Aftenpostens</i> layout	43
4.6 Rammebetingelser og historisk kontekst 1950, 1970, 1990 og 2008.....	44
Kapittel 5. Utviklingen av <i>tema, tidsramme, fokus og størrelse</i>	47
5.1. <i>Geografi</i>	47
5.1.1 Mot en mer omfattende geografisk ramme?	50
5.2 <i>Saksområde</i>	50
5.2.1 En kultursatsing ”Fra Bach til Bæljespell”	54
5.3 <i>Tidsramme</i>	55
5.3.1 Utviklingen av nyhetenes <i>tidsramme</i>	58
5.3.2 Fra hendelsesorientering til tilstandsorientering	61
5.4 <i>Fokus</i>	61
5.4.1 Uklar fokusutvikling	63
5.5. <i>Lengde</i>	63
5.5.1. Typografisk differensiering.....	64
5.5.2 <i>Tema og tidsramme</i> for de lange artiklene. Den eksklusive journalistikk	66
5.6 Fra aktuell og hendelsesorientert journalistikk til tidsskriftsjournalistikk?	67
Kapittel 6. Den aktive og synlige journalisten	71

6.1 Genre	71
6.1.1 Hypoteser om utviklingen av genre.....	75
6.1.2 Tvilstilfeller.....	75
6.1.3 Utviklingen av nyhetsjournalistikken.....	77
6.1.4 Utvikling av kommentarjournalistikken – differensiering av <i>kommentarene</i>	78
<i>Kommentarene i 1950</i>	79
<i>Kommentarene 1990</i>	82
<i>Kommentarene 2008</i>	82
6.1.5 Dagens genre	86
6.2 Tilstedeværelse og byline.....	87
6.2.1 Om variabelen <i>tilstedeværelse</i>	87
6.2.2 Om variabelen <i>byline</i>	88
6.3 Journalisten fra anonym formidler til samfunnsekspert?	89
Kapittel 7 Innhold og form i endring	93
7.1 Teoretiske ansatser og metodiske valg.....	93
7.2 Nyhetsbegrep i endring	94
7.3 Journalistrolle i endring. Den ansvarlige journalisten og journalisten som merkevare .	96
7.4 Forslag til videre forskning	99
7.6 Aftenposten og veien videre.....	102
Litteratur.....	105
Kilder.....	111
Vedlegg 1: Aviseksempler	113
Eksempel hovedkommentar 4.10.1950	113
Eksempel hovedkommentar 16.10.1970	114
Eksempel kommentar 25.9.1990	115
Eksempel tidsramme: <i>tilstand & tendens</i> , fokus: <i>gruppe</i>	117
Vedlegg 2: Kodebok.....	119

Kapittel 1. Innledning

***Intro:** But even today there are some who still think there's merit in publishing the news 24 hours after it happened.*
***Jones:** Why is aged news better than real news?*
***Berke:** I've never heard the term aged news.*
***Jones:** Well the newspaper is aged news, I mean it's yesterday's news.*
***Berke:** Not necessarily.*
***Jones:** Give me one thing in there that happened today.*
***Berke:** But, umm, nothing here happened today. But I think there are several things that didn't happen yesterday.*
***Jones:** So it's even older?*
***Berke:** Depends on your perspective.*

Jason Jones intervjuer assisterende direktør Rick Berke i the New York Times (John Stuart Show 2009).

Innslaget fra *John Stewart Show* illustrerer på en humoristisk måte den utfordringen fra internett som pressen i dag står overfor: i konkurransen om å bringe til veie de ferskeste og mest dagsaktuelle nyhetene, vil avisene tape mot nyhetsjournalistikken på internett som opererer uten deadline. Dette er et eksempel på hvordan kontekstuelle rammebetingelser for pressen¹ har endret seg det siste tiåret. Hvordan slike utenforliggende betingelser virker inn på pressen er det mange som mener noe om, men det finnes få empiriske undersøkelser i Norge av utviklingen av journalistikkens form, struktur og innhold.

Hva har forandringer i rammebetingelser å si for journalistikkens vesen? Hvilke følger får endringer i journalistikken for journalistenes rolle? I denne oppgaven ønsker jeg å kartlegge hvordan *Aftenpostens* journalistikk har endret seg fra 1950-tallet til i dag. Jeg har valgt å undersøke utviklingen av nyhets- og kommentarjournalistikken i avisens kultur-, utenriks-, innenriks- og politiske stoff.

1.1 Generell utvikling av konkurransen i nyhetsjournalistikken

Pressen var i lang tid alene om nyhetsrapporteringen. Etter hvert som nye medier kom til økte konkurransen, men nyhetene ble lenge sett på som avisenes domene. I 1950, som er mitt første tidskutt, er radioen godt etablert som nyhetsmedium. Siden følger konkurranse fra

¹ Begrepet "presse" brukes ofte i litt forskjellige betydninger, dette er ytterligere komplisert ettersom nesten alle aviser har sin egen nettavis. Når jeg refererer til pressen i denne oppgaven, brukes det som samlenavn på "regelmessige utgitte papiraviser", eller journalister i disse papiravisene. I de tilfeller jeg henviser til nettaviser alene gjør jeg dette tydelig.

fjernsynet med *NRK Dagsrevyen* og etter hvert kommer flere fjernsynskanaler til med egne nyhetssendinger. Nå, i senere tid, er internett blitt en viktig konkurrent. Flere aktører er inne med nyhetstjenester på nett og de fleste aviser har sin egen nettavis. Disse eksemplene viser hvordan pressen gjennom historien har måttet tilpasse seg nye konkurransesituasjoner når nye medier tar en bit av nyhetsmarkedet. En generell antakelse om hvordan mediene reagerer på økt konkurranse er at de i større grad må fokusere på fordelene, og ta hensyn til ulempene, ved sitt eget format. De ulike mediene har forskjellige formater, og har derfor et særegent formspråk basert på forskjellige kommunikative komponenter. For eksempel har fjernsynet fordeler med sin visuelle kommunikasjon, mens pressen har større muligheter i det litterære språket og i komplekse argumentative strukturer (McNair 2004: 63-64). En annen hypotese er at det å være alene om nyheten ved publiseringen blir en stadig viktigere konkurransestrategi. For løssalgsaviser blir eksklusivitet viktig i forhold til førstesiden som salgsplakat, og for alle medier er eksklusivitet viktig for å holde på publikum og posisjonen som en viktig nyhetsformidler og dagsordensetter. Ved å benytte seg av det særegne ved sitt eget medium kan pressen i større grad levere eksklusive saker i forhold til andre medier.

1.2 Hypoteser om *Aftenpostens* journalistiske strategier

Uten riktig å kunne forsvare seg mot Jason Jones' anklage om at avisen publiserer "foreldede" nyheter, setter Rick Berke i *The New York Times* fingeren på et av pressens mottrekk mot økt konkurranse fra internett: om nyheten anses for å være gammel eller ny, er avhengig av hvilket perspektiv en bruker. For nyheten trenger ikke nødvendigvis være ny. Nyheter som ligger tilbake i tid kan fremstå som ferske hvis en bruker nye perspektiver, vinklinger og sammenhenger. Dette er ikke helt originalt, avisene har lenge publisert nyhetsartikler som tar for seg planlagte begivenheter, bakgrunn og hendelser som ligger et stykke tilbake i tid. Forhåndsamtaler av kommende kommunale aktiviteter er et eksempel på nyheter som ennå ikke har inntruffet, mens den gravende journalistikken, som avslører forhold som tidligere ikke har vært offentlige, er et eksempel på nyheter som ligger et stykke tilbake i tid. Jones' grunnforestilling i harseleringen med *The New York Times*, om avisinnhold som betinget av hendelser i en 24-timers syklus, er dermed ikke helt riktig. På den andre siden er disse nyhetene i en 24-timers syklus, som ofte er dramatiske og uventede, det som forbindes med den "klassiske" nyhet, og nyhetsbegrepet knyttes derfor ofte til det tidsnære (Allern 2001: 53).

Implisitt i Berkes svar til Jones er at begivenhetene ikke nødvendigvis er nye fordi de nettopp har skjedd, men fordi avisen velger å publisere dem på et gitt tidspunkt, og at slike saker kan anses for å være nyheter så lenge informasjonen er ny for leseren. I forlengelsen av dette

stiller jeg spørsmålet om *Aftenposten* i større grad systematisk satser på nyheter med en annen karakter enn tidligere? En hypotese er at *Aftenposten* publiserer flere nyheter av en mer generell karakter og færre nyheter som er preget av avisens 24-timers syklus, samtidig som kommentarjournalistikken fremheves. I denne oppgaven vil jeg beskrive slike endringer i *Aftenposten* i lys av forandringer i pressens rammebetingelser og i journalistenes rolle.

1.3 Problemstilling

I oppgaven foretar jeg en kvantitativ innholdsanalyse av *Aftenpostens* morgenavis i fire tidskutt: 1950, 1970, 1990 og 2008. Gjennom å undersøke journalistens tilstedeværelse i tekst og byline kan jeg si noe om hvordan journalisten synliggjøres, og ved å undersøke tidsramme, saksområde og genre kan jeg si noe om hva som kjennetegner utviklingen i journalistikken. Hovedproblemstillingen kan deles i tre:

- *Hvordan har journalistikken i Aftenposten utviklet seg fra 1950 til 2008?*
- *Skjer det en synliggjøring av journalistene i Aftenposten i løpet av denne perioden?*
- *Er det en sammenheng mellom endringer i journalistikken og synliggjøringen av journalistene?*

I forhold til siste del av problemstillingen vil jeg understreke at min undersøkelse ikke kan gi rene bevis for at det er en sammenheng mellom endringer i journalistikken og synliggjøring av journalistene. Jeg vil i stedet vise til en rekke indisier som gjør denne sammenhengen plausibel. Problemstillingen vil belyses ved å sette endringene i journalistikken opp mot utviklingen i pressens rammebetingelser, og da spesielt den nye konkurransesituasjonen.

1.4 Litteratur – forskningsfeltet pressehistorie

Hans Fredrik Dahl (2004) påpeker i *Mediehistorie. Historisk metode i mediefaget* at det finnes en god del forskningsbidrag om avisers holdninger til bestemte hendelser (ibid.: 63). Når det kommer til pressens utvikling i forhold til form, struktur og innhold finnes det først og fremst punktvis bidrag. Få, om noen, er sammenhengende bidrag til svar på hvordan journalistikken utvikler seg. På den andre siden har det i det siste tiåret vært et stortilt satsningsprosjekt på å få skrevet den norske pressens historie fra 1763-2010. Resultatet av prosjektet har nylig (april 2010) kommet ut i fire bind². Samtidig finnes det flere enkeltbidrag på pressehistorisk forskning med et utviklingsperspektiv. Noen eksempler er Rune Ottosen som har skrevet om utviklingen av journalistenes rolle, Martin Eide har skrevet om utviklingen av redaktørenes

² Flere av temaene i denne oppgaven er berørt i bind 3 av *Norsk presses historie* (2010). Ettersom utgivelsen er av helt ny dato, har jeg ikke fått benyttet meg av verket i denne avhandlingen.

rolle, Aslaug Veum om utviklingen av Dagbladets forsider, Jo Bech-Karlsen har skrevet om avisreportasjen, Thore Roksvold om genrenes utvikling og Svennik Høyser og John Nonseid har skrevet om utviklingen av den moderne nyhetsjournalistikk i Norge.

Det finnes også flere masteroppgaver innenfor feltet pressehistorie. Blant annet har John Nonseid, Arnhild Skre, Line Nagell Ylvisåker og Leif Morten Herskedal tatt for seg ulike aspekter ved pressens innhold og uttrykk til forskjellige tider. Ved å utvide det geografiske nedslagsfeltet utover Norge får man et langt større sammenlikningsgrunnlag. For eksempel har Mats Ekström skrevet om utviklingen av intervjuet og siteringsteknikker i Sverige, Jan Ekecrantz og Tom Olsson har skrevet om utviklingen av den svenske journalistikken, Søren Kolstrup har skrevet om dansk presse og Kevin G. Barnhurst har bidratt med empirisk forskning på utviklingen av den amerikanske nyhetsjournalistikken.

I denne punktvisе fremstillingen av journalistikkens utvikling er min oppgave et forsøk på å gi et empirisk bidrag for å fylle noen av kunnskapshullene innenfor journalistikkforskningen. Oppgaven har en rekke begrensinger som jeg vil redegjøre for nærmere i metodekapittelet. Den bør derfor betraktes som en studie av enkelte trekk ved journalistikken og som en oppfordring til videre forskning på disse og andre utviklingstrekk.

1.5 Disponering av oppgaven

I neste kapittel vil jeg se på pressen i et sosiologisk perspektiv ved å gjøre rede for ulike faktorer som påvirker utviklingen av journalistikken. Jeg vil deretter se på Kevin G. Barnhursts forskning på den amerikanske journalistikken. Som sitatet fra Brian McNair påpeker innledningsvis i neste kapittel, er ikke journalistikk isolert fra historien og konteksten den opererer innenfor. De sosiologiske perspektivene bidrar til å synliggjøre disse prosessene, slik at en lettere kan forstå hvorfor utviklingen går i en bestemt retning. Grunnen til at jeg har valgt å spesielt fremheve Barnhursts forskning er fordi jeg anser hans studier for å være nyskapende og systematiske. I denne oppgaven har jeg brukt enkelte av hans hypoteser og kategorier. Samtidig som Barnhursts studier er en interessant parallell til min avhandling er jeg er klar over, og vil gjøre rede for, de grunnleggende forskjeller som finnes mellom det amerikanske og det skandinaviske pressesystemet.

I tredje kapittel følger en redegjørelse av den metodiske fremgangsmåten som ligger til grunn for oppgaven, og noe av den teori som kategoriseringen bygger på. Analysedelen innledes av et bakgrunnskapittel (kapittel 4), hvor jeg benytter den sosiologiske oversikten over journalistikkens sosiale faktorer fra teorikapittelet for å belyse det historiske bakteppet for

undersøkelsen. Deretter følger analysekapitlene (kapittel 5 og 6) hvor jeg først gir en redegjørelse for kategoriseringen og deretter presenterer de empiriske funnene. Avslutningsvis vil jeg trekke sammenhenger mellom de empiriske funnene og plausible årsaksforklaringer.

Kapittel 2

Teoretisk rammeverk:

Journalistikkens sosiologi og *The New Long Journalism*

For the sociologist, journalism, like any other form of cultural production, always reflects and embodies the historical processes within which it has developed and the contemporary social conditions within which it is made.

(McNair 2004: 64)

Det innledende sitatet fra den britiske sosiologen Brian McNair (2004) understreker nødvendigheten av å se journalistikken i et historisk perspektiv, spesielt ved å fange opp journalistikkens sosiale omgivelser og hvordan disse omgivelsene endrer seg. I dette kapitlet vil jeg innledningsvis se nærmere på begrepene ”journalistikk” og ”nyheter”, og de ulike faktorene som har innvirkning på journalistene og produksjonen av journalistikk. Disse faktorene vil jeg bruke i bakgrunnskapitlet og analysekapitlene for å belyse endringene i pressens form, stil og innhold. Jeg vil deretter redegjøre for Kevin G. Barnhursts forskning på utviklingen av den amerikanske journalistikken. I min empiriske undersøkelse har jeg vært spesielt oppmerksom på hans kategoriseringer og funn, hvorav flere av resultatene viser at journalistikken utvikler seg i en annen retning enn den som beskrives av journalistene selv.

2.1 Hva er journalistikk? Et sosiologisk perspektiv

I artikkelen “The sociology of news production” deler sosiolog Michael Schudson (1989) forskningen på produksjon av medieinnhold inn i tre hovedperspektiver. Det første perspektivet er ”det politisk økonomiske”, som fokuserer på forholdet mellom medieorganisasjonens økonomiske struktur og medieproduktet. I det andre perspektivet, ”mainstream sosiologi”, er en opptatt av hvordan journalistisk virksomhet rammes inn og begrenses av organisatoriske rutiner. Det tredje perspektivet, ”det antropologiske”, understreker betydningen av kulturelle symboler og ideologier i de journalistiske tekstene (ibid.: 266). Denne oppgaven legger hovedsakelig til grunn det sosiologiske perspektivet ved å se på interne og eksterne faktorer innvirkning på pressens utvikling. De fleste

undersøkelser innenfor dette perspektivet legger til grunn at journalistikk er en sosial konstruksjon (ibid.: 274).

I *The Sociology of Journalism* definerer McNair (2004) journalistikk som: “[...] any *authored* text, in written, audio or visual form, which *claims* to be [...] a *truthful* statement about, or record of, some *hitherto unknown* (new) feature of the *actual, social* world” (ibid.: 4). Det at teksten hevder å være sann er blant annet knyttet til idealet om objektivitet, faktaorientering og balanse, og journalistikk blir dermed ofte karakterisert som et speil eller vindu mot virkeligheten (Allern 2001: 47). Sigurd Allern (2001) mener denne forståelsen av journalistikk er en slags ”naiv realisme”, som utelater journalistenes og organisasjonens rolle i produksjonen av nyheter (ibid.: 47). Flere sosiologiske studier viser til at enhver form for kommunikasjon ikke skjer i et vakuum, men i en sosial setting. Det er dermed ikke mulig å være fullt ut objektiv og speile virkeligheten ettersom det ikke finnes én håndgripelig virkelighet (Schudson 1989: 274). Enhver fortelling krever kontekstualisering som baserer seg på antakelser og verdier (McNair 2004: 5). Journalistikk er på denne måten en sosial konstruksjon eller rekonstruksjon av virkeligheten. Gaye Tuchman (1978) beskriver dette ved hjelp av en vindusmetafor hvor journalistikk kan sees som et vindu mot verden. Videre påpeker hun hvordan vinduets ramme og personen som ser ut av vinduet begrenser hva det er en ser på den andre siden:

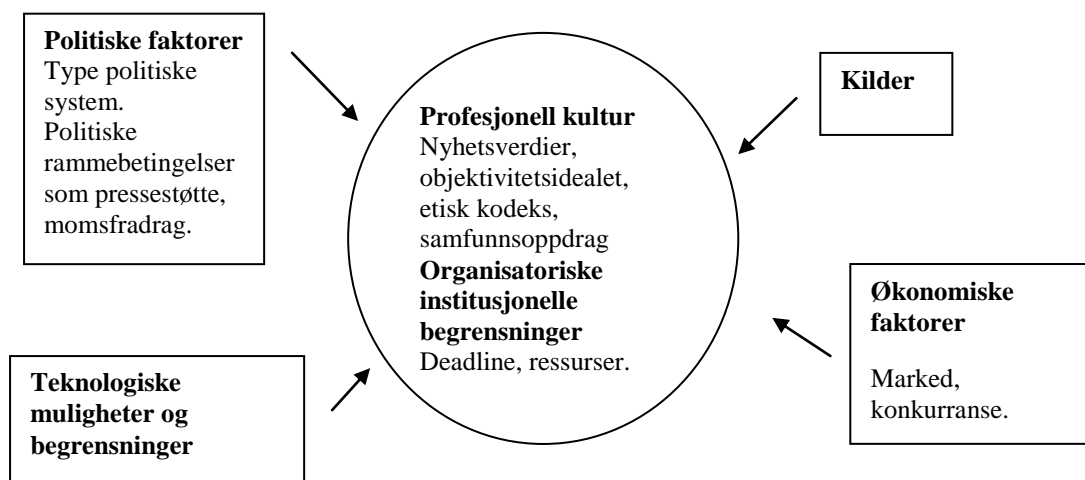
But, like any frame that delineates a world, the news frame may be considered problematic. The view through a window depends upon whether the window is large or small, has many panes or few, whether the glass is opaque or clear, whether the window faces a street or a backyard. The unfolding scene also depends upon where one stands, far or near, craning one’s neck to the side, or gazing straight ahead, eyes parallel to the wall in which the window is encased (ibid.: 1).

Ved å ta bevisste og ubevisste valg om blant annet kilder, kontekst og formuleringer, ”rammer” journalistene inn nyhetene. I stedet for å se på objektivitet som noe absolutt kan en se på tre virkemidler som gir inntrykk av objektivitet: å atskille fakta og mening, å gi balanse i fremstilling og å validere utsagn ved å referere til kilder (McNair 2004: 68). Debatten om objektivitet er viktig ettersom forestillingen om journalistikken som et speil er en naturligjøgning av journalistikkens vesen som skjuler konstruksjonsaspektet ved journalistikk. Dette gir inntrykk av at nyheter er naturgitt og noe som skjer med journalisten. Denne naturligjøgningen kommer blant annet til uttrykk gjennom det medieforsker Martin Eide (1995) beskriver som en populær tautologi innen journalistikken: ”en nyhet er en nyhet og journalistens jobb er å formidle denne” (ibid.: 10).

Sosiologiske studier av journalistikk vektlegger imidlertid konstruksjonsaspektet og at journalistene og journalistikken er en del av en institusjon. Journalistikken er betinget av ulike sosiale faktorer innad i og utenfor institusjonen. Disse sosiale faktorene er ikke statiske, men varierer innen tid og rom: "The journalistic text is [a] product of a wide variety of cultural, technological, political and economic forces, specific to a particular society at a particular time" (McNair 2004: 3).

2.2 Den sosiale kontekst, utviklingsfaktorer

Journalistikkens sosiale kontekst kan illustreres ved følgende figur basert på McNair (2004):

Figur 2.1. Journalistikkens sosiale faktorer (ibid.:14)

2.2.1 Institusjonelle betingelser, journalistisk kultur og profesjonalisering

Medieforsker Timothy E. Cook (2005) mener det er fruktbart å skille mellom organisasjonsperspektivet og institusjonsperspektivet når en studerer nyheter. Han mener organisasjonsperspektivet gir, og har gitt, mange innsikter i produksjon av nyheter, men at det samtidig er begrenset da det ikke går bak de organisatoriske forklaringene. Å se nyheter i et institusjonelt perspektiv, og ikke bare i et organisatorisk, åpner opp for å studere de journalistiske rutinenes egenarter og undersøke journalistikkens innhold. I tillegg kan en fange opp aspekter som går på tvers av ulike organisasjoner (ibid.: 63-64).

Nyhetsjournalistikkens institusjonelle karakter fremgår ved tre trekk, ifølge Tuchman (1978). For det første er nyhetsproduksjon en institusjonell måte å gjøre informasjon tilgjengelig for konsumenter. For det andre er nyhetsbedrifter allierte med andre legitime institusjoner. Regjering og Storting er eksempler på politiske institusjoner som har en særskilt tilgang til

mediene sammenliknet med andre institusjoner generelt, og den øvrige befolkningen spesielt (ibid.: 4). Det tredje trekket ved nyhetsinstitusjonen mener Tuchman er at det er profesjonelle yrkesutøvere som tar seg av innhenting og spredning av nyheter (ibid. 4). I forhold til dette tredje punktet er det et sentralt aspekt at nyhetsproduksjon er en kollektiv prosess hvor felles rutiner veier tyngre enn den enkelte journalists vurderinger (Cook 2005: 71). I den daglige nyhetsproduksjonen følger journalister rutiner og regler for innhenting av informasjon og presentasjon av dette: ”Det finnes regler for hva man velger å skrive om, hvem man spør, hva man spør om, hvordan man oppfatter et problem, hvordan man oppfatter seg selv, hvordan man oppfatter sitt publikum” (Eide 1995: 36). For å kunne produsere nyheter på daglig basis deler journalister og redaktører en implisitt forståelse for nyheter, og følger slike regler og rutiner. Innenfor disse rutinene har journalister i større og mindre grad bestemmelsesrett (Cook 2005).

Journalister kjenner seg ofte ikke igjen av den sosiologiske beskrivelsen av arbeidet deres og føler seg beskyldt for å forfalske nyhetene (Schudson 1989: 263). Cook poengterer at definisjonen av nyheter og normer ofte er fleksible, og at det derfor ligger et potensial for selvstendig arbeid og improvisasjon. Denne autonomien reflekteres i et par undersøkelser fra 1970 og 1980-tallet som viser at journalister betrakter sin egen virksomhet som selvstendig (Cook 2005: 71-74). Det som imidlertid menes med at nyhetsproduksjon i stor grad er rutinert, er at det finnes implisitte og eksplisitte regler og rutiner for hva som er nyheter og hva som er ”nyhetsverdig”. Artiklene journalistene skriver må også ”selges” inn til desken. De må dermed foregripe forventningene og preferansene til redaksjonen, og slik blir redaktørenes forventninger internalisert i det journalistiske arbeidet. Cook mener dette hovedsakelig gjelder hva som anses for å være nyhetsverdig (ibid.: 75). Eksempler på interne faktorer som påvirker journalistikken er deadline og eksplisitte og implisitte redaksjonelle strategier som journalistene må forholde seg til når de skal vurdere hva som er en god nyhetssak. Et konkret eksempel på hvordan organisatoriske og profesjonsfaktorer innvirker på journalistikken er hvordan krav til validering av fakta og tidsbegrensninger fører til en favorisering av autoritative kilder (McNair 2004: 76). Profesjonalisering av journalistene er et annet element som har innvirkning på utformingen av journalistikken. Sammen med institusjonalisering gjør profesjonaliseringen at nye journalistiske metoder og formater blir gjort til rutine. Profesjonaliseringen er nært knyttet til den journalistiske yrkesetikken, og ikke minst idealet om objektivitet (ibid. 61, Cook 2005: 76).

Det institusjonelle perspektivet er viktig for å forstå den journalistiske kultur ettersom journalistikk i høy grad er en kollektiv prosess. Objektivitetsidealet er som Cook (2005) påpeker en viktig faktor innen den journalistiske kultur. Et annet eksempel på en viktig faktor er forholdet til nyhetsverdier. Nyhetsverdier er egenskaper ved potensielle nyhetssaker som definerer hva som til slutt blir dekket av mediene (Allern 2001: 55, McNair 2004). Nyhetsverdier er, som Cook viser ovenfor, en institusjonell praksis. Det er noe som "sitter i veggene" i hver redaksjon, og er derfor en intern praksis innenfor hver enkeltinstitusjon. Samtidig er nyhetsverdiene en generalisering av hva en mener er mer "allmenn" journalistisk praksis. Noen nyhetsverdier som ofte refereres i lærebøker er *vesentlighet* (hvor relevant er saken?), *aktualitet* (nærhet i tid), *identifikasjon* (geografisk og kulturell nærhet), *konflikt* og *sensasjon* (Allern 2001: 55). De to siste verdiene er spesielt tilknyttet tabloidpressen som i større grad enn abonnementspressen, må selge aviser basert på forsiden (ibid.). Dette illustrerer at vektleggingen av kriteriene vil variere fra redaksjon til redaksjon i samsvar med avisens profil. En annen viktig faktor for å forstå den journalistiske kultur, er hvordan journalistene forstår sin rolle mellom ideal og marked.

Mediene tillegges en demokratisk nøkkelrolle i samfunnet, noe som legitimerer deres virksomhet og setter dem i en særstilling i samfunnet ut over å være rene økonomiske aktører. I Norge kommer dette blant annet til uttrykk gjennom statlige støtteordninger som pressestøtte og momsfratak. Medienes samfunnsansvar gjenfinnes også i pressens etiske kodeks, Vær Varsom- plakaten. Her heter det blant annet at "Pressen ivaretar viktige oppgaver som informasjon, debatt og samfunnskritikk. Pressen har et spesielt ansvar for at ulike syn kommer til uttrykk" (Vær Varsom- plakaten 2009). På denne måten er pressens samfunnsansvar både noe som forventes "utenfra" og en profesjonell identitet "innad" i den journalistiske institusjonen. Eli Skogerbø (1999) fremhever i "Kap. 3: Normativ teori, medier og demokrati" at det imidlertid ikke finnes enighet om hvilke normative funksjoner som bør tillegges mediene. Enkelte av de normative teoriene er også mer eller mindre motstridende (ibid.: 39-40). De demokratiske oppgavene som ofte tilskrives mediene er at mediene skal være forvaltere av ytringsfriheten, de skal overvåke makthavernes virksomhet, de skal være kilde til informasjon slik at borgerne kan ta rasjonelle avgjørelser ved valg og de skal være en arena for debatt og deliberasjon (ibid.: 43-47). På denne måten settes en fri presse i sammenheng med et velfungerende demokrati.

2.2.2 Økonomiske betingelser

Journalistiske medier rommer altså en dualitet ettersom de på den ene siden er viktige

samfunnsinstitusjoner som tillegges demokratiske oppgaver, mens de på den andre siden er økonomiske foretak som skal akkumulere profitt gjennom sin virksomhet. Mediene tjener penger ved å selge medieinnhold til konsumenter og selge publikums oppmerksomhet til annonsører (Doyle 2002: 12). Journalistikk er på denne måten en vare, som både må ha en bruksverdi og en bytteverdi (McNair 2004: 101). I dette markedet konkurrerer mediene om størst mulig andel av kunde- og annonsemarkedet. Ettersom nyhetsmediene er økonomiske aktører må mediene ta hensyn til forandringer i konkurransesituasjon og markedet generelt ettersom de blir berørt av konjunktursvinginger i annonse- og lesermarkedet. Redaksjonelle avgjørelser skjer derfor i spennet mellom økonomiske hensyn og hensyn til den profesjonelle kultur. For eksempel kan redaksjonen velge å ikke dekke en sak fordi det opptar for mange ressurser å sende en journalist til stedet (Allern 2001).

Allern (2001) viser til at nyhetsutvalget generelt er påvirket av mediets geografiske dekningsområde, profil, mediets egenart og konkurransen mellom mediene (ibid.: 62). Konkurransen fra andre medier fører til at *eksklusivitet* blir en spesielt viktig faktor i redaksjonenes nyhetsvurderinger. Allern kommenterer hvordan dette spesielt har konsekvenser for pressen, som opererer innenfor døgnet:

Nyhetsmedier konkurrerer innbyrdes om å ha "egne nyheter" og vil kunne droppe en sak hvis mange andre redaksjoner vil skrive om det samme. Aviser som kommer ut en gang i døgnet, vil dessuten vurdere hvor kjent "nyheten" er når produktet kommer fram til leseren. Hvis radiosendingene har terpet på samme sak i et halvt døgn før, så kan dette være nok til at det blir definert som gammelt nytt eller en ikke-sak, også i riksavisene (ibid.: 63).

I konkurranse med andre medier, som når det kommer nye nyhetsmedier inn i markedet, risikerer "de gamle" mediene både å miste lesere og annonsører til "de nye" mediene.

2.2.3 Teknologi

Flere studier knytter utviklingen av journalistikken til innføringen av ny teknologi. For eksempel trekker John Nonseid (1997) paralleller mellom telegramteknologien og fremveksten av "den omvendte pyramide" i hovedoppgaven *Telegrammer og nyhetsstil. En undersøkelse av gjennombruddet for nyhetsjournalistikken i Norge. Fire Osloavisers utvikling fra 1908 – 1930*. McNair (2004) mener teknologi har en avgjørende betydning for journalistikkens form og innhold. Ny teknologi har derfor stor innvirkning på utviklingen ettersom ny teknologi påvirker innhenting av informasjon, produksjon og spredning av journalistikk (ibid.: 125). Spesielt fremhever McNair teknologiens innvirkning på

innsnevringen av tid og rom knyttet til nyhetsformidling. Fra de tidlige nyhetsbrevene hvor utenlandsrapporter nådde frem til publikum flere uker og måneder etter hendelsene inntraff, har tidsaspektet mellom når hendelsen fant sted og når publikum får vite om den stadig blitt redusert. McNair hevder at tradisjonelt har ny teknologi derfor forsterket hendelsesorientert nyhetsdekning (ibid.: 126-127). Enkelte medier, som fjernsynet, radio og internett kan benytte seg av sanntidsnyheter ("real time") hvor det forventes umiddelbarhet (ibid.: 127). Avisenes format kan imidlertid ikke benytte seg av denne umiddelbarheten og er avhengig av trykk og distribusjon som tar lenger tid. Med internettets inntreden og utvikling av nettaviser, har det blitt spekulert i om det vil føre til papiravisens død (ibid.: 136). I stedet for å komme med profetier om papiravisens undergang velger McNair å fremheve avisenes fordeler som at formatet er lett å håndtere og egner seg for grundig nyhetsrapportering og analyse (ibid.: 139). Han viser også til at tidligere spekulasjoner om at nye medier vil gjøre de gamle mediene overflødige, ikke har slått til. Et eksempel på dette er radioens økende popularitet, til tross for spådommer om at fjernsynet skulle eliminere behovet for radioen (ibid.: 138).

McNairs bok er opprinnelig fra 1998. Ettersom teknologien har utviklet seg mye siden 1998 virker enkelte av beskrivelsene av internettets og avisenes fordeler og ulemper utdatert i dagens kontekst. En påstand som det imidlertid vil være interessant å forfølge i denne oppgaven, er om ny teknologi forsterker hendelsesorientert nyhetsdekning.

2.2.4 Forskningsdeterminisme

Innen medie- og kommunikasjonsforskning er det ikke enighet om hva som er den direkte årsaken til forandringer i journalistikken. Dette gjelder blant annet for utviklingen av journalistikken i USA i siste halvdel av 1800-tallet. Schudson (1991) er en av dem som advarer mot teknologisk og økonomisk determinisme, og som mener at forandringer kun kan forklares ved henvisning til bredere sosiale forandringer som omgir journalistikken og ikke til forandringer i teknologi alene. Teknologi må for eksempel sees som en sosial og kulturell praksis (ibid.). Medieforsker Sverre Høy (2007) argumenterer for en mer inkluderende posisjon hvor en kan se avisproduksjon som et system av deler som står i gjensidig forhold til hverandre, men som ikke nødvendigvis er naturgitte: "It is a system of resources of different kinds – intellectual and material – that must be organized and adapted to changing economic and socio-political environments" (ibid.: 28-29). Disse ressursene vil ha forskjellig betydning for journalistikken til forskjellige tider. For eksempel vil inntreden av ny teknologi bety mer for utviklingen i noen perioder enn i andre: "[...] the economics of technological changes plays a variable role as a 'key mover' in different periods and situations" (ibid.: 30). Man kan

dermed tillate seg å legge mer vekt på teknologi enn andre faktorer i perioder hvor teknologien ser ut til å være en drivende forandringsmekanisme. Man må på samme tid ikke overdrive en faktors betydning, men ha et blikk for det helhetlige bildet hvor en tar i betraktning at journalistikk er et kompleks felt.

2.3 Kevin G. Barnhurst: *The New Long Journalism*

Innenfor tidligere forskning på journalistikkens utvikling er det utviklet lite overordnet teori. Flere forskere har imidlertid utviklet ideer om langtidstendenser, blant dem Sverre Høyen, Mats Ekström, Søren Kolsrud, Kevin G. Barnhurst og Harlan S. Stensaas. Flere av disse studiene vil nevnes i bakgrunns- og analysekapitlene. Her vil jeg spesielt trekke frem den amerikanske medieforskeren Kevin G. Barnhurst, ettersom han sammen med blant annet John C. Nerone og Diana C. Mutz, har forsket bredt på utviklingen av den amerikanske journalistikken gjennom flere innholdsanalyser. Studiene omfatter både presse, radio, fjernsyn og internett, og tar for seg en rekke kvaliteter ved journalistikken som går på form, innhold, stil og visuelt uttrykk. I min undersøkelse er hypotesen som går på at journalistikken har blitt mer generell inspirert av Barnhursts prosjekt, og enkelte av oppgavens variabler kan sammenliknes med hans. Jeg har derfor valgt å vie et utvalg av forskningsresultatene fra prosjektet og Barnhursts teorier ekstra oppmerksomhet i dette kapitlet. I en teoretisk diskusjon i artikkelen i *Diffusion of the News Paradigm* ser Barnhurst (2005) resultatene fra prosjektet i lys av endringer i journalistenes status og ideologi. Dette utgjør en interessant bakgrunnsdiskusjon for denne oppgaven.

Barnhursts studier går under prosjektnavnet *The New Long Journalism*³, noe som betegner at utviklingen hovedsakelig karakteriseres av at den nye journalistikken er lang. Som jeg kommenterte innledningsvis i dette kapitlet, strider flere av resultatene fra prosjektet mot journalisters oppfatninger av hvordan journalistikken har utviklet seg (Barnhurst 2005). Jeg vil først og fremst konsentrere meg om resultatene fra prosjektet som omhandler avisjournalistikk, men vil samtidig være oppmerksom på de overordnede utviklingstrekkene for andre medier. De overordnede trekkene er spesielt interessante ettersom Barnhurst mener at mediene utvikler seg omtrent i samme retning. Dette kan indikere at mediene ikke divergerer i konkurransen om nyhetene ved å trekke frem sine egne fordeler, men i stedet blir mer like.

³ Jeg har fått tillatelse av Barnhurst til å bruke hans upubliserte materiale fra en planlagt bok under arbeidstittelen *Long News: What happened to journalism in America*. Materialet er tilgjengelig på hjemmesiden til prosjektet (*The New Long Journalism Project* 2010).

I artikkelen “News Ideology in The Twentieth Century” beskriver Barnhurst (2005) de generelle forestillingene om nyhetsjournalistikken blant journalister og deres publikum på slutten av 1900-tallet. Nyhetene oppfattes blant annet som episodiske, korte, nåtidsfokuserte og personfokuserte. Han setter dette i sammenheng med at journalistikken oppleves som påvirket av markedsvilkår (konkurranse, nyhetsoverflod), populærkultur og nyvinninger innen teknologi og at dette påvirker måten en betrakter nyhetsjournalistikken (ibid.). Et eksempel på dette er hvordan opplevelsen av at nyhetene er blitt kortere kan være en refleksjon av at kommunikasjon oppleves som stadig hurtigere og at en mener de korte nyhetene passer bedre til moderne lesevaner (ibid.: 244). En kan finne liknende forklaringer på hvorfor det hersker en forståelse av at nyhetene blir mer hendelsesfokuserte og at en har tilgang på flere hendelser enn tidligere. Forklaringen går ut på at ny teknologi innskrenker tid - rom problematikken og gir journalistene tilgang til flere hendelser samtidig som disse kan være nærmere i tid. Denne grunnforestillingen mener Barnhurst dominerer hos journalistene han har vært i kontakt med (ibid.: 250-252, Barnhurst 2004c). Den samme forestillingen finnes også hos McNair (2004) som mener fremskritt innen teknologi fører til hendelsesorientert nyhetsdekning. Flere av disse forestillingene baserer seg på en antakelse om at mediene plukker opp og benytter seg av nye muligheter innenfor teknologi. Gjennom en rekke undersøkelser av form og innhold i aviser, fjernsyn, radio og internett kommer Barnhurst frem til at disse forestillingene om nyhetsjournalistikken ikke stemmer. I de fleste tilfeller har utviklingen gått i motsatt retning enn de tendensene som beskrives av journalistene selv og deres publikum: “In the course of the century, news became *less* densely populated, *less* event-packed, *less* up-to-date, *less* localized, and *much less* brief” (Barnhurst 2005: 253).

2.3.1 Utviklingen av lengde

Gjennom to undersøkelser, en med John C. Nerone (1999) og en med Diana C. Mutz (1997), kommer Barnhurst frem til at avisnyhetene i USA har blitt lengre. I den første studien undersøkes tre amerikanske aviser fra 1885 til 1985, én av faktorene som måles er antall artikler per side. De kommer frem til at det er en klar utvikling mot at avissidene blir mindre tette. Det blir færre artikler per side, noe som indikerer at artiklene blir lengre. Dette kan imidlertid også forklares ved andre faktorer, som at avisformatet blir mindre samt at typer og bilder blir større (Barnhurst 2005: 245, Barnhurst og Nerone 1999). I den andre undersøkelsen måles lengde i forhold til en fempunkts skala i emnene *ulykke*, *kriminalitet* og *arbeid* i tre amerikanske aviser. Resultatet viste at nyhetene blir lengre både samlet sett og innenfor hvert av de enkelte emnene. Kanskje ikke så overraskende viser det seg at lengde varierer mellom

de forskjellige emnene. Noen emner er gjennomsnittelig lengre enn andre, nyheter om arbeid er for eksempel lengre enn nyheter om ulykker (Barnhurst 2005: 245, Barnhurst og Mutz 1997: 4)⁴. En slik krysstabulering gir verdifull informasjon i forhold til hvilke tema redaksjonene prioriterer gjennom lengde.

Økningen i lengde gjelder i følge Barnhurst også for nyheter i fjernsyn, radio, og kanskje noe overraskende, også for internett. For radio og fjernsynet viser resultatene at lydkuttet har krympet. Kildene slipper mindre til, mens journalistene selv opptar mer sendetid (Barnhurst 2004a: 4-5)⁵. I undersøkelsen av nyheter på internett har Barnhurst sammenliknet nettutgavene fra 2001 av aviser han tidligere har undersøkt. Resultatet var at nyhetene fortsatte å vokse seg lengre etter at de havnet på nett: "As the newspapers moved onto Internet, their stories continued to grow longer, following the trend established over the previous century" (Barnhurst 2005: 248)⁶. En slik utvikling er interessant, for det første fordi det strider mot forståelsen om at internett først og fremst egner seg for korte nyheter. Dette har blant annet med leservennlighet å gjøre. Terje Lynnebakken (1998) mener for eksempel at et reelt problem er at det er vanskeligere og mer ubehagelig å lese på nett (ibid.: 183). Hvis teksten er lang må leseren for eksempel "scrolle" nedover nettsiden. For det andre yter Barnhursts påstand motstand mot hypotesen om at mediene finner sine egne uttrykk og divergerer i konkurransen om nyhetene. Barnhurst sin undersøkelse av nettnyhetene er imidlertid fra 2001⁷, og er derfor i dagens kontekst noe foreldet. De første nettavisene publiserte i stor grad innhold fra egne aviser, mens det i dag er mer vanlig å ha egne nettredaksjoner som jobber frem egne nyheter for nett. På denne måten kan det argumenteres for at studien til Barnhurst ble gjort i en tid da nettavisene ikke helt hadde funnet sin form og at om den samme undersøkelsen ble utført i dag, ville en sannsynligvis ha kommet frem til andre resultater.

2.3.2 Utviklingen av nyhetenes hvem, hva, hvor, hvordan og hvorfor

Som jeg tidligere har vært inne på, tillegges pressen et viktig samfunnsoppdrag ved å gi publikum informasjon om viktige hendelser og forhold i samfunnet. Etter hvert som antall nyhetsaktører har økt er det rimelig å anta at et større mangfold av hendelser blir rapportert, både totalt og innenfor hvert enkelte foretak. Dette er et annet aspekt ved journalistikken som

⁴ Pressen er i undersøkelsen av Barnhurst og Mutz undersøkt frem til 1994.

⁵ Fjernsynet er undersøkt frem til 1988, mens radionyhetene er undersøkt frem til 2000.

⁶ Undersøkelsen er fra 2001.

⁷ Jeg har ikke funnet noen nylig publiserte innholdsanalyser av nettavisene og vil derfor forholde meg til en del eldre undersøkelser som suppleres med *Aftenpostens* betraktninger om forskjell på nettnyheter og avisnyheter.

Barnhurst og hans kolleger undersøker. Gjennom to studier kommer forskerne frem til at det rapporteres færre og ikke flere hendelser (Barnhurst 2005). I den første undersøkelsen viser resultatene at færre saker rapporteres per avis. Dette funnet suppleres med en undersøkelse av hvorvidt det rapporteres flere hendelser per artikkel ettersom artiklene er blitt lengre. Dette slår ikke til, tvert imot rapporteres det om færre hendelser per artikkel (ibid.: 251, Barnhurst 2004c: 2).

Hva er det journalistene skriver om, når nyhetene blir lengre, men inneholder færre hendelser? Ved å måle henvisninger til journalistikkens *hvordan* og *hvorfor* (i hvilken grad journalistene gir forklaringer og årsakssammenhenger) fant Barnhurst og Mutz (1997) en tydelig økning i antall artikler som rommer analyse, fortolkning og forklaring (ibid.: 6, Barnhurst 2005: 253). Barnhurst og Mutz påpeker at nyhetene fremdeles (i 1994) er mer hendelsesorienterte enn analytiske, men studien viser at trenden i retning av mer fortolkning og analyse er påfallende (ibid. 1997: 5). Samtidig som nyhetene har blitt lengre, mer forklarende og mer analytiske, har det skjedd andre viktige endringer når det gjelder henvisninger til kilder, tid og rom (Barnhurst 2005). I forhold til nyhetenes *hvem* finner Barnhurst at avisene skriver sjeldnere om personer, og oftere om grupper, offisielle kilder og eksperter (ibid.: 249). Det er også endring i *hvor* nyheten finner sted ved at den geografiske referanserammen flyttes fra det nære til det fjerne. Det kommer til uttrykk gjennom flere henvisninger til mer abstrakte områder og færre henvisninger til de umiddelbare omgivelsene (ibid. 252-253).

2.3.3 Teorier om årsaker til endringer

Barnhurst (2010) knytter i sin planlagte bok, flere av de journalistiske endringene opp mot endringer i journalistenes tilværelse. Han mener at journalistenes egen begrunnelse om konkurranse ikke er god nok som forklaring på hvorfor nyhetene er blitt lengre. Han argumenterer for at dette faller til grunn når en ser at nyhetene i pressen har blitt lengre i møte med grunnleggende forskjellige typer konkurranse: fra radio og magasiner til internett. Nyhetene har både innenfor like og ulike medier blitt mer og mer like:

[...] the market hasn't forced news organizations to differentiate. [...] the market did what it has done with everything from shampoo to hamburgers: it made competing products more alike. In daily news, journalists have been going longer for a century, through all sorts of economic conditions (Barnhurst 2004a: 9).

Her skiller imidlertid ikke Barnhurst mellom forskjellige typer markeder. Det amerikanske mediemarkedet, som undersøkelsen tar utgangspunkt i, er et oligopol, det vil si et marked med

få dominerende medier som konkurrerer med hverandre. En må dermed ta høyde for at denne utviklingen ikke er gitt når en sammenlikner forskjellige typer markedsstrukturer og ulike typer oligopoler. I Norge er for eksempel en av de dominerende aktørene, statlig finansiert, og pressestøtten til nr. 2 aviser og nisjeaviser som *Klassekampen* og *Nationen*, har konsekvenser for konkurransen.

Ettersom konkurransefaktoren ikke egner seg som forklaring, mener Barnhurst svaret delvis ligger i den journalistiske profesjonen. Ettersom journalistenes status har økt, har også lengden på nyhetene økt: "Going long is a sign of status. Elite writers write the longest and elite readers read the longest daily news" (Barnhurst 2004a: 11-12). Utviklingen mot flere journalister, offisielle personer og eksperter som kilder, knytter Barnhurst også til journalistenes økte status og deres nettverk av elitepersoner (Barnhurst 2005: 249, Barnhurst 2004b: 14).

2.3.4 Nyhetsproduksjon og ideologi

I forlengelsen av undersøkelsene om utviklingen av journalistikken i USA, trekker Barnhurst (2005) paralleller mellom sine funn og diskusjoner om nyhetsproduksjon og ideologi. Han viser til to forskjellige ideologidefinisjoner, en bred og en smal. Begge definisjonene knytter an til hvordan ideologi henger sammen med makt. Den brede definisjonen går ut på at "ideologi er enhver form for felles ideer som organiserer og dirigerer menneskeliv i samfunnet, og som definerer, berettiger og kanaliserer makt" (ibid.: 241, min oversettelse). Hovedforskjellen mellom definisjonene er at i den smale definisjonen fremheves det at maktdominansen forblir skjult: "[Ideology is] the particular set of shared ideas that *obscure* how powerful groups dominate others" (ibid.: 241, min utheving). Den britiske kulturteoretikeren Terry Eagleton mener at en opprettholder hegemoni gjennom seks strategier: for det første opphøyes den dominante gruppes syn, dette naturliggjøres, det betraktes som universelt, andre synspunkter kritiseres og negeres, de med andre synspunkter ekskluderes og deretter skjules alle disse operasjonene (Terry Eagleton gjengitt i ibid.: 241). Barnhurst hevder at journalistikk er ideologisk både i forhold til den brede og den smale definisjonen. For det første viser hans undersøkelser at maktforholdet gradvis har blitt forskjøvet ved at nyhetene ikke lenger fokuserer på politikere og borgere, men på journalister. Dette gjør at journalistikk er ideologisk i forhold til den brede definisjonen (ibid.: 254). Ettersom denne forandringen forblir skjult, som følge av en feil oppfatning av journalistikken, mener Barnhurst at journalistikk også er ideologisk i ordets smale betydning: "In this

instance, news work from day to day, as our studies measured in their output, reveals processes that contradict widespread beliefs. Those processes are not only ideological, but they fall within the narrow (and negative) definition of ideology” (ibid.: 254). Én konsekvens er at journalistene fremstår som budbringere som er underordnet hendelsene. Markedskrefter og teknologiske nyvinninger fremstår som drivkraften bak nyhetenes form og innhold, og journalistene fritas dermed for ansvaret for utviklingen. Den journalistiske sjargong rammer inn yrket som betinget av teknologi og markedskrefter, noe som implisitt viser at de trange rammene ikke gir tid for å pleie egeninteresser (ibid.: 255). Barnhurst mener imidlertid at misoppfatningen av utviklingen ikke er et resultat av bevisst tilsløring fra journalistenes side, men oppstår på grunn av sammensatte eksterne forhold (ibid.: 256).

2.4 Nasjonal forankring. Norge versus USA

Når en skal sammenlikne journalistikken i forskjellige land er det viktig at man tar hensyn til de forskjellige landenes kulturelle særegenheter. Mens pressen i USA gradvis ble mer politisk uavhengig mot slutten av 1800-tallet, var partipressen dominerende i Skandinavia frem til 1990-tallet. I Skandinavia var partipolitisk tilknytning et tegn på uavhengighet ved slutten av 1800-tallet, og pressen spilte en viktig rolle i utformingen av partisystemet og parlamentarismen (Høyer 2005b: 90). Mediepolitikken i Skandinavia og USA er også grunnleggende forskjellige i forhold til statlig virkemidler overfor mediene. Mens man i USA er overveiende skeptisk til statlig subsidiering av mediene har man i Skandinavia forskjellige former for tilrettelegging og intervensjon fra staten gjennom pressestøtte, momsfradrag og lisensordning.

2.5 Oppsummering – teoretiske ansatser

Det finnes ingen samlet teori om årsaker til endringer i journalistikken. Oversikten fra McNair, supplert med Cooks teorier om institusjonen, viser det komplekse bildet av sosiale faktorer som har en innvirkning på journalistikken. Innad i organisasjonen har journalistene begrensninger og muligheter, dette gjelder innenfor hvert enkelte medium og innenfor den samlede journalistiske institusjonen. Jeg velger videre i oppgaven å fokusere på de ulike formene for konkurranse som pressen har møtt fra 1950 til i dag. Samtidig vil jeg være åpen for andre perspektiver, som politiske faktorer og den journalistiske kultur. Tidligere forskning, og da spesielt Barnhursts studier, hvor forskerne kommer frem til abstrakte egenskaper ved journalistikken vil brukes som teoretisk ansats. Barnhursts diskusjon om journalistikk og ideologi setter fokus på viktigheten av å undersøke medienes form og

innhold, for å få frem underliggende strukturer i nyhetsproduksjonen, og for å gi oss innblikk i hva nyheter *er*.

Kapittel 3

Forskningsdesign – kvantitativ og kvalitativ innholdsanalyse

I dette kapittelet skal jeg gjøre rede for metodene som ligger til grunn for innhenting av avhandlingens empiri. Oppgavens primære metode er kvantitativ innholdsanalyse. Denne suppleres med kvalitative observasjoner og et gruppeintervju. På denne måten får jeg belyst problemstillingen fra ulike vinkler, slik at en kan danne seg en mer helhetlig forståelse av *Aftenpostens* utvikling.

3.1 Kvantitativ innholdsanalyse

I denne avhandlingen ønsker jeg å beskrive visse hovedtrekk ved utviklingen av journalistikken i *Aftenposten* fra 1950 til 2008, og da spesielt i forhold til form, stil og innhold. Ettersom jeg er ute etter å fange opp typiske endringer i journalistikken over lang tid, har jeg valgt å basere undersøkelsen på kvantitativ innholdsanalyse. Kvantitativ innholdsanalyse er den mest nærliggende metoden å bruke når en skal utarbeide en bred karakteristikk av et stort antall tekster. Innholdsanalyse er spesielt nyttig når man er ute etter å observere langsiktige endringer, fordi metoden gir muligheten for å gå tilbake i tid, ettersom en ikke er avhengig av informasjon fra mennesker eller å observere disse (Østbye mfl. 2006: 214). På denne måten egner kvantitativ innholdsanalyse seg godt for blant annet for kartlegging av utviklingstrekk, tendenser og mønstre (ibid.: 216). Ved å lage kategorier for innholdet og uttrykket i *Aftenposten* kan jeg si noe om hvilke trender og trekk som karakteriserer avisens journalistikk på forskjellige tidspunkt. For å få tydelige utslag av eventuelle endringer har jeg tatt for meg *Aftenpostens* aviser over en periode på 58 år.

I *Metodebok for mediefag* (2006) defineres kvantitativ innholdsanalyse som "[...] dataregistrering og analyseteknikker som søker mot en systematisk, objektiv og kvantitativ beskrivelse av innholdet i et budskap" (Østbye mfl. 2006: 215). Når det henvises til at undersøkelsen skal være systematisk, betyr det at en skal formulere regler for fremgangsmåten, og at disse skal benyttes uforanderlig gjennom hele materialet (ibid.: 215). Reglene spesifiseres i form av kategorier (variabler med ulike variabelverdier) i en kodebok. På denne måten krever kvantitativ innholdsanalyse mye forarbeid, en må definere analyseenhet, variabler og variabelverdier før selve kodearbeidet kan starte (ibid.).

Systematikken i undersøkelsen skal sikre undersøkelsens reliabilitet (pålitelighet i forhold til bearbeiding og analyse av dataene). Reliabiliteten er også betinget av objektivitet, det vil si at

”[...] det skal være *samsvar i kodingen av et materiale på tvers av enkeltpersoner* (kodere)” (ibid.: 215-216). Skjønn skal reduseres ved at ulike kodere har samme forståelse for innholdet i kodeboken (ibid.: 215). Ettersom jeg selv har kodet alt materialet er reliabiliteten ivaretatt ved at den samme tolkningen av kodeboken er lagt til grunn for hele kodearbeidet. Jeg har ikke hatt mulighet til å gjennomføre rene intersubjektivitetstester. Reliabiliteten er ivaretatt gjennom utførlig testkoding og diskusjoner med min veileder Sverre Høyen ved tvilstilfeller. På denne måten har jeg fått testet at ved tvilstilfeller og grensetilfeller forstår både jeg og veileder kodeboken likt. Kodeboken er altså blitt grundig utprøvd og kategoriene spisset og forsterket gjennom et omfattende forarbeid. Jeg har i tillegg gjennomgått enkelte deler av materialet to ganger. Kodeboken ligger som vedlegg til oppgaven.

Fordelen med en kvantitativ innholdsanalyse er at en får et bilde av hvilke uttrykk, former, stiler, genre og tema som dominerer til forskjellige tider. Har for eksempel intervjuet blitt mer utbredt som genre siden 1950, og når inntreffer denne forandringen i journalistikken? Skriver *Aftenposten* flere artikler relatert til helse, forskning og sosiale tema i dag? Alle disse spørsmålene er med på å besvare problemstillingen om hvordan journalistikken generelt har utviklet seg.

3.1.1 Utvalg

Utgangspunktet for oppgaven var opprinnelig en forlengelse av John Nonseids (1997) undersøkelse av gjennombruddet for nyhetsjournalistikken i Norge. I denne sammenheng skulle jeg kartlegge når og hvordan den moderne journalistikken kom til Norge. Jeg ønsket derfor opprinnelig å ha flere aviser innen gruppen ”storby omnibusavis” med i utvalget. Dette ville imidlertid gått på bekostning av antall variabler jeg kunne kode for. For å kunne gå mer i dybden valgte jeg derfor å ta for meg utviklingen i én avis, *Aftenposten*. Med dette forandret oppgavens problemstilling seg til en mer nærgående studie av utviklingen av journalistikken fra etterkrigstiden til moderne tid. *Aftenposten* ble valgt fordi den er den største abonnementsavisen i Norge og fordi den var den største avisen i Norge frem til 1980-årene. Målt i opplag er *Aftenposten* i 2008 landets nest største avis⁸, og aftenutgaven ligger på en tredje plass (Medieregisteret 2009, Store Norske Leksikon 2009).

Startpunktet for undersøkelsen er valgt på bakgrunn av tidligere undersøkelser av utviklingen av den norske presse. Studier av utviklingen før 2. verdenskrig har blant annet indikert at det

⁸ Det har blitt spekulert i om *Aftenpostens* opplagstall kommer til å gå forbi VGs i 2010. Jeg vil komme tilbake til dette og eventuelle nyheter på området i siste kapittel.

skjer viktige endringer i den norske journalistikken omkring 1950 (Høyer og Nonseid 2005, Nonseid 1997). Selv om problemstillingen skiftet retning fra en ren videreføring av disse studiene, valgte jeg å beholde startpunktet for undersøkelsen til 1950 slik at dataene gikk langt nok tilbake i tid for tydelig å fange opp eventuelle endringer. Fokuset for oppgaven gikk over til å undersøke senere endringer i journalistikken, og ikke den ”moderne journalistikken”⁹. Undersøkelsen ble dermed utvidet til å omfatte 2008. Startpunktet for undersøkelsen har vært gunstig ettersom en unngikk årene 1968 og 1988. Disse anså jeg som å være spesielle årstall preget av politisk uro i 1968 og av Egil Sundars spesielle praktisering av redaktørrollen i 1988¹⁰. I studiene av presseutviklingen i Norge finner Sverre Høyer og John Nonseid at den omvendte pyramide inntreffer i norsk journalistikk før 1940, men uten å ha blitt en rutine. Min undersøkelse tar for seg andre trekk ved journalistikken, men undersøkelsene kan fremdeles sammenliknes på bakgrunn av at flere av variablene måler journalistenes aktivitetsnivå¹¹.

I undersøkelsen har jeg benyttet tidskutt på cirka 20 år, henholdsvis årene 1950, 1970, 1990 og 2008, for å dekke hovedparten av etterkrigstiden. Denne metoden er benyttet av flere internasjonalt anerkjente medieforskere. Barnhurst har blant annet brukt 20 års intervaller i studiet av avisartiklenes lengde i tre amerikanske aviser (Barnhurst 2005). Mats Ekström (2006) har også benyttet 20 års tidskutt i en undersøkelse om utviklingen av intervjuet og siteringsteknikker i svenske aviser. Metoden kan begrunnes med at endringer i journalistikken skjer over lang tid, og er på denne måten nyttig om en ønsker å fange opp de store endringene i journalistikken over tid uten å få et for stort materiale (ibid.: 23). Høyer (2005a) påpeker at en i studiet av diffusjon av kulturelle ideer ikke vil være på utkikk etter et bestemt tidspunkt eller en lineær utvikling, men bredere prosesser som indikerer forandring (ibid.: 16). Disse prosessene kan vise forandring for dermed å igjen gå tilbake. Dette fant både Barnhurst, Nonseid/Høyer og Arnhild Skre i sine studier av journalistikk (Barnhurst 2004b:1, Høyer og Nonseid 2005, Skre 2004: 75).

⁹ Begrepet viser til det som har blitt kalt *den nye amerikanske journalistikken* og innføringen av trekk ved type journalistikk i Europa. Disse trekkene er blant annet bruk av intervjuet som presentasjonsform, bruken av den omvendte pyramide, objektivitetsidealet, hendelsesfokus og utviklingen av nyhetsverdiene (Høyer 2005: 11).

¹⁰ 1968 var et år preget av store politiske begivenheter som drapene på Martin Luther King og Robert F. Kennedy og studentopprør. Egil Sundar var sjefsredaktør i Aftenposten fra 1984 til 1989. Sundar hadde en spesiell oppfatning av hvordan redaktørrollen skulle praktiseres. Han var spesielt opptatt av avisens politiske innflytelse og borgerlig samling fremfor den generelle nyhetsformidlingen (Hellberg 2004).

¹¹ Når jeg viser til aktivitetsnivå er det ikke i betydning politisk aktivisme, men i betydningen journalistikk hvor journalisten er aktiv i forhold til innhenting av informasjon. Dette kan være i form av å innhente informasjon fra forskjellige kilder, gjennom intervju eller ved selv å observere.

Hvert tidskutt består av en konstruert avisuke på fem dager, mandag til fredag, i skiftet mellom månedene september og oktober. Lørdagsutgaven er valgt ut både på grunn av tidsmessige årsaker, samt at det antas at lørdagsutgaven har en litt annen profil enn hverdagsutgavene. I de første to tidskuttene hadde lørdagsutgaven en spesiell karakter med flere noveller, portretter, reisebrev og featureartikler, noe som er flyttet over i søndagsutgaven og *A-magasinet* i 2008. *Aftenpostens* søndagsutgave kom først i 1990 etter å ha blitt innstilt i 1919 (*Store Norske Leksikon* 2009, *Aftenposten Medielab* 2009).

Fordelen ved å velge en konstruert avisuke er for det første at ukens syklus ikke setter for stort preg på resultatene. Avisenes utforming og innhold er ofte preget av hvilken dag den er utgitt på. For eksempel har mandagsutgaven generelt vært preget av mer sportsstoff enn de øvrige ukedagene (Østbye mfl. 2006: 223). For det andre minsker en sjansen for at store spesielle hendelser legger føringer på resultatene. Dette har jeg imidlertid ikke kommet helt utenom, med Sysesaken i 1990 og Koreakrigen i 1950. Dette vil jeg komme tilbake til senere i oppgaven.

Månedene september og oktober er valgt ettersom de fremstår som mer stabile nyhetsmåneder enn måneder som er preget av ferie og høytid. Mandagene er hentet fra uke 38 (3. uke i september), tirsdagene fra uke 39, onsdagene fra uke 40, torsdagene fra uke 41 og fredagene fra uke 42. Utvalget består til sammen av 1392 artikler i stort og smått. Artikkene er hentet fra fotostatkopier fra Nasjonalbiblioteket og er skrevet ut i A3-format.

I oppgaven er jeg interessert i å kartlegge utviklingen av *Aftenpostens* nyhets- og kommentarstoff alene. Bakgrunnen for dette er at av avisens genreområder ser det ut til at nyheter og kommentarer i 2008 har mer med hverandre å gjøre enn øvrige genrer. For eksempel er featurejournalistikken først og fremst forbeholdt ulike bilag, magasiner og helgeutgaver, og er derfor ikke en hoveddel av hverdagsrapporteringen. Denne type journalistikk er ikke mulig å undersøke uten å ta med *A-magasinet* og *Aftenpostens* helgeutgaver. På grunn av tidsbegrensinger har jeg først og fremst valgt å konsentrere meg om tekstlige aspekter ved nyhets- og kommentarstoffet, bilder og annonser er derfor utelatt fra den kvantitative innholdsanalysen.

Ledere faller også utenfor oppgavens problemstilling, da lederne virker tilsynelatende stabile i forhold til lengde og layout. Dette kan ha sammenheng med at utviklingen av lederartikler er spesielt knyttet til partipressen og dens avvikling, og er dermed mest å finne innholdsmessig i forhold til avisens partitilknytning. Ettersom jeg har valgt å konsentrere meg om nyheter og

kommentarer, er andre genrer som featurejournalistikk, inserater og anmeldelser ikke med i utvalget. Av tidsmessige årsaker har jeg også vært nødt til å begrense utvalget ved å utelate økonomi- og næringslivsstoff, sportsstoff, *Aftenposten Aften / Aften*, *A-magasinet*, *Aftenposten.no* og ulike bilag. Disse valgene har innvirkninger på resultatene. Utelatelsen av *Aftenpostens* aftenutgave har spesielt innvirkning på variabelen *geografi*. Utelatelsen av sports- og næringslivsstoff har innvirkning på mulighetene for generalisering, ettersom vi ikke har data for utviklingen på dette området. En fordel ved å utelate økonomi- og næringslivsstoff er at jeg har unngått at stoff om finanskrisen har gitt betydelig utslag på resultatene. Spesielt for variabelen *tidsramme* ville verdien *tilstand/tendens* kunne blitt overrepresentert ettersom det skrives mye om den økonomiske tilstanden og nedgangstider. Disse omstendighetene skal jeg ta hensyn til under tolkningen av datamaterialet.

Oppgaven tar derfor for seg *Aftenpostens* nyhets- og kommentarjournalistikk innen innenriks-, utenriks-, politikk- og kulturstoff. Leif Morten Herskedal har i sin hovedoppgave tatt for seg utviklingen av *Aftenpostens* økonomijournalistikk, Line Nagell Ylvisåker har tatt for seg utviklingen av *A-magasinet* i tre epoker og Thore Roksvold har skrevet om sportsjournalistikken. Jeg vil benytte meg av disse avhandlingene for sammenlikning.

3.1.2 Variabler og variabelverdier

Kodingsenheten er artikkel og alle artikler er kun kodet én gang, selv om artikkelen er å finne både på forsiden og inne i avisen. Prøvekodingen, arbeidet med kodeboken og selve kodearbeidet har vært en meget omfattende prosess og tatt uforholdsmessig mye tid tatt i betraktning at dette er en masteravhandling.

Jeg har kodet etter 14 variabler. De fire første variablene, *årstall*, *dag*, *sidetall* og *tittel*, er først og fremst med for å kunne orientere seg i, og strukturere materialet. Syv av variablene er knyttet til første del av problemstillingen om hvordan journalistikken generelt har utviklet seg i *Aftenposten*. Disse er *geografi*, *saksområde*, *størrelse*, *tidsramme*, *fokus*, *genre* og *opprinnelse*. Variablene kan blant annet gi informasjon om hvilke genrer som dominerer i 2008, hvilke tema som prioriteres i forhold til geografi og saksområde, og om det blir flere lange artikler. Dermed kan disse variablene gi svar på om nyhetene har blitt mer generelle. Tre av variablene skal fange opp den journalistiske tilstedeværelse i tekstene, og er slik primært knyttet til den andre delen av problemstillingen: ”Skjer det en synliggjøring av journalistene i *Aftenposten* fra 1950-2008” (kapittel 1: 3). Disse variablene er henholdsvis koding av *forfatterens tilstedeværelse i teksten*, *fremheving av mediet* og *byline*.

De forskjellige variablene er autonome hver for seg, men enkelte av variabelverdiene kan likevel belyse samme utvikling. Dette gjelder for eksempel tidsrammekategorien *planlagte hendelser* og genren *referat*. *Planlagte hendelser* er mindre avhengig av en aktiv journalistikk. Det samme er referat, og en kan derfor anta at disse står i et forhold til hverandre. Dette bekrefter også en krysstabulering av verdiene, som viser at flesteparten av referater enten har tidsrammen *avgrenset aktuell hendelse* eller *planlagt hendelse*. Noen variabelverdier kan altså forsterke hverandre selv om alle variablene og deres verdier er innbyrdes eksklusive. Enkelte av variablene er mer direkte relevante for problemstillingen enn andre. De variablene som synes å falle utenom kan imidlertid illustrere og forklare noen av de forandringene vi ser. Et eksempel på dette er kategorien *opprinnelse*, som kan synes å falle utenfor oppgavens problemstilling. Den har også vært vanskelig å kode, spesielt for de to første årskuttene 1950 og 1970 fremgår det svært sjeldent hvem som står for opphavet til artiklene. Kategorien kan imidlertid brukes for å forklare egenskaper ved genreverdiene i 2008, for eksempel ved å vise at få notiser er skrevet av *Aftenpostens* egne medarbeidere.

I utformingen av variablene og deres verdier var det viktig å knytte variablene tett opp mot problemstillingen for å sikre oppgavens validitet (Østbye mfl. 2006: 39). Enkelte av variablene har høy grad av definisjonsmessig validitet, operasjonaliseringen er av enkel art og artiklene trenger ikke tolkes for å plasseres i variabelen. Dette gjelder for eksempel variablene *årstall*, *dag*, *sidetall*, *tittel*, *byline*, *størrelse* og *opprinnelse*. De resterende variablene innebærer at forskeren i større eller mindre grad må tolke teksten. Gjennom en grundig beskrivelse av fremgangsmåten og kodebokens definisjoner, og ved å gjøre mine vurderinger åpne, styrkes reliabiliteten på tross av de subjektive vurderingene. På denne måten skal det være mulig for andre å gjenta undersøkelsen og komme frem til de samme resultatene. Likevel fortjener disse variablene en nærmere forklaring.

3.1.3 Innholdskategoriernes karakter

Gjennom prøvekodningen fikk jeg luket bort en del uregelmessigheter ved kodeskjemaet og gjort det enklere. Ettersom artiklene ofte rommer genreblanding, flere tidsrammer, saksområder og flere fokus, har jeg vært nødt til å prioritere mellom variabelverdiene. Det som opptar hoveddelen av teksten, og som er vinklet inn gjennom tittel og ingress, har blitt kodet i skjemaet.

Under prøvekodningen viste det seg hvor vanskelig det er å lage utelukkende kategorier for innhold og former som forandrer seg, rommer flere perspektiver og ikke er preget av

forutsigbarhet. I min undersøkelse gjelder dette spesielt variabelen *genre*, hvor de ulike genrene forandrer seg over tid og variablene *tidsramme* og *fokus*, hvor det finnes flere henvisninger til tid og personer per artikkel. Problemet kan oppsummeres i Hans Fredriks Dahls sitering av Nietzsche om at ”definisjoner kan man bare gi om ting som ikke har noen historie” (Dahl 2004: 11). Kvalitetene ved definisjoner endrer seg over tid og dermed endres ofte selve definisjonen. Løsningen ble å gi enkelte av variablene noe større abstraksjonsnivå enn hva en vanligvis finner i kvantitative innholdsanalyser. Dette gjelder spesielt variablene *tidsramme* og *fokus*. Denne fremgangsmåten er valgt ettersom *Aftenposten* studeres over en lang tidsperiode hvor noen trekk endrer seg rask, mens andre trekk kommer og går. Formålet er derfor å gå til kjernen ved artiklene og fange opp trekk som er tilstede over et langt tidsrom. Trekkene kan dermed i prinsippet være like gyldige i 1950 som i 2008. Disse variablene går mer på artiklenes form enn på deres innhold. Ettersom variablene har mer allmenne trekk vil også utslagene i dataene ”dempes”. *Genrevariabelen*, og variabelen som går på *synliggjøring*, er preget av en pragmatisk tenkning ved at utarbeidelsen av verdiene er lagt tett opp til oppgavens problemstilling. På denne måten har variablene høy operasjonell validitet. Ettersom jeg er interessert i journalistenes rolle har dette preget mine definisjoner av genrene hvor jeg skiller mellom aktiv og passiv journalistikk. Variablene og variabelverdiene vil presenteres og kommenteres ytterligere i analysedelen av oppgaven.

Enkelte av kategoriene krever imidlertid en grundigere forklaring enn andre. Én av disse er *genre*. Jeg vil derfor gi et eksempel på problemer jeg møtte da jeg skulle utarbeide genreverdien *reportasje*.

3.1.4 Genrekategorien. Eksempelet *reportasje*

Genre har vært noe av det vanskeligste å utarbeide variabelverdier for. Spesielt innenfor nyhetsjournalistikken finnes det lite faste og entydige kategorier å ta i bruk. Man møter også en del problemer når man skal lage definisjoner for *genre*. Ved ulike genreinndelinger måler definisjonene ofte ulike aspekter ved tekstene. For eksempel knyttes ofte definisjonen av en *kommentar* seg til hvem som har skrevet den og tekstens innhold i form av argumentasjon og personlig tilsnitt. En *nyhet* defineres imidlertid ofte ut fra at den handler om noe som gjøres kjent for første gang, mens et *referat* defineres som å kun være refererende. På denne måten er ikke inndelingene gjensidig utelukkende og et *referat* kan like gjerne være en *nyhet*. Et annet problem er genreblanding som gjør det vanskelig å lage utelukkende kategorier hvilket en trenger i kvantitativ innholdsanalyse (Østbye mfl. 2006: 223). Et tredje problem er at ved å lage faste genrekategorier kan man risikere å gå glipp av forstadiene til de ulike genrene. For

det fjerde kan inndelingen føre til at artikler under samme genre, men fra ulike perioder, kan være veldig forskjellige. Ved å plassere dem i samme kategori kan en gå glipp av viktige nyanser og gradsforskjeller dem i mellom. Derfor er ikke kvantitativ innholdsanalyse alltid brukbar i detaljerte historiske analyser. Resultatet ble å lage en genreinndeling som fanger opp den enkelte genre slik den ser ut i dag og på 1950-tallet. Nyansene innenfor hver kategori må heller forklares og begrunnes i kvalitative observasjoner.

Reportasjen er et godt eksempel på en genre som defineres svært ulikt. Artiklene *Aftenposten* plasserer under vignetten "reportasjer" er ikke nødvendigvis det samme som medieforskere som Sigurd Allern og Thore Roksvold kaller "reportasje". I ordboken defineres "reportasje" som en "artikkel, bok, program el. film som bringer nyheter el. informasjon om et bestemt emne" (*Bokmålsordboka*: "Reportasje"). Dette er en veldig vid definisjon og skiller seg ikke nevneverdig fra det ordboken kaller "nyhet" ("nyhetsartikkel" i andre inndelinger): "hendelse, begivenhet som gjøres kjent for første gang" (*Bokmålsordboka*: "Nyhet"). Ordbokens reportasjedefinisjon er for min oppgave en altfor bred definisjon som vil kollidere med alle andre genrer innenfor nyhetsjournalistikken¹². Definisjonen utelater også flere kvaliteter ved det som av mange er betraktet som en idealisert genre (Roksvold 2005: 231, Allern 2001: 113). Jeg har derfor latt meg inspirere av Allern og Roksvolds redegjørelse for *reportasjen* slik at min definisjon fanger opp aspekter ved *reportasjen* som skiller seg fra andre artikler på vanlig nyhetsplass. For Allern (2001) er minstekravet til en *reportasje* at den "[...] handler om en ytre, samtidig virkelighet, [at] journalisten har vært på stedet eller oppsøkt miljøet eller stedet som reportasjen handler om, [og at] observasjoner og inntrykk brukes som en del av artikkelen" (ibid.: 115). Allern åpner imidlertid for at observasjonen kan være annenhånds, men jeg vil ikke kategorisere disse som reportasjer i denne oppgaven. *Reportasjen* er en viktig del av problemstillingen for denne avhandlingen da den lar journalisten bruke seg selv som kilde til informasjon i motsetning til andre genrer som *nyhetsartikkelen* og *referatet*. Som Roksvold påpeker skiller *reportasjen* seg fra *referatet* ved at journalisten er aktiv: "[...] journalisten som reporter er aktivt oppsøkende. Han/hun har en idé, er "på sporet av noe", og vil finne ut av hvordan "ting egentlig forholder seg" (Roksvold 2005: 230-231).

¹² Jeg har i prinsippet tatt utgangspunkt i Thore Roksvolds (1997) overordnede inndeling i nyhetsjournalistikk, featurejournalistikk og kommentarjournalistikk. Ettersom featurejournalistikken er utelatt fra denne undersøkelsen, ligger kategoriseringen min først og fremst innenfor nyhetsjournalistikken og kommentarjournalistikken.

Dette er et eksempel på hvordan jeg har tenkt når jeg har utarbeidet de forskjellige variablene og variabelverdiene. Dette tydeliggjør også at det ligger mye teori bak utarbeidelsen av kodeboken. Teorien går blant annet på genre, synliggjøring og aktivitet i tekstene. De resterende variablene og variabelverdiene og deres validitet vil nærmere bli gjort rede for i analysekapitlene.

3.1.5 Ulemper ved kvantitativ innholdsanalyse og oppgavens validitet

Det finnes en del ulemper ved kvantitativ innholdsanalyse som en bør være klar over. For det første er det ofte vanskelig å utarbeide gode arbeidsdefinisjoner og finne målbare enheter. Dette er problematisk i forhold til å sikre undersøkelsens representativitet (Berger 2005: 133-134). Dette problemet kan imidlertid minimeres ved hjelp av grundig utprøving og revidering av kodeboken i forkant av kodingen.

En annen innvending en kan rette mot kvantitativ innholdsanalyse er at metoden ikke tar grundig nok for seg tekstene. Ved å fokusere på bredden (antall tekster), taper en i dybden ved at en ikke fanger opp de kvalitative egenskapene ved tekstene. En kan derfor beskyldes for en overflatisk behandling av stoffet. Allern (2001) påpeker imidlertid at det ikke eksisterer noen mur mellom de to tilnærmingene, og at kvantitative studier har forsøkt å fange opp kvalitative aspekter ved tekstene: ”I praksis har det da også vist seg at kvantitative innholdsanalyser av medietekster i stor grad har inkludert forsøk på å få fram underliggende former og meninger” (ibid.: 77). Etter mitt syn er det umulig å unngå at kvantitative undersøkelser er mer ufølsomme for kvalitetsnyanser. På den andre siden får en tilgang til et annet datamateriale enn ved rene kvalitative innholdsanalyser ettersom man kan få en bred forståelse av utviklingstrekk. Jeg vil derfor heller presisere at denne undersøkelsen ikke er komplett, undersøkelsen fanger ikke opp alle aspektene ved tekstene, men et utvalg.

Et annet problem er at med kvantitativ innholdsanalyse med et historisk perspektiv benytter forskeren ofte samtidens kriterier på materialet som ligger tilbake i tid. Dermed bruker man faste variabler for kriterier som endrer seg over tid (Nonseid 1997: 36-37). Dette kan føre til at man går glipp av interessante funn og aspekter ved tekstene, og undersøkelsen har på denne måten en viss tendens i et nåtidsperspektiv. Dette har jeg forsøkt å redusere ved omfattende prøvecoding.

Ved utførlig testkoding kan en del av disse begrensingene reduseres. Det samme vil åpenhet om utvalg, avgrensinger, definisjoner og prioriteringer slik at en kan etterprøve resultatene. På

denne måten reduseres betydningen av subjektivitet. Undersøkelsen blir i tillegg mer solid når en supplerer kvantitative innholdsanalyser med andre metoder. Spesielt gir kvalitative vurderinger av tekstene og avisene en mer helhetlig forståelse av materialet. Kvalitative observasjoner gir økt dybdeforståelse av enkelttekster og bidrar til å forklare subtile forskjeller innad i kategoriene og likheter på et grundigere plan. Variablenes styrker og utilstrekkeligheter vil bli nærmere redegjort og eksemplifisert i analysekapittelet.

3.2 Kvalitativ innholdsanalyse

Sammenliknet med kvantitativ innholdsanalyse er kvalitativ innholdsanalyse basert på en mer åpen tolkning av innholdet (Allern 2001: 76). På denne måten gir metoden muligheter for å undersøke det unike ved hvert verk ved at man har mulighet til å fange opp nyanser og gå ”i dybden” i innholdet. Materialet er derfor vanligvis svært avgrenset (Allern 2001: 76, Østbye mfl. 2006: 63). Kvalitative resultater er basert på forskerens egne betraktninger og fortolkninger, og er derfor diskutabelt. Barbara Gentikow (2005) mener imidlertid at en åpen og selvrefleksiv holdning kan kompensere for mangelen på formaliserte, systematiske konvensjoner (ibid.: 37)

Under kodearbeidet har jeg ført logg med bemerkninger til spesielle og typiske artikler, samt aspekter ved tekstene og avisene som kodingen ikke fanger opp. På denne måten er det delvis blitt gjennomført en kvalitativ innholdsanalyse av tekstene. Denne er ikke fullstendig i seg selv, men må forstås som et supplement som utfyller den kvantitative innholdsanalysen. Ettersom jeg har hatt avisene i papirformat har jeg hatt mulighet til å gå tilbake og innhente mer detaljert informasjon om for eksempel typografi og forskjeller mellom genrene, spesielt kommentarene. Disse observasjonene vil bli presentert på ulike nivåer i oppgaven.

I første omgang vil jeg benytte en del av kvalitative betraktninger i bakgrunnskapittelet, hvor jeg sammenlikner de forskjellige årskuttene i forhold til layout. I andre omgang vil jeg vise til typiske eksempler på de ulike kategoriene under analysen for å illustrere, nyansere og skape en helhetlig forståelse av det kvantitative datamaterialet. For det tredje vil jeg bruke kvalitative observasjoner for å vise endringer i kommentargenren som den kvantitative innholdsanalysen ikke fanger opp. Dette går blant annet på kommentarenes plassering i avisen, layout og ulike trekk ved komposisjon, kildebruk og språklige virkemidler i de forskjellige årskuttene. I tillegg er utarbeidelsen av variablene og verdiene basert på flere

kvalitative avgjørelser, slik at den kvantitative innholdsanalysen også fanger opp kvalitative aspekter ved tekstene.

De kvalitative vurderingene av kommentarene er basert på egne iakttakelser og fortolkninger. Dette vil jeg kompensere for ved å gjøre vurderingene mine så åpne som mulig, i tillegg til at jeg legger ved kommentarene jeg bruker som eksempler. På denne måten kan mine vurderinger etterprøves.

3.3 Intervju

Jeg har i tillegg til innholdsanalyse valgt å supplere metoden med et kvalitativt intervju.

Intervjuet er ment som et supplement til empirien, som i likhet med en kvalitativ beskrivelse skal gi et mer helhetlig bilde av utviklingen. Intervjuet ga meg en mulighet til å få tilgang til informasjon om redigeringsprosesser og redaksjonelle strategier som ikke er tilgjengelig på annet vis. I tillegg til at jeg gjennom intervjuet fikk tilgang til informasjon om redaksjonelle strategier og den historiske konteksten i de forskjellige årskuttene, fikk jeg kommentarer på datamaterialet mitt og informantenes vurdering av drivkreftene bak utviklingen.

Intervjuet var et gruppeintervju med to informanter, Andreas Norland og Jens Barland, og ble utført sammen med Svennik Høyer. Intervjuet går under kategorien uformelt semistrukturert intervju. Temaene var definert på forhånd og guiden for intervjuet var en gjennomgang og presentasjon av utvalg, tidskutt og resultatene for den kvantitative undersøkelsen hvor informantene sto fritt til å komme med bakenforliggende informasjon og refleksjoner. Det viste seg å være en stor fordel å ha et gruppeintervju da intervjuet utviklet en egen dynamikk der informantene ga informasjon om og i forhold til hverandre. Jeg fikk også mulighet til å stille Jens Barland en del oppfølgingsspørsmål i et kort intervju 13. april 2010.

Samtalene ble tatt opp på bånd og bar ingen tydelige spor av at båndopptakeren la føringer på eller var hemmende for samtalen. Essensielt for dette er at begge informantene er tidligere ansatte i *Aftenposten* og sto derfor friere til å gi informasjon da de ikke lenger er en direkte del av institusjonen. Andreas Norland var sjefsredaktør i *Aftenposten* mellom 1989 og 1993, og har bred erfaring både som politisk journalist i *Aftenposten* fra 1963 til 1973 og som ansvarlig redaktør i *Verdens Gang* fra 1977 til 1987. Jens Barland har de siste årene vært ansatt som administrasjonssjef i *Aftenpostens* redaksjon frem til 2009. Stillingen hadde redaktørstatus, og han har skrevet flere kommentarer for *Aftenposten* i denne perioden. Tidligere har han vært redaktør i *Stavanger Aftenblad*, og han er nå doktorgradsstipendiat ved Institutt for medier og

kommunikasjon ved Universitetet i Oslo. Som informant for denne avhandlingen hadde han derfor innsikt i både *Aftenpostens* redaksjonelle strategier i forhold til form og innhold, og prosesser som gjelder innsparing og økonomi. Norlands kommentarer var spesielt interessante i forhold til de tre første årskuttene, og Barlands i forhold til det siste årskuttet. Samtalen tydeliggjorde også en spennende divergens mellom redaksjonelle valg tatt primært som følge av konkurransehensyn (å ha en sak eksklusivt) eller primært som følge av hensyn til pressens informasjonsansvar (hva en anser for å være de viktige sakene). Jeg skal komme tilbake til dette i avslutningskapittelet.

Jeg har i ettertid delvis transkribert materialet. For å spare tid, og siden det finnes et komplett opptak av samtalen, har jeg i stikkordsform notert det som er av annenrangs betydning for oppgaven, og fullstendig transkribert kun det som benyttes i oppgaven.

Kapittel 4

Det historiske bakteppet for *Aftenposten* i 1950, 1970, 1990 og 2008

*Fjernsynet er mest konkurransedyktig
når det gjelder underholdning,
radioen leder i kampen om å bringe
nyhetene hurtigst mulig ut, mens
pressen er og vil bli det ledende forum
for orientering og vurdering... Hvis
de tre massekommunikasjonsmidlene
skal arbeide fornuftig sammen, må de
hver for seg konsentrere seg om hva
som er deres styrke. Da vil de ikke
bare kunne sameksistere, men støtte
hverandre og i fellesskap gagne
samfunnet.*

Professor Hakon Stangerup, i *Dagspressen* 1961
(Sitert i Bastiansen og Dahl 2003: 353)

I dette kapittelet skal jeg gjøre rede for den historiske konteksten for min undersøkelse. Først vil jeg beskrive de endringene i pressens politiske, kulturelle, økonomiske og teknologiske rammebetingelser som er spesielt interessante i forhold til mine tidskutt. Deretter vil jeg beskrive den historiske konteksten, hendelser i samfunnet og andre forhold som kan ha innvirkning på datamaterialet. Den bakenforliggende grunnen for å redegjøre for disse endringene er hypotesen om at forandringer i rammebetingelser på makronivå påvirker *Aftenpostens* strategier på mesonivå og at dette gir utslag på *Aftenpostens* innhold, form og stil på mikronivå.

4.1. Politiske rammebetingelser – avviklingen av partipressen

Svennik Høyer (2005b) definerer partiavis som: "[...] a newspaper owned, staffed and directed by the political party or by political party affiliations [...]" (ibid.: 76). I Norge var det forskjeller mellom arbeiderpartipressen og den borgerlige pressen når det kom til grad av formell tilknytning til partiet. Mens arbeiderpartipressen hadde formelle lojalitetsbindinger ved at avisene var direkte tilknyttet partiet gjennom eierskap, var den borgerlige presse mer uformelt betinget. Eierne var politiske engasjerte familier, og forholdet mellom avis og parti var preget av en slags langtidsallianse. Selv om de borgerlige avisene ikke ble eid direkte av partiet, faller de inn under definisjonen "partiavis" ettersom avisens eiere var tilknyttet partiet og disse ansatte redaktører som var partimedlemmer med viktige verv i Høyre (Allern 2007:

65, Høyer 2005b: 76). Bindingen mellom partiene og pressen gjenspeiles i rekrutteringen mellom avis, parti og Storting (Ottosen mfl. 2002: 124). Et eksempel på den borgelige pressens binding til partiet er hvordan de borgerlige partiene hadde uformelle møter med høyrepressen før Stortingsvalgene i 1965 og 1969 (ibid.: 76, Allern 2007: 65). I *Norsk pressehistorie* (2002) beskriver forfatterne hvordan mange aviser ble styrt gjennom pressekontorene til partiene. Pressekontorene skrev blant annet lederartikler til avisene: ”Det var eit viktig kjenneteikn for partipressa at ho fekk tilsendt politisk stoff frå partia, og at det prega det politiske innhaldet i avisene” (Ottosen mfl. 2002: 122-123). I 1972 var 74 prosent av det totale avismarkedet tilknyttet politiske partier, enten formelt eller mer uformelt ved bruk av begreper som ”konservativ” og ”liberal” (Allern 2007: 65). I en undersøkelse av lederne på 1950-tallet kom Sverre Høyen frem til at markedsledende aviser var mindre agiterende enn aviser med en mer politisk homogen lesersgruppe. Partiloyaliteten kunne være eksplisitt eller implisitt uttrykt under ansettelsen av pressefolk, og journalister som ikke var like lojale havnet ofte i sportsavdelingene (Høyen 2005b:79-81).

Aftenposten ble grunnlagt i 1860 under navnet *Christiania Adresseblad* av boktrykker Christian Schibsted, eier av Schibsted Forlag. Navnet på bladet ble endret til *Aftenposten* i 1861 (Hegge 2010). Avisen var i begynnelsen upolitisk, men fikk et konservativt preg i slutten av 1880-årene under Amandus Theodor Schibsted. Dette var i en tid da de fleste ”eldre” aviser tok standpunkt i favør av høyresiden som følge av statsrådstriden. Striden fungerte som en pådriver mot en mer polarisert offentlighet (Skre 2004: 41). Etter hvert utviklet *Aftenposten* seg til å bli Høyres viktigste avis (Bastiansen og Dahl 2003: 448). Som andre borgerlige aviser har også *Aftenpostens* politiske redaktører vært solid forankret i partiet, blant annet gjennom erfaring fra høye politiske verv. I 1950 er Herman Smitt Ingebretsen redaktør av *Aftenposten*. Ingebretsen satt i Høyres arbeidsutvalg, og var stortingsrepresentant fra 1945 til 1957. Han hadde også tidligere vært generalsekretær i Høyre og hatt flere verv i partiet (Skre 2004: 41).

Frem mot 1970 skjer det til en viss grad en oppmyking av partipressen (Ottosen mfl. 2002: 119). Skre (2004) fremholder imidlertid gjennom sin undersøkelse av flere avisers lederartikler at avisene fremdeles var sterkt partiloyale i 1973. For *Aftenposten* representerer 1970 et brudd med redaktørtradisjonen da Hans Vatne ansettes som sjefsredaktør. Han hadde ikke samme bakgrunn i Høyre som tidligere redaktører og ønsket ikke å bli medlem av Høyres arbeidsutvalg. På den andre siden var han tilknyttet partiet gjennom medlemskap og flere år i partipressen. En annen indikator på nedtoningen av *Aftenpostens* tilknytning til

Høyre skjer på midten av 1960-tallet ved at *Aftenpostens* politiske journalister slutter å gå i møtene til Høyres stortingsgruppe (ibid.: 41-42). Avviklingen av partipressen skjedde gradvis, og det er vanskelig å tidsfeste denne overgangen nøyaktig. Det finnes imidlertid flere indikasjoner på at det er først på 1990-tallet at en ser drastiske endringer i avisenes partitilknytning. Allern (2007) tidfester overgangen til tidlig i 1990-årene (ibid.: 63-65). Tall fra *Aviskatalogen*, hvor avisene oppga sitt politiske ståsted, viser at i 1990 anser 32 prosent av avisene seg som partiaviser. I tillegg til dette brukte 16 prosent mer generelle politiske betegnelser. *Aftenposten* for eksempel definerte seg som ”uavhengig konservativ”¹³. I 1999 var det kun én avis som erklærte å være partiavis (*Pressepolitikk ved et tusenårsskifte* 2000: 114-117). Tidskuttet 1990 kan også sees som et vannskille for *Aftenpostens* redaktørtradisjon ettersom Andreas Norland ble ansatt som sjefsredaktør. Fra 1984 til 1989 er Egil Sundar redaktør. I denne perioden var *Aftenposten* igjen sterkt tilknyttet Høyre, da Sundar var en ivrig tilhenger av borgerlig samling. I en artikkel i *Norsk Biografisk Leksikon* ser Lars Hellberg (2004) ansettelsen av Norland i 1989 som et siste oppgjør med Sundars fortolkning av redaktørrollen, og en overgang til en mer nyhetsorientert profil (ibid. 5.-6. avsnitt). Dette bekreftes også av hvordan *Aftenposten* selv brakte nyheten ved å vise til NRKs begrunnelse for redaktørskiftet med at “eierne av *Aftenposten* ikke ønsker en sammenblanding av reportasje- og kommentarstoffet på det politiske området” (Finslo 1999). Norland hadde en mer nyhetsjournalistisk tilnærming til avisen, og mente at avisens meninger skulle forbeholdes lederne og kommentarjournalistikken (Thyness 2003: 7. avsnitt).

Oppmykingen av partipressen har sammenheng med profesjonaliseringen av journalistene. I 1968 fremsatte journalistene krav om økt innflytelse på ansettelse av redaktører. Kravet ble også fremsatt i 1972, 1976 og i 1980. Journalistene ville dessuten konfereres i utformingen av ny form og layout i avisene (Høyer 2005b: 86). En annen viktig faktor var konkurransen fra fjernsynet som på midten av 1960-tallet var blitt det dominerende nyhetsmediet. 50 prosent av Norges voksne befolkning så *NRKs* nyhetssendinger, noe pressen måtte ta hensyn til: “[...] This also implied that every reader had seen a quite fair and balanced reporting of domestic politics on television by the time they read their (party) newspaper” (ibid.: 83). Fjernsynets inntreden og økning i radioens sendeflate ga behov for mer arbeidskraft. Dette førte til økt rekruttering av unge studenter med en mer radikal bakgrunn og mistro mot konservativ skoloring. Fjernsynet gikk fra å være nøytral, informativ og paternalistisk til å romme atskillig mer kritisk journalistikk: “As a result of these many changes media consciously began to set

¹³ Tallene er andel av samlet opplag i prosent.

priorities for public attention trying to influence the political agenda, rather than the other way around” (ibid.: 84). Det var også økonomiske årsaker til utfasingen av partipressen. Med bortfallet av flere aviser, måtte de som var igjen tone ned det partipolitiske engasjementet for å nå frem til bredere lesergrupper. Det var ikke lenger lønnsomt å være partiavis (ibid.: 86-87, Bastiansen og Dahl 2003: 450).

4.2. Kulturelle betingelser – profesjonalisering og utviklingen av et nyhetsparadigme

I etterkrigstiden manifesterte institusjonaliseringen og profesjonaliseringen av pressen seg i de første forsøk på organisering av journalistene, redaktørene og opprettelsen av flere formelle journalistutdanninger. Disse tiltakene indikerer økt bevissthet i forhold til profesjon, bransje og ansvar (Bastiansen og Dahl 2003: 296-297, Ottosen mfl. 2002: 56). Organiseringen av journalistene var vanskelig som følge av partipressen, men i 1946 ble Norsk Journalistlag etablert og Norsk Redaktørforening fulgte etter i 1950. Pressens felles yrkeskodeks, *Vær Varsom- plakaten* ble først vedtatt i 1936, og plakaten er senere blitt revidert flere ganger. Redaktørplakaten kom i 1953 (Ottosen mfl. 2002: 114-115).

Før 1951 fantes det ingen formell utdanning for journalister, kun brevkurs og enkelte ukekurs. I 1951 kom Journalistakademiet, en ettårig utdanning (erstattet av Norsk Journalistskole i 1964). Mellom 1951 og 1964 utdannet Journalistakademiet 212 journalister (Ottosen mfl. 2002: 113). Gjennom disse ulike kursene og etter hvert den formelle utdanningen ble studentene introdusert for det som i Europa ble kalt den nye amerikanske journalistikk. Enkelte av foreleserne var norske journalister som selv hadde vært i USA, deriblant Finn Melback, Arne Skouen og Bjarne Gran. Dette bekrefter Andreas Norland i intervju: ”Noen av disse som kom hjem hadde med seg og lærte oss unge en del helt nye ting som den eldre generasjonen egentlig ikke hadde noe forhold til. Men de slapp oss løs fordi de skjønnte at dette var moderne” (Andreas Norland, intervju, 17.9.2009). Disse ideene har i stor grad sin opprinnelse i USA i siste halvdel av 1800-tallet, og spredte seg gradvis til Europa. Et av hovedtrekkene ved denne type journalistikk er vektleggingen av nyheter som avisenes viktigste oppgave: avisene blir nyhetsaviser (Roksvold 1997, Marzolf 1983: 3).

Denne nye amerikanske journalistikken overlapper i flere studier med det som kalles den moderne nyhetsjournalistikken og kan knyttes til utviklingen av et nyhetsparadigme. Dette er et slags normativt journalistisk tankesett basert på at journalister har behov for å forholde seg til regler for innhenting, bearbeiding og presentasjon av nyheter (Høyer 2005a: 10).

Paradigmet knyttes spesielt opp mot fem tekstuelle eller pretekstuelle grep. Disse gjelder hendelsen, nyhetsverdier, nyhetsintervjuet, den omvendte pyramide og journalistisk objektivitet (ibid.: 11). Gradvis, via organisering og utdanning, ble dette paradigmet innarbeidet i journalistisk praksis. Innføringen og befestingen av nyhetsintervjuet har en spesiell betydning for profesjonen ettersom det bidro til å forskyve matforholdet i samhandlingen mellom journalister og deres kilder og befeste journalistikk som profesjon (Ekström 2006). Sosiolog og medieforsker Mats Ekström (2006) argumenterer for at innføringen av intervjuet og siteringsteknikker er hjørnesteiner i etableringen av den moderne nyhetsjournalistikken. Intervjuet bidro til å frigjøre journalistikken fra andre institusjoner ved at journalistene får en legitim rett til å innhente informasjon gjennom intervjuer. På denne måten kunne journalistene gjøre seg mer uavhengig av kildene og det er de som overtar initiativet til og temaet for samtalen. Intervjuet fører også til at journalistene i større grad har mulighet til å skaffe seg eksklusive nyheter (ibid.). Innføringen av intervjuet i den norske presse gikk ikke upåaktet hen. Abonnements-/fullformatsavisene var de siste til å ta metoden i bruk da den av samtiden ble ansett som påtrengende og vulgær (Bastiansen og Dahl 2003: 502).

4.3. Økonomiske betingelser – økt konkurranse

Aftenposten hadde etter krigen en stor fordel av å ha fortsatt med avisproduksjon under hele okkupasjonen. Avisen hadde færre konkurrenter og en mer solid økonomi enn andre aviser, spesielt i forhold til *Arbeiderbladet* som var blitt stanset i 1940. *Aftenposten* overtok *Arbeiderbladets* abonnementsarkiv, og ettersom mange lesere ikke gikk tilbake til sin opprinnelige avis, fortsatte *Aftenposten* å øke sitt forsprang over *Arbeiderbladet* utover 1950-tallet. I 1950-årene var det mange aviser som gikk inn, overlevelsesvilkårene hardnet til, men de avisene som overlevde opplevde opplagsøkning. Avisene ble på denne måten færre og større og konkurransen mellom avisene hardnet til ettersom avisvalg ble mer åpent (Bastiansen og Dahl 2003: 289-299, Ottosen mfl. 2002: 118).

I 1950 eksisterer fire store massemedier samtidig side om side. Dette er pressen, ukeblader, radio og kino (Bastiansen og Dahl 2003: 293). Det eneste mediet i direkte konkurranse med avisene er radioen, med unntak av *Filmavisen* og enkelte magasiner. Radioen gikk forbi pressen allerede på 1930-tallet målt i folks tidsbruk, men gjennomsnittelig hadde pressen fremdeles det største publikummet (Ottosen mfl. 2002: 134). Radioen hadde fra begynnelsen av egne nyhetssendinger og da *Norsk Rikskringkasting* i 1933 overtok konsesjonene valgte de

å satse enda mer på nyheter. Hovedparten av nyhetssendingene var imidlertid basert på stoff fra *Norsk Telegrambyrå* (NTB) som pressen eide. Gjennom NTB kunne pressen til dels kontrollere radioens nyhetstilbud, og radioen var helt avhengig av samarbeidet med pressen om nyheter. Nyheter ble lenge sett på som avisenes domene, noe begrepsbruken omkring radionyheter tyder på da nyhetssendingene ofte ble referert til som ”pressenyheter” eller ”presse-meddelelser” (Halse 2001: 189). I *Norsk Pressehistorie* (2002) hevder forfatterne at avisene var redde for konkurransen fra radio, men at det ikke ser ut til at radioen hadde negative effekter for avissalget. I stedet utviklet det seg en symbiose ved at avisene tiltrakk seg lesere med nyheter om radioen og trykking av radioprogrammene, mens radioen var avhengig av denne publisiteten (Halse 2001: 188-190, Ottosen mfl. 2002: 134). I første omgang kan det se ut til at det var lokalavisene som ble mest berørt av radionyheterne ettersom de også baserte mye av innholdet på byråstoff. Et eksempel fra folkeavstemningen i 1926 om oppheving av vin- og brennevinsforbudet viser imidlertid hvordan det nye mediet fanget folks oppmerksomhet på bekostning av avisene:

Paa Karl Johan hadde selskapet faat opstille sin nye høttaler, [...] gjennom hvilket alle nyheter og dansemusikken blev utsendt hele kvelden. De var en slem konkurrent for avisenes valgbarometre og lysaviser, for hele kvelden til langt paa nat stod der tusenvis av mennesker og hørte paa valgresultatene som blev kringkastet [...] (Hallo! Hallo! 42/1926, sitert i Halse 2001: 202).

Ettersom radioen kunne sende nyheter direkte måtte avisene ta hensyn til at i mange tilfeller var leserne allerede informerte. Samtidig tok det lang tid før radioen utnyttet sitt fulle potensial som nyhetsmedium. Det var først i etterkrigstiden at radioen slo gjennom som nyhetsformidler (ibid.: 190, Syvertsen 2006: 141).

Da fjernsynet åpnet offisielt i 1960, fikk pressen igjen en konkurrent på nyheter. Ottosen, Røssland og Østbye (2002) påpeker hvordan det igjen oppstår en symbiose mellom det nye og det gamle mediet. Avisene kunne skrive artikler om fjernsynets personligheter, programmer og om mediet i seg selv (ibid.:134). Et paradoksalt eksempel på en slik symbiose er hvordan avisene tjente annonsekroner på å trykke store reklameoppslag for sin nye konkurrent: fjernsynsapparatet (Bastiansen og Dahl 2003: 356). Men avisene måtte samtidig ta inn over seg konkurransen fra fjernsynet:

Etter at fjernsynet kom med daglege nyheitssendingar, kunne dei fleste redaksjonane rekne med at dei nyheitene som blei presenterte i Dagsrevyen, var kjende for folk flest. Avisene si oppgåve blei då endra til meir kommentering eller eigne vinklingar på nyheitene. Både konkurransen mellom ulike aviser og den nye konkurransen mellom aviser og fjernsyn

førte til at avisene i større grad var ute etter å sikre seg eksklusive nyheter, dvs. saker som dei andre ikkje hadde (Ottosen mfl. 2002: 135).

I kuttet fra 1970 er fjernsynet godt etablert som det dominerende massemedium med 95 % teknisk dekning i befolkningen. Fjernsynets nyhetssending, *Dagsrevyen*, samler på slutten av 1960-tallet 70 prosent av TV-seerne (Bastiansen og Dahl 2003: 369, Syvertsen 2006: 143). *Dagsrevyens* sendetid klokken 20 førte til at fjernsynet i første omgang konkurrerte mot avisenes aftenutgaver i kampen om publikums tid.

En bør imidlertid ikke bagatellisere pressens frykt for konkurransen med fjernsynet og det faktum at fjernsynet virkelig ble pressens første alvorlige konkurrent (Bastiansen og Dahl 2003: 400). Dette kom sterkt til uttrykk på 1960-tallet gjennom en rekke debatter om offentliggjøringen av nyheter. I sin doktoravhandling redegjør Henrik G. Bastiansen (2006) for flere av disse konfliktene. En av debattene gjaldt forskjellsbehandling av presse og fjernsyn, hvor pressen mente at fjernsynets journalister fikk privilegier på bekostning av avisjournalistene. Debatten hadde sitt utspring i en hendelse da nobelprisvinner Albert Lutuli kom til Fornebu og hvor pressen fikk melding av UD om at transitthallen var forbeholdt fjernsynet (Bastiansen 2006: 114-115, Bastiansen og Dahl 2003: 400). Et annet tema for debatt var sperrefrist. Pressen erfarte ved flere anledninger at fjernsynet fikk rett til å bringe en nyhet samme kveld, mens pressen måtte vente til dagen etter. Et annet eksempel er hvordan en kom frem til en ordning for pressekonferanser hos statsminister Einar Gerhardsen:

På de pressekonferanser Gerhardsen holdt kl. 08.30 med tanke på middagsavisene fikk fjernsyn og radio ta opptak som de kunne sende om kvelden. Men på de pressekonferanser som ble avholdt for morgentidene, kl. 14.30, fikk fjernsyn og radio ikke tillatelse til å gjøre opptak. Derimot kunne de samme kveld få bruke det stoff som NTB hadde sendt ut til alle (Bastiansen 2006: 118).

Basisen for disse debattene var at avisene ikke kunne konkurrere med fjernsynets hurtighet (ibid.: 117). Disse eksemplene illustrerer hvordan pressen forsøkte å forhindre at fjernsynet fikk for mye makt over nyhetsforløpet. Både i forhold til innføringen av radio- og fjernsynsnyheter gikk *NTB* inn for å forhindre at pressen mistet stillingen som den fremste nyhetsformidler. I forhold til fjernsynet manifesterte dette seg i en tautrekking om størrelse på vederlaget for bruk av *NTBs* nyhetstjeneste hvor *NTBs* hovedargument var at fjernsynets nyhetssendinger kunne føre til mindre oppslutning om avisene (Bastiansen 2006: 118-121). Ved siden av konkurransen om publikum er en annen viktig faktor konkurransen om annonsekroner. Ved innføringen av fjernsynet i andre land så en hvordan annonsørene prioriterte det nye mediet fremfor pressen. Pressen engasjerte seg derfor sterkt i spørsmålet

om reklame i fjernsyn, blant annet var Norsk Presseforbund og Norske Avisers Landsforbund imot innføring av reklame i *NRK* (Bastiansen og Dahl 2003: 399-404).

Fjernsynet forble reklamefritt frem til 1980-tallet da det skjer en oppløsning av *NRKs* monopol. I 1981 mister *NRK* eneretten til å drive kringkasting ved at 30 ulike foretak får konsesjon til å drive nærradio, lokal-tv eller videreformidling av satellittsendinger. I 1987 åpnes det opp for reklamefinansiering i nærradioene og i 1988 er det åpnet for å distribuere reklamefinansierte satellittsendinger i kabelnett. TV3 starter sine sendinger i 1987, TV-Norge følger etter i 1988 (Syvertsen 2006: 144, Bastiansen og Dahl 2003: 458, 464).

I 2008 er det nyeste mediet, internett, godt etablert. Internett kan, i likhet med fjernsynet (og fjernsynets tekst-TV), formidle nyheter gjennom tekst, lyd og bilde i ett og samme medium. Det som imidlertid er internettets største konkurransefortrinn i forhold til andre nyhetsmedier er muligheten for tilnærmet lik umiddelbarhet, flytende deadline og kontinuerlig oppdatering. Internett har i tillegg et stort potensial i forhold til lenking til andre nettsider, lagring av publiserte artikler og toveiskommunikasjon (Kallevik 1999, Lynnebakken 1998). Siden midten av 1990-tallet er det blitt spekulert i papiravisenes død som følge av utkonkurrering fra internett. Senest i februar 2009 uttalte Schibsteds konserndirektør Kjell Aamot seg om det han mener vil bli den betalte papiravisens død innen 20 år. Dette vakte sterke reaksjoner blant ansatte i *VG* og *Aftenposten*, Schibsteds to norske papiraviser. Flere av de ansatte kom i tiden som fulgte med innsigelser til Aamots spådommer og flere trakk frem den gravende journalistikken som et av papiravisens viktigste konkurransefortrinn (Schultz 2009: 7.-9. avsnitt, Selsjord og Tjersland 2009).

I 1995 fikk *Aftenposten*, som landets første avis, en løpende oppdatert nyhetstjeneste på nett: *Aftenposten Interaktiv*. I 1999 har *Aftenposten* totalt cirka 435 medarbeidere, 11 av disse jobbet i multimediaredaksjonen hvor nettavisen produseres (Kallevik 1999: 233-234). Yngve Benestad Hågvar (2007) peker på at *Aftenposten* har separate nett- og papirredaksjoner og at i det eksempelet han analyserer hvor nettavisen allerede har fulgt opp en sak, brukte papiravisen en egen papiravisjournalist til å oppsummere saken i morgenavisen (ibid. 209). I ettertid har det skjedd en del endringer i *Aftenpostens* rutiner og koordinering av redaksjonene ved at de mest nyhetsintensive avdelingene er flyttet til samme etasje, hvor man har laget en sentralredaksjon der all overordnet arbeidsledelse for de løpende nyhetene sitter. Disse koordinerer seg i mellom, og kjører ”breaking news” på nettet, samtidig som de lanserer en stor nyhet i morgenutgaven. Sportsavdelingen er for eksempel helt integrert. For de andre

avdelingene skriver journalistene i prinsipp for både nettavisen og papiravisen, men noen forblir utpregede papiravisjournalister og holder seg til papiravisformatet (Barland, intervju, 13.4.2010). I dag har *Aftenposten.no* opp til 1,2 millioner unike brukere hver uke (Annonseweb 2010). Ferske tall viser at *Aftenposten.no* med et lite plussresultat for første gang i første kvartal i 2010 (Wekre 2010).

I stor utstrekning har avisene beholdt kontrollen over det nye mediet, ved at de har lansert egne nettaviser og bruker ressurser og kunnskap fra avisproduksjon til nyhetsproduksjon på internett. På den andre siden har det satt avisene i en klemme ved at de i tillegg til å konkurrere med nettaviser generelt, konkurrerer mot sin egen nettavis. Det er vanskelig å tjene penger på å drive nettavis ettersom publikum har en forventning om at nyheter på internett er gratis. Pressen er imidlertid ikke alene om å bruke kunnskaper fra nyhetsproduksjon til å drifte og drive nettavis. Det finnes også flere store nyhetsaktører på internett med bakgrunn fra fjernsyn, slik som *Tv2.no* og *NRK.no*. Enkelte andre konkurrenter på nyheter er rene nettmedier som ikke startet opp med en avis i ryggen (for eksempel *Nettavisen.no*).

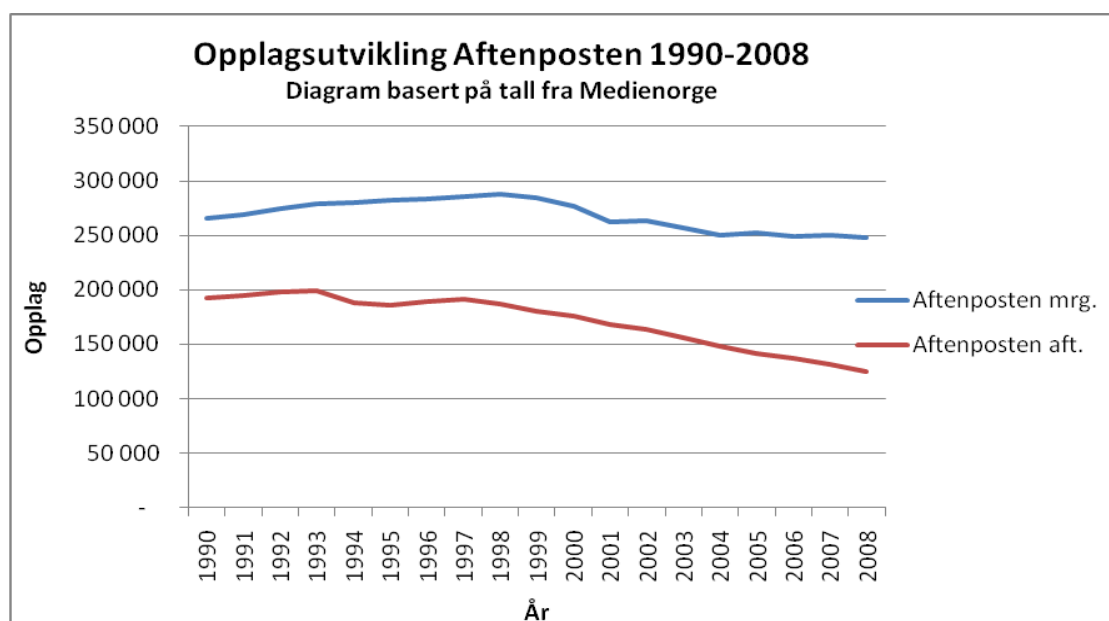
4.4 Økt konkurranse – økt spesialisering?

Denne gjennomgangen viser at selv om det har vært konflikter og debatter i møte med nye konkurrenter, og avisene i noen grad har måttet omstille seg, har ikke nye mediers inntreden på nyhetsmarkedet hatt stor virkning på avisenes opplagstall. Medieforsker Sigurd Høsts lager hvert år rapporten *Avisåret* basert på informasjon om norske aviser. Rapportene for de siste årene tyder imidlertid på at konkurransen fra internett og finanskrisen har hatt stor innvirkning på avisenes opplagstall. 2008 beskriver han som det tiende året med nedgang for pressen, og som det året hvor nedgangen har vært sterkest. Det er spesielt løssalgsavisene som går tilbake (8,4 prosent), men også abonnementsavisene og ”fådagerversavisene” er berørte (1,9 prosent hver) (Høst 2009: 5). I følge Høst er det for tidlig å fastslå om dette er en trend, ettersom vi er midt i en finanskrisen som kan ha påvirket tallene, samtidig som konsekvensene fra finanskrisen ikke er tydelige før en går gjennom tallene for 2009 (ibid.: 9). Et veldig interessant aspekt er at nivået for antall registrerte aviser i 2008 er det høyeste siden 1940, noe som tyder på at etterspørselen etter aviser fremdeles er høy i Norge (ibid.: 10). Det ser ut til at de avisene i direkte konkurranse med nettnyheter og kjendisblader, spesielt løssalgsavisene *VG* og *Dagbladet*, er de som er hardest rammet. Nisjeaviser som *Dagens Næringsliv*, *Finansavisen* og *Klassekampen* har gått frem i 2008.

I konkurransen med fjernsynet skjedde det en forskyving av de andre mediene. Sitatet fra professor Hakon Stangerup innledningsvis i dette kapittelet illustrerer hvordan en mente pressen måtte omstille i konkurransen med fjernsynet ved å satse på ”orientering og vurdering”. I sitatet fra *Norsk Pressehistorie* (2002) på side 36-37, mener forfatterne at avisene i denne konkurransen i større grad satset på eksklusive nyheter, og måtte legge om til i større grad å kommentere nyhetene. Jeg har imidlertid ikke funnet empirisk forskning som undersøker hva disse eksklusive nyhetene består i, eller som dokumenterer økt satsing på bakgrunns- og kommentarstoff. Min undersøkelse går over disse tidskuttene hvor radio er en konkurransefaktor, og hvor fjernsynet blir en viktig nyhetsaktør. Tidskuttene er imidlertid konsentrert om å fange opp utviklingen frem til 2008 og kan derfor si noe om hva avisenes omstilling i møtet med internett faktisk består i. Det at pressen må satse på bakgrunnsstoff, kommentering og vurdering, er påstander vi gjenfinner i debatten om avisenes fremtid sett i lys av konkurransen fra internett (Hanssen 2009, Haugsgjerd 2010, Stavrum 2009). Utviklingen må også settes i lys av at avisbransjen i 2008 er preget av en verdensomspennende finanskriser som gir utslag på annonsørene og derfor avisenes økonomi. Samtidig er vi i tiåret forut for 2008 vitne til en teknologisk revolusjon.

Opplagstall 1950-2008	1950	1970	1990	2008
Aftenposten	141 992	191 069	265 558	247 556
Aftenposten Aften	Egen tittel fra 1989		192 896	124 807

Tall fra Medienorge 18.11.2009 (Medienorge 2009)

4.5 Teknologiske rammebetingelser. Typografisk utvikling og en beskrivelse av årskuttenes layout

Siden den tekniske revolusjonen i siste halvdel av 1800-tallet hvor avisen blir et industriprodukt, går det nesten 100 år til neste revolusjon. Men det skjer kontinuerlig små, men betydningsfulle tekniske nyvinninger. En viktig overgang for pressen var den tekniske fornyelsen ved innføringen av offsetteknikk. Før offsetteknikken kom brukte en settemaskiner med løse typer og blysats, men med offset ble sidene utarbeidet på papir i stedet for bly. Dette frembrakte journalistisk og redaksjonell nytenkning ettersom layoutarbeidet og bruk av bilder ble enklere. Teknikken muliggjorde raskere og bedre trykk, selv på billigere papir. Med den nye trykkemetoden gikk flere aviser langsomt over til tabloidformatet som ble det vanligste formatet ved slutten av 1970-tallet. På denne måten ble avisene samtidig mer leservennlige (Bastiansen og Dahl 2003: 404-405, Ottosen 2002: 153). *Aftenposten* gikk over til offset i 1976, men beholdt fullformatet for aftenutgaven til 1997 og for morgenutgaven til 2005 (*Store Norske Leksikon* 2009: 6. avsnitt).

På 1970-tallet begynte journalistene å skrive manuskriptene sine på dataterminaler som var knyttet til en datamaskin i den tekniske avdelingen. Etter hvert kom også mulighetene for sideredigering på data. Dette tok lengre tid i Norge enn i for eksempel England fordi man i Norge hadde inngått en avtale med Norsk Grafisk Forbund slik at typografene hadde enerett til bruk av filmsatsutstyr. Da sideombrekking skjedde direkte på data på desken, var det som regel et samarbeid mellom journalister og typografer (Ottosen 2002: 154-155). Nå ser man imidlertid en utfasing av typografer, og at det som tidligere har vært adskilte yrker i forhold til tekstproduksjon og setting av aviser er tatt over av journalistene med digitale ombrekking- og tekstprogrammer.

4.5.1 En beskrivelse av *Aftenpostens* layout

Avisene i utvalget fra 1950 er tydelig preget av papirrasjoneringen som varte til 1954. Eksempelvis har mandagsutgaven kun 9 sider med redaksjonelt innhold, men til gjengjeld er trykket veldig tett. Forsidene er lagt opp slik at brødteksten til de fleste artiklene begynner på forsiden og fortsetter inne i avisen. Bruddet i en artikkel er gjerne midt i en setning. Omkring halvparten av artiklene på førstesiden avsluttes, og er dermed autonome enheter i seg selv. I 1970 finnes fortsatt begge disse artikkelformene på avisens forsider. Den dominerende formen er den samme som i 1950, som begynner på forsiden og fortsetter inne i avisen. Antallet avsluttede artikler er redusert, og det har kommet til en ny form: en artikkel som fungerer som en indeks ved å vise til hovedartikkelen inne i avisen. Artikkelen er i

ingressform og uten brudd. Avisen har blitt tykkere og det er mer luft mellom de ulike artiklene og bolkene. I 1990 har avisen gått helt over til indeksform på førstesiden og informasjonen er betydelig kortet ned til kun å gjelde ingressen. Slik er layouten også i 2008. Artiklene på førstesiden har fått enda mer indeksskarakter i stedet for at det er meningen at man begynner lesningen på første side.

Det finnes ikke sitater i overskrifter i utgavene fra 1950, direkte sitater er det generelt veldig lite av i 1950-tallets aviser. Dette finnes i avisutvalget fra 1970, selv om det er beskjedent i forhold til overskrifter, mens i 1990 og 2008 er sitater hyppig brukt som overskrifter. Bildebruken er også svært forskjellig: det er svært få bilder i 1950 samtidig som disse ofte er små og oftere portretter. I 2008 er forsiden preget av store bilder som gjerne opptar opp til 50 prosent av avisens førsteside. Det er også store layoutmessige forskjeller når det kommer til tydeliggjøring av tema og genre av artikkelen. I 1950 og 1970 finnes det ikke rene inndelinger mellom kommentarstoff og nyhetsstoff i forhold til vignettbruk. Disse stoffområdene er fysisk atskilt ved forskjellig sideplassering og bruk av kolumnetitler og vignetter i 1990 og 2008. Et stort oppslag er i de tre første tidskuttene beholdt en side, mens med formatendringen i 2005 er et hovedoppslag vanligvis over to sider i 2008. Personaliastoff har en langt mindre fremtredende plass i *Aftenposten* i dag. I årgangene fra 1950 og 1970 er personalia flettet inn i notiser blant nyhetsstoff, mens det i 2008 er henvist til en egen side.

4.6 Rammebetingelser og historisk kontekst 1950, 1970, 1990 og 2008

I 1950 er *Aftenposten* trykket ved settemaskiner og preget av papirrasjoneringen med sine tette og tynne aviser. Samtidig som avisen er bundet til partiet Høyre og svært forutsigbar i kommentarer og ledere, er nok også *Aftenposten* preget av ideer fra den amerikanske journalistikken om objektivitet og nye journalistiske teknikker for innhenting og presentasjon av informasjon. Koreakrigen er en viktig begivenhet på 1950-tallet og genererer følgelig mye oppmerksomhet på nyhetsplass.

I 1970 har avisen begynt å frigjøre seg fra Høyre, både ved ansettelsen av redaktør Hans Vatne og ved at journalistene har sluttet å gå i Høyres gruppemøter. Samtidig har pressen fått fjernsynet som ny konkurrent. Profesjonaliseringen av journalistene er satt i system ved innføringen av ulike profesjonsforbund for journalister og redaktører og ved dannelsen av en allmenn journalistutdanning. Utvalget fra 1970 er preget av Midtøsten-konflikten med blant annet reportasjer om kampene mellom israelsk militære og Folkefronten for Palestinas

frigjøring, borgerkrigen i Jordan, flykapringer, flyktningene i Palestina og dødsfallet til Egypts daværende president, Gamal Abdel Nassers, og tiltredelsen til hans etterfølger Anwar El Sadat.

I 1990 har pressen fått økt konkurranse med flere fjernsyns- og radiokanaler. Partipressen fases ut i løpet av 1990-tallet og det er økt fokus på uavhengighet. En sak som er sterkt på dagsorden er Sysesaken hvor VG avdekket 14. september at statsminister Jan P. Syse, som var hovedaksjonær og styreformann i to gårdsselskaper, hadde brutt aksjeloven ved ikke å ha overholdt frister for innsendelse av regnskaper til Brønnøysundsregisteret. Saken fikk massiv mediedekning, og setter tilsynelatende sine spor på andelen politisk stoff i mitt tidskutt fra 1990 ¹⁴ (Hellberg 2005: 9. avsnitt).

Det er ingen store hendelser som setter spor på mitt materiale i 2008. Finanskrisen kunne satt et veldig preg på resultatene, men dette er unngått ettersom økonomi- og næringsliv er utelatt. I 2008 har mediene gjennomgått en digital revolusjon hvor layouten foregår digitalt og hvor internett er etablert som ny konkurrent for pressen. Med dette som bakgrunn er det grunn til å tro at eksklusivitet har blitt enda viktigere.

¹⁴ I ettertid har saken vist seg å være mindre alvorlig. Resultatet av den skattemessige vurderingen var at Syse ikke engang måtte betale tillitsskatt (Hellberg 2005: 9. avsnitt).

Kapittel 5

Utviklingen av *tema, tidsramme, fokus og størrelse*

I dette kapittelet skal jeg gjøre rede for den generelle utviklingen av innholdet i *Aftenpostens* journalistikk og spesielt i forhold til nyhetsjournalistikken¹⁵. Kapittelet baseres på data fra den kvantitative innholdsanalysen samt kvalitative observasjoner gjort under kodingen og informasjon fra intervjuet med Andreas Norland og Jens Barland. Variablene som belyser den generelle utviklingen knytter seg til artiklenes *tema (saksområde og geografi)*, *tidsramme*, *fokus* og *størrelse*. Jeg vil også ta høyde for de begrensingene som kodingen fører med seg ved å vise til utilstrekkeligheter og mangler ved de forskjellige kategoriene.

5.1. Geografi

Variabelen for *geografi* var ment å skulle fange opp eventuelle endringer i artiklenes geografiske tema. Skriver for eksempel journalistene oftere om andre land enn Norge nå som landene er mer bundet sammen av avtaler, internasjonalisering og globalisering? Hypotesen gikk ut på at *Aftenposten* blir mindre lokal og at morgenutgaven skifter til en mer nasjonal og global profil, mens *Aften* overtar mye av det lokale stoffet. Jeg valgte derfor en inndeling i tre variabler: *lokal*, *innenriks* og *utenriks*. Det lokale stoffet begrenset seg til stor-Oslo, det vil si Oslo med utenforliggende kommuner som Bærum, Asker, Skedsmo, Nesodden, Oppegård og Nittedal. Dette er kommuner som tradisjonelt har vært i *Aftenpostens* spredningsområde. Et eksempel på dette er hvordan *Aftenposten* 8. oktober 1970 bruker over en helside på Bærums budsjettforslag (*Aftenposten*, 8.10.1970: 18). Verdien *innenriks* har jeg avgrenset til resten av landet, samt lokale nyheter av nasjonal interesse, mens verdien *utenriks* omfatter artikler hvor hovedfokuset ligger på andre land enn Norge. Det har vært noen tvilstilfeller, men disse har blitt løst ved at jeg har prioritert den geografiske vinklingen som opptar mesteparten av artikkelen.

Det er vanskelig å sammenlikne mine funn med Barnhursts i forhold til geografivariabelen. I følge Barnhurst får nyhetene en videre geografisk ramme ved at henvisningen til spesifikke steder synker, mens henvisningen til mer abstrakte geografiske rom ekspanderer. Dette kan knyttes til hypotesen om at hendelser i større grad kontekstualiseres, slik at henvisningene til

¹⁵ Resultatene i tabellene og figurene er basert på det totale antall av nyhetsartikler (nyhetsartikler, reportasjer og referat) og kommentarartikler. Hvis en tar vekk kommentarene og kun ser på nyhetene, får en tilnærmet likt resultat. Jeg har derfor ikke isolert nyhetsartiklene fra kommentarartiklene i fremstillingen. Ettersom kommentarene har så stor restkategori i forhold til *tema* og *tidsramme*, er jeg her opptatt av utviklingen av nyhetene, og ikke kommentarene.

geografi blir av en mer overordnet art (Barnhurst og Mutz 1997). Det som skiller det geografiske aspektet ved min undersøkelse fra Barnhurst og Mutz sin, er at de utførlig har målt lokalitet i forhold til stedsnavn og adresser, telt antall henvisninger for så å se utviklingstendensen i forhold til om antall henvisninger til spesifikke steder har økt eller sunket. Jeg benyttet meg av en enklere inndeling i tre variabelverdier. I forhold til de aviser Barnhurst og Mutz undersøkte er *Aftenposten* spesiell ettersom den både har en morgen- og en kveldsutgave. Aftenutgaven av *Aftenposten* har gradvis fått en sterkere lokal profil som tar seg av lokalstoff fra Oslo og omegn (Medianorge 2009: 1. avsnitt). Dette går på bekostning av lokalt stoff i morgenutgaven. På grunn av disse faktorene er det vanskelig å bruke denne variabelen, og Barnhurst og Mutz sine hypoteser og funn slår ikke ut i samme grad i mitt materiale. En kan kanskje påstå at *Aftenposten* ikke egner seg helt for måling av geografi, uavhengig av om man inkorporerer aftenutgaven eller ikke. Jeg vil imidlertid presentere funnene og supplere med *Aftenpostens* egne refleksjoner over egne strategier og satsingsområder.

Funnene viser som forventet en tydelig nedgang i lokalt stoff mellom 1950 og 2008. Innenriks har en jevn vekst fra 1950, mens andelen utenriksstoff faller mellom 1950 og 1970, for deretter å vokse jevnt opp til 2008. Én faktor en må ta hensyn til er at Koreakrigen fra juni 1950 til juli 1953 setter sitt spor på mengden utenriksstoff. Når en sammenlikner *geografi* med saksområde ser en at 37 av 151 utenriksartikler i 1950 handlet om *krig og konflikt*. Det er imidlertid også en høy andel utenriksstoff om *politikk*, dette gjelder 58 av 151 utenriksartikler. Den høye andelen av utenriksstoff om krig og om politikk må settes i sammenheng med den politiske og ideologiske spenningen i forhold til den kalde krigen. Spenningstilstanden mellom øst og vest varte frem til begynnelsen av 1990-tallet, og var preget av flere runder med avspenning og tilspissing av konflikten. I mitt tidskutt er det en betydelig tilspissing av konflikten på grunn av Koreakrigen, mens det fra krigens slutt i 1953 var en avspenningsperiode frem mot Cubakrisen i 1962. Andelen utenriksstoff i mitt kutt fra 1950 vil derfor trolig være høyere enn den gjennomsnittlige andelen for 1950-tallet.

Selv om avisen etter 1950 er dominert av innenriksstoff, peker hovedtrenden i retning av mer utenriks, men kun på bekostning av det lokale stoffet. En må imidlertid være forsiktig med å legge for stor vekt på disse resultatene både på grunn av *Aftenpostens* karakter og overliggende politiske spenninger på 1950-tallet.

Tabell 1. Geografi per år. Prosent av antall artikler per årskutt

År	Lokal	Innenriks	Utenriks	Totalt
1950	8 (24)	42 (127)	50 (151)	100 (302)
1970	13 (68)	65 (343)	22 (119)	100 (530)
1990	4 (12)	67 (199)	29 (87)	100 (298)
2008	0 (1)	66 (174)	33 (87)	100 (262)
Totalt	8 (105)	61 (843)	32 (444)	100 (N =1392)

Det er imidlertid skjedd en del omlegginger og lanseringer innad i *Aftenposten* etter mitt tidskutt i 2008, som forsterker den svake trenden vi ser mot en økning i utenriksstoff og nedgangen i lokalstoff. Et eksempel på dette er hvordan *Aftenposten* i 2009 satser på utenriks med sin nye internasjonale seksjon "Verden". "Verden"-seksjonen finnes i avisen alle dager utenom lørdag når avisen har et eget "Verden"-bilag. I følge *Aftenpostens* nyhetsredaktør Ole Erik Almlid (2009) skal lanseringen av "Verden" øke omfanget av internasjonalt stoff både på nett og i avis. Konstituerende redaktør Hilde Haugsgjerds forklaring på satsingen på utenriks synliggjør en forestilling om at hendelser i større grad er knyttet til videre geografiske rom:

Det er mange grunner til at det vil være riktig å gjøre morgenutgaven til en mer internasjonal avis. Norge påvirkes sterkere og oftere av hendelser i andre land; finanskrisen og krigen i Gaza er to gode og ferske eksempler på det. Flere og flere studerer eller jobber i perioder i utlandet, og nordmenn reiser mye mer enn før [...] (Ryste 2009).

Magasinet *Innsikt* som *Aftenposten* lanserte i april 2008 forsterker denne trenden ytterligere da magasinet skal ha et "sterkt internasjonalt fokus" (*Aftenposten Innsikt*, Henriksen 2008). Magasinet følger imidlertid ikke med et vanlig abonnement på *Aftenposten*, men må tegnes utenom.

En annen faktor er hvordan *Aften* fra mai 2009 er redusert fra fem til tre utgaver i uka, og utgis nå bare fra tirsdag til torsdag. Denne avgjørelsen ble tatt samtidig som *Aftenposten* lanserte sin nye internasjonale seksjon. *Aften* har imidlertid beholdt lokalavisen *Bydelen* som finnes i åtte forskjellige versjoner og som distribueres med *Aften* på onsdager (Ryste 2009).

En fjerde faktor som kan tyde på at geografivariabelen utvides er at jeg hadde flere problemer med å kategorisere tekster fra 2008 i geografivariabelen. Et eksempel på dette er artikkelen "Mer korrupsjon i norske bistandsland" fra 1. oktober 2008. Artikkelen er basert på en rapport fra Transparency International hvor flere land kommer dårligere ut enn fjorårets rapport. Ut fra artikkelens overskrift og ingress ser en at hovedfokuset er på "norske bistandsland" og Norges kamp mot korrupsjon i u-land. Mesteparten av artikkelen vies en innenrikspolitisk

debatt mellom Frps Morten Høglund og utviklingsminister Erik Solheim om norsk bistandspolitikk. På denne måten har saken et utenriksfokus samtidig som det er innenriksaspektet som veier tyngst. Artikkelen er i tillegg plassert på innenrikssidene i avisen, og er av disse grunnene kodet som en innenriksnyhet (*Aftenposten* 1.10.2008: 10). Det samme problemet gjaldt også flere av artiklene på ”innsiktssidene” i *Aftenposten*. Disse sakene dreide seg hovedsakelig om internasjonal forskning, men i en norsk ramme. Jeg skal komme tilbake til ”innsiktssidene” under analysen av *saksområde*.

5.1.1 Mot en mer omfattende geografisk ramme?

Resultatene fra kodingen er ikke entydige i forhold til *geografi*. Det *lokale* stoffet har gått drastisk ned, men har funnet sin plass i *Aftenposten aften/Aften*. *Utenriks* har gått opp, det samme har *innenriks*. *Utenriks* utgjør imidlertid kun 33 prosent av artiklene, mens tallet for *innenriks* ligger på 66 prosent. Det at *Aftenposten* har både morgen- og kveldsutgave og at relasjonen mellom disse har endret seg gjennom utvalget kompliserer funnene ytterligere. Norland fremhevet i intervju at forholdet mellom *Aftenposten* og *Aftenposten Aften* har vært svært forskjellig fra dagens situasjon. Mens det i 2008 er to separate redaksjoner for morgen og aftenutgaven, var det i de tidligere årskuttene én og samme avis, og utgavene stod derfor i et gjensidig forhold:

Morgenavisen gikk ut med forutsetning av at folk hadde fått gårsdagens aftennummer. Ofte fikk aftennummeret de sakene som ikke ble med i morgenutgaven. En konsekvens av at vi startet *Osloavisen* var at aftennummeret fikk en mer markert lokal profil. Så hvis man vil forstå *Aftenposten* i disse fire årstallene, må man være klar over at i de tre første var abonnentene føljetonglesere (Norland, intervju, 17.9.2009).

I 1988, samme år som *Osloavisen* blir både etablert og nedlagt, lanseres *Aftenposten Aften* med en enda sterkere lokal profil. Grunnen som oppgis i en artikkel i *Aftenposten* 1988 er at *Aftenposten* tar opp konkurransen om lesere og annonsører i Oslo-regionen (Østgårdsgjelten 1988). *Aftenposten* satsing etter 2008 illustrerer derimot den trenden Barnhurst har dokumentert, ved at utenriksdekningen forsterkes, mens det lokale stoffet nedprioriteres ved at *Aften* er kuttet til tre utgaver i uka.

Kategorien *saksområde* skal også fange opp hva slags *tema* journalistene skriver om. Her er resultatene mer tydelige.

5.2 Saksområde

Variabelen *saksområde* beskriver hva som kommer gjennom nåløyet i redaksjonen. Avisen inneholder en viss miks av stoff, derfor vil det sjelden være et saksområde som dominerer

helt. Johan Galtung og Marie Holmboe Ruge kaller dette komposisjon, og legger i begrepet at redaksjonene balanserer mellom stoffområdene (Allern 2001: 58). En stor ulykkessak kan for eksempel skyve ut flere mindre saker fra avisen. Det foregår altså en hard prioritering mellom emnene, og en undersøkelse av utviklingen av disse viser hva redaksjonen oppfatter som mer eller mindre viktig (ibid.: 101, 120). Dette er interessant i forhold til spennet mellom hva redaksjonen synes avisen bør skrive om og hva som for avisen er konkurransedyktige stoffområder.

Variabelverdiene for *saksområde* er: (1) *politikk*, (2) *styre & stell*, (3) *arbeidsliv*, (4) *rettsvesen & kriminalitet*, (5) *ulykker*, (6) *krig, konflikt, kriser & katastrofer*, (7) *helse, forskning, utdanning, miljø, teknologi, forbruker, ferie & fritid, sosiale spørsmål og humanitære innsamlinger/organisasjoner* (8) *kultur*, (9) *kjendis & underholdning* og (10) *kuriosa & annet* (for en detaljert forklaring av kategoriseringen se vedlagt kodebok).

Kodingen av saksområde har gått lettere enn flere av de andre variablene. Der hvor en artikkel har hatt flere saksområder har jeg prioritert det saksområdet som opptar mesteparten av teksten og er vinklet som det viktigste gjennom tittel og ingress.

Enkelte av saksområdene fremstår som mer tradisjonelle. Med dette mener jeg saksområder som har vært en del av journalistikken langt tilbake i tid. I *Avisssjangerer over tid* beskriver Thore Roksvold (1997) hvilke emner og genrer som har vært typiske i forskjellige perioder. I partiavisens epoke (ca. 1870–) var vanlige emner politikk (møter), utenriks, innenriks og ulykker. Før denne tid var det vanlig med utenriks og innenriks i notisform og stortingsreferat, men avisen var i stor grad dominert av moralfilosofiske leserinnlegg og opplysningsstoff. I nyhetsavisens periode (ca. 1925–) overtar nyhetene dominansen over innholdet og stoffområdene suppleres med blant annet kriminal- og sportsstoff (ibid.: 50-51, 69, 85). Saksområdene *politikk*, *styre & stell*, *rettsvesen & kriminalitet*, *ulykker* og *krig & konflikt* holder seg noenlunde stabile i mitt datamateriale.

I tillegg til å være temaer en kan finne i avisene langt tilbake, står disse emnene i en særstilling i forhold til forestillinger om pressens samfunnsoppgave. Dette gjelder spesielt *politikk* som er direkte knyttet til pressens demokratiske funksjoner: det å informere borgerne om de ulike partiene slik at en kan stemme ved valg og det å overvåke makthaverne. Det politiske stoffet har frem til 1990-tallet vært påvirket av avisenes partitilhørighet, spesielt har ledere og kommentarer vært svært forutsigbare. Hva slags vekting *Aftenpostens* politiske stoff har i forhold til positiv, nøytral og negativ omtale av de ulike politiske partiene, registreres

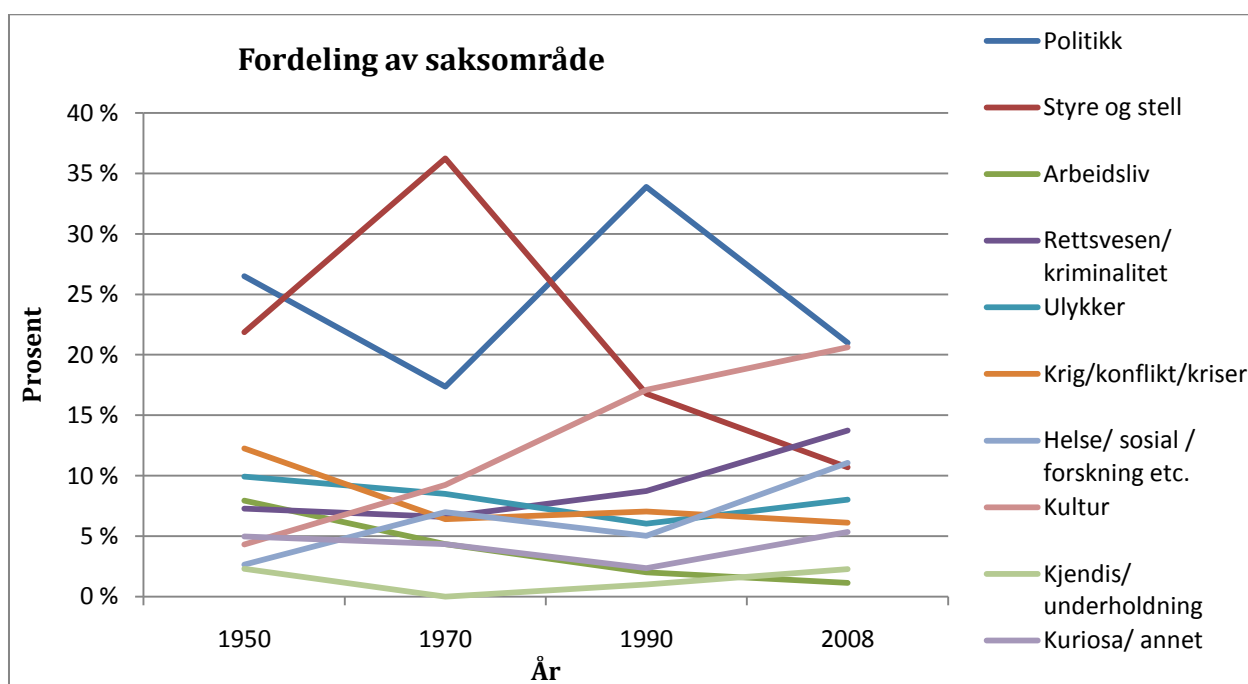
imidlertid ikke i min undersøkelse. Avisens partitilhørighet gir dermed ikke utslag på variablene.

Mine data viser at andelen *politikk* holder seg ganske stabil, med unntak av 1990-tallet. Dette kan i noen grad forklares av den såkalte Sysesaken som utgjør omtrent 10 prosent av det politiske stoffet. 9 av 101 artikler under stoffområdet politikk dreier seg direkte om Sysesaken, og 2 artikler har saken som undertema (og ville kanskje ikke blitt publisert om det ikke var for Sysesaken).

Tabell 2: Saksområde per år. Prosent av antall artikler per årskutt.

År	Politikk	Styre & stell	Arbeidsliv	Rettsvesen	Ulykker	Krig & konflikt	Helse & sosial	Kultur	Kjendis	Annet	Totalt
1950	26 (80)	22 (66)	8 (24)	7 (22)	10 (30)	12 (37)	3 (8)	4 (13)	2 (7)	5 (15)	100 (302)
1970	17 (92)	36 (192)	4 (23)	7 (35)	8 (45)	6 (34)	7 (37)	9 (49)	0 (0)	4 (23)	100 (530)
1990	34 (101)	17 (50)	2 (6)	9 (26)	6 (18)	7 (21)	5 (15)	17 (51)	1 (3)	2 (7)	100 (298)
2008	21 (55)	11 (28)	1 (3)	14 (36)	8 (21)	6 (16)	11 (29)	21 (54)	2 (6)	5 (14)	100 (262)
Totalt	24 (328)	24 (336)	4 (56)	9 (119)	8 (114)	8 (108)	6 (167)	12 (167)	1 (16)	4 (59)	100 (N=1392)

Figur 1: Utvikling av variabelen saksområde. Prosent av antall artikler per årskutt. N = 1392

Kriminalitet, ulykker, styre & stell og krig & konflikt er kategorier som ikke knytter seg i samme grad til pressens demokratifunksjon. I stedet utgjør de en del av pressens opplysningsfunksjon. Saksområdene er viktige i forhold til informasjon om samfunnet, hvordan det driftes og drives, og de er bundet til nyhetsbegrepet ved at hendelsene ofte er dagsaktuelle, korte, krever mindre analyse og er hendelsesorienterte. Dette er hendelser som pressen enkelt har kunnet gripe tak i, og gi informasjon om fra dag til dag.

Mine funn tyder på at de fleste av disse kategoriene har holdt seg noenlunde stabile. Et unntak er kategorien *rettsvesen & kriminalitet* som har gått opp. I 2001 vant Harald Stanghelle Journalistprisen for sine rettskommentarer fra Orderudsaken, og i senere tid har *Aftenposten* satset på spalten ”I retten” som inneholder rettskommentarer og analyser (Mossin 2001, Hanssen 2009). Dette illustrerer en satsing på stoff om *rettsvesen & kriminalitet*, først og fremst i form av kommentarer og analyser. Et annet unntak er kategorien *styre & stell* som er preget av en voldsom nedgang fra 22 prosent i 1950 til 11 prosent i 2008. Noe av forklaringen på dette er at kategorien utgjør en stor del av *Aftenpostens* lokale stoff som har blitt forflyttet til aftenutgaven.

Det mest påfallende med resultatene for variabelen *saksområde* er en kraftig oppgang i antall artikler om *kultur*, samt en kraftig økning i artikler om *helse, forskning, utdanning, miljø, teknologi, forbruker, ferie & fritid, sosiale spørsmål og humanitære innsamlinger/organisasjoner*. Den førstnevnte kategorien, *kultur*, har en gradvis økning fra 4 prosent i 1950 til 21 prosent i 2008. I kuttene fra 1950 og 1970 er kulturartikler blandet med andre nyhetsemner, og kulturartiklene er ikke fremhevet med egen vignett. Frem til 1990 har det skjedd en endring ved at kultur har fast plassering bakerst i avisen under vignetten ”kultur • underholdning” og i 2008 er ”kultur” en egen seksjon med egen forside i *Aftenposten*.

Jeg valgte å kategorisere *helse, forskning, utdanning, miljø, teknologi, forbruker, ferie & fritid, sosiale spørsmål og humanitære innsamlinger*¹⁶ sammen fordi alle stoffområdene kan karakteriseres som myke ved at de ofte handler om menneskers liv, livsvilkår og omstendigheter. Områdene dekkes også som regel av de samme journalistene eller avdelingene (Allern 2001: 126). Denne kategorien øker fra 3 prosent i 1950 til 11 prosent i 2008. Flere av disse artiklene dreier seg om forskning, dette gjelder spesielt i 2008 hvor *Aftenposten* har vignettert ”Innsikt” i avisens midtsider. ”Innsiktssidene” er sider forbeholdt

¹⁶ Jeg vil for enkelhets skyld vise til kategorien som *helse, forskning og sosiale spørsmål*, også fordi det er disse temaene som dominerer i kategorien.

”lesersaker”, det vil si saker som skal gi leseren opplevelsen av å lære noe nytt, samtidig som det skal være en aktualitet over saken. Temaene er ofte populærvitenskapelige, men sidene er ment for alle slags temaer (Barland, intervju, 13.4.2010). I mitt utvalg finner en innhold av forskjellig art, fra informasjon om hvorfor vi har høstferie (”Dugnaden ble til høstferie”, 1.10.2008) til informasjon om ny banebrytende forskning (”Synet kan reddes med nye gener”, 9.10.2008). Fire av fem hovedoppslag på ”innsiktssidene” er kodet i denne kategorien, og totalt 19 av 31 artikler på disse sidene dreier seg om forskning (9), helse (5), forbruker (3) eller utdanning (2).

Jens Barland kommenterte satsingen på helse i samtalen vi hadde 17. september 2009:

Helsestoffet har nå noen år vært et prioritert stoffområde hvor man har dedikert bestemte områder i avisen og bestemte folk som jobber med denne type stoff, selv om det ikke er så vignettet. Man har nå en systematikk for at det skal være minst en stor sak hver mandag. Markedsmessig tenker man jo at halvparten av potensielle lesere er kvinner. Så det gjelder også å lage en avis som slår like godt an hos damene som hos mennene (Barland, intervju, 17.9.2009).

Disse kategoriene motsvares altså av en nedgang i kategoriene *styre og stell* og kategorien *arbeidsliv*. Her er det vanskelig å si om det er en kraftig nedgang i arbeidslivsstoff eller om mye av dette stoffet er henvist til *Aftenpostens* økonomisider. Det samme kan i noen grad gjelde for *styre & stell*. Det at arbeidslivsstoffet først fikk fast plassering i 1975 da *Aftenposten* endrer navnet på økonomisidene fra ”Næringsliv” til ”Næringsliv – Arbeidsliv”, kan tyde på dette. På den andre siden finner Leif Morten Herskedal (2007) i sin undersøkelse av *Aftenpostens økonomijournalistikk 1970–2000* at den totale andelen stoff om lønn, arbeid og tariff går markert ned fra 1980 til 1990. Denne nedgangen er det arbeidslivsstoffet på økonomisidene som står for, mens det er en liten økning i artikler om arbeidslivet utenfor de faste økonomisidene (ibid.: 60, 93).

5.2.1 En kultursatsing ”Fra Bach til Bæljespell”

Den tydeligste utviklingen på *saksområde* er en veldig økning i andelen kulturstoff. Den største endringen på dette området skjedde mellom 1970 og 1990 med omtrent en fordobling av antall artikler med *kultur* som tema. Norland var med å lage ”Rampelys”-sidene i *VG* før han kom over til *Aftenposten* som sjefsredaktør i 1990. Ideen om ”Rampelys” var å samle alt kulturstoff i en redaksjon som skulle befatte seg med alt fra ”Bach til Bæljespell”. Norland tar med seg denne erfaringen videre til *Aftenposten*: ”Jeg hadde jo noe av denne filosofien med meg til *Aftenposten*. Ideen var at man kunne få folk til å lese lødig kulturstoff, hvis det også var underholdning i nærheten. Kultur ble egentlig regnet som noe som folk bladde forbi”

(Norland, intervju, 17.9.2009). Denne satsingen på kulturstoff viser også hvordan kulturbegrepet utvides til å inkludere populærkultur og mer underholdningsstoff. På denne måten utvider også avisene sitt nedslagsfelt i befolkningen.

Aftenpostens satsing på kultur skjer altså parallelt med blant annet VGs kultursatsing og i en tid hvor pressen opplever økt konkurranse fra flere radio- og fjernsynskanaler (se kapittel 4). *Aftenposten* har fortsatt denne satsingen utover 2000-tallet. Barland kommenterte denne videre satsingen på *kultur* i forhold til *Aftenpostens* omlegging til tabloidformat i 2005 da ”kultur” ble gjort til en av seksjonsforsidene. Samtidig mener han at kulturbegrepet ble ytterligere utvidet, ved at man inkluderte nye stoffområder, samtidig som man samlet kulturseksjonen med kommentarstoff, ledere og debatt. På denne måten brukte man kommentarstoffet for å løfte frem kulturstoffet (Barland, intervju, 17.9.2009). Denne satsingen viser hvordan *Aftenposten* satser på å være en ”kulturavis”. Kultur er også en type innhold man kan være mer alene om, ettersom mye kulturstoff kan være mer løsrevet de konkrete hendelsesnyhetene.

At en satser på saksområder av en mer generell art fremgår også av utviklingen av kategorien *helse, forskning og sosiale spørsmål* som har over fordoblet seg fra 1990 til 2008. Typisk for denne stoffkategorien i 2008 er at artiklene får store oppslag og at de setter en samfunnsutvikling i søkelyset. Variabelen som måler hva slags hendelse artikkelen er tilknyttet har jeg kalt for *tidsramme*.

5.3 Tidsramme

Variabelen *tidsramme* søker å fange opp hvilke tidsaspekter som er de vanligste, og om fordelingen av ulike tidsaspekter endrer seg fra 1950 til 2008. Variabelverdiene tar for seg nær fortid (*avgrenset aktuell hendelse, oppfølging, utspill/innspill*), fjernere fortid (*historie og oppfølging*), fremtid (*planlagt hendelse*) og en mer ubestemt nåtid (*tilstand/tendens*). Hypotesen i forhold til utviklingen av artiklenes tidsaspekt er at journalistikken beveger seg fra å være hovedsakelig hendelsesorientert til å bli mer tilstandsorientert. En slik utvikling vil bety at nyhetene er i ferd med å endre karakter. Dette så vi tydelige spor av når det gjaldt endringene i stofftyper, for eksempel den økte andelen av kulturartikler.

Variabelverdiene for tidsramme er:

Avgrenset aktuell hendelse: Melding om en hendelse som har skjedd i nær fortid. Hendelsen har funnet sted i løpet av de siste 24 timer eller mellom to avisutgivelser. Hendelsen er ofte

avsluttet, men kan også være episoder over samme hendelse, for eksempel fremstøt fra dag til dag under en krig.

Oppfølging: En begivenhet/hendelse avfører en serie med etterfølgende mindre hendelser, utfyllende historier eller oppfølgende historier som føyer nye opplysninger til den/de forutgående historie(r).

Hendelse uten spesifikk dato/historie: Melding om en hendelse med fjernere fortid enn de avgrensede aktuelle. Saken kan være basert på funn i dokumenter, arkiv eller liknende som avslører en eller flere aktører i en tidligere hendelse (som tidligere har vært skjult for offentligheten) eller det kan være et historisk tilbakeblikk. Dette gjelder som regel et jubileum eller en markering av en viktig historisk hendelse.

Planlagte hendelse: Meldinger om en fremtidig hendelse som man vet vil inntreffe. Dette kan være et arrangement under planlegging, valg og valgkamp, en offentlig innstilling, en bevilgning til nye tiltak, et planlagt vedtak eller liknende.

Tilstand og tendens: Artikkel om noe som er: dette gjelder en tilstand, tendens, situasjon eller forhold. En hypotetisk situasjon eller mulige tilstand kodes også her. Eksempler på denne kategorien er artikler som omhandler kriminalitet, rasisme, arbeidsløshet og liknende. Artikkelen er ofte basert på forskning og statistikk.

Innspill/utspill: Artikkel hvor hendelsen er knyttet til hva en person mener eller hans/hennes forståelse av et problem når dette ikke er en oppfølging. Ofte dreier det seg om innspill/utspill til en planlagt hendelse, men hvor artikkelen i seg selv ikke er fokusert på den planlagte hendelsen eller den aktuelle hendelsen, men selve utspillet.

Ingen tydelig tidsramme: Artikkelen passer ikke inn under noen av variabelverdiene ovenfor. Artikkelen har enten ingen tydelig tidsramme eller inneholder flere tydelige tidsrammer, men hvor ingen er vinklet inn som viktigere enn de andre.

Det som tradisjonelt har vært forbundet med nyhetsjournalistikk er at hendelsen er nær i tid og at det er nytt for leseren. Dette henger blant annet sammen med tiden det tok fra noe skjedde til avisen ble overlevert publikum. Med inntreden av telegraphen og telegraphvirksomhet ble nyhetshendelsen betraktet som de hendelser som (ideelt) finner sted mellom to avisutgivelser

og som redaksjonen anser for å være nyhetsverdig (Høyer 2005a: 12). Etter hvert som nyheter ble pressens viktigste virksomhet og teknologien muliggjorde raskere formidling av hendelser, knyttet nyhetsjournalistikk seg ofte til tidsnærhet. Dette er beskrivende for den ”klassiske nyheten” (også kalt ”spot news”) som omhandler noe uventet og dramatisk, for eksempel en ulykke (Allern 2001:53). Her er tidsaspektet knyttet til hvor lang tid det tar å bringe nyheten til avisen. Denne tiden minsket etter hvert som pressen tok i bruk teknologi som fremskyndte prosessen. Etter hvert ble tiden knyttet til syklusen mellom to avisutgivelser, 24 timer. Denne type tidsramme er den jeg har kalt *avgrenset, aktuell hendelse*. Slike hendelser er ofte ukjente, plutselige og dramatiske. Et eksempel på en slik tidsramme er ”Ni familier ble husville i en brann i en stor villa”. Hendelsen er klart avgrenset til en enkelthendelse – en brann som skjedde kvelden i forkant av avisutgivelsen: ”i går kveld” (*Aftenposten* 12.10.1950: 1). Nyheten er helt fersk og har mest sannsynlig akkurat rukket å bli med i trykk.

Det å definere nyheter som en hendelse nær i tid blir imidlertid for smalt. Allern (2001) påpeker at nyheter kan være hendelser i fjernere fortid, for eksempel informasjon som graves frem av journalister eller historikere. Han viser også til at mange nyheter er knyttet til planlagte begivenheter eller kan være noe som foreligger et stykke tilbake i tid: ”Nyheter er i stor grad knyttet til et kretsløp av små og store hendelser som rutinepreget blir gjort om til begivenheter og nyheter av pressen, men som selvsagt også kan bli definert som uinteressant og ignorert” (ibid.: 53). Disse planlagte begivenhetene er også mer tradisjonelle, det er en enklere form for journalistikk som krever mindre innsats fra journalistens side. Artikkelen med denne tidsrammen er ofte omtaler av noe som skal skje og de er ofte refererende. Et eksempel på en slik artikkel er: ”Celeber dirigent i Filharmonisk ikveld og i morgen” (*Aftenposten* 8.10.1970: 5).

Et tidsmessig aspekt innen journalistikken er imidlertid at det som formidles skal være nytt for leseren, det er ”informasjon om noe vi ikke visste fra før” (Allern 2005: 52-53). Det nye ved journalistikk, påpeker McNair, trenger ikke være at faktaene er nye. Det kan også være fortolkningen av dem som er ny (McNair 1998: 5). Dette elementet ved journalistikken gir redaksjonene større frihet til å sette en selvstendig dagsorden. Kategorien *utspill/innspill* kan være et eksempel på dette. Den er litt spesiell i forhold til de andre kategoriene ettersom det nyhetsverdige ikke er koblet til en konkret hendelse eller noe som er, men til at noen uttaler seg om noe. Det kan ofte være nye ideer eller innspill til en debatt. Et eksempel på dette finnes i *Aftenposten* fredag 19. oktober 1990: ”Heiberg krever klare fullmakter” (ibid.: 43).

Artikler innenfor kategorien *tilstand/tendens* er et annet eksempel på artikler med en vinkling som er ny for leseren uten at den er knyttet til noe som har skjedd i nær fortid.

5.3.1 Utviklingen av nyhetenes tidsramme

Som ventet visere dataene at det er en betydelig nedgang i de *avgrensede aktuelle hendelsene* som går fra å være 40 prosent av antall artikler i 1950 til 29 prosent av antallet artikler i 2008. De *planlagte hendelsene* har også en kraftig nedgang fra 24 prosent i 1950 til 14 prosent i 2008.

Tilstand & tendens er den verdien som øker mest og mest jevnt, fra 5 prosent i 1950 til 10 prosent i 1970, til 12 prosent i 1990, og til 21 prosent i 2008. Dette innebærer en firedobling fra 1950 til 2008. Samlet for alle tidskuttene er denne type tidsramme spesielt å finne innenfor saksområdene *politikk* (23 prosent), *styre og stell* (27 prosent) og *helse, forskning og sosiale spørsmål* (25 prosent). Samlet for alle årskuttene er disse saksområdene altså representert med 75 prosent av artiklene under kategorien *tilstand/tendens*. For 2008 dominerer *politikk* og *helse, forskning og sosiale spørsmål* med henholdsvis 31 prosent og 35 prosent av disse artiklene.

Et godt eksempel på en artikkel med denne tidsrammen finnes på forsiden av *Aftenposten* 15. september 2008. Saken er en av hovedsakene på forsiden under tittelen ”De fleste over 65 er ikke på nett”, og finnes på side 2 til 3 inne i avisen under overskriften ”Eldre engstelige for Internett”. Artikkelen baserer seg på en rapport laget av Norsk Telecom på oppdrag fra Fornyings- og administrasjonsdepartementet, om hvorfor så få eldre bestiller bredbånd. Inngressen i artikkelen viser til rapportens konklusjoner, mens brødtekstens første avsnitt eksemplifiserer med sitater fra enkeltpersoner. Teksten viser at journalistene har dratt ut for å møte og intervju disse enkeltpersonene: ”Vi møtte ham på Grefsen-Kjelsås eldresenter [...]” (*Aftenposten* 15. 9.2008, min utheving). Det at saken er presentert på førstesiden med et oppslag over to sider på de første sidene, at journalistene har vært på eldresenteret samt vært i kontakt med en forsker på aldring viser at saken er høyt prioritert av redaksjonen. Det nye ved saken er at rapporten publiseres hos Norsk Telecom og Fornyings- og administrasjonsdepartementet samme dag som artikkelen står på trykk (Fornyings- og administrasjonsdepartementet 2008).

Et annet eksempel på denne tidsrammen finnes i samme utgave litt lenger ut i avisen. Artikkelen er over to sider under overskriften: ”Styrer narkotrafikk fra fengslene”. I motsetning til forrige eksempel bærer denne artikkelen mer preg av å være

avsløringsjournalistikk. Her ser det ut til at initiativet kommer fra *Aftenposten*, som har snakket med ulike kilder om kriminelle nettverk i fengslene. Artikkelen er en form for oppfølging, *Aftenposten* viser til faksimiler av tidligere artikler de har publisert om kokainbruk og narkotikanettverk. Det som imidlertid skiller den fra tidsrammen *oppfølging* er at det ikke er basert på oppfølging av en hendelse, men at *Aftenposten* følger et tema om narkotikabruk og omsetning. Det fremgår ikke når *Aftenposten* har snakket med kildene, på denne måten er ikke artikkelen knyttet til bestemte tidspunkt og er en typisk sak hvor publiseringstidspunkt ikke spiller en stor rolle (det vil si at saken ikke foreldes på samme måte som for eksempel de *avgrensede aktuelle hendelsene* eller de *planlagte hendelsene*).

Det at denne type artikler er prioritert kommer tydelig frem når en undersøker forsidene av utgavene i 2008. I mitt utvalg er det én eller flere slike typer saker (stor eller liten) på hver forside. Trenden forsterkes ytterligere når en tar i betraktning at det er blitt færre artikler på forsiden av avisene. Liknende tall for resten av årskuttene er 1950 (3), 1970 (3) og 1990 (1). Når en ser på førstesidene, inklusive sports- og økonomiartiklene, er denne tendensen veldig tydelig. For alle dagene i mitt utvalg utgjør artikler som handler om tilstander i samfunnet cirka 50 prosent av avisforsidene.

Et annet interessant aspekt er økningen i *restkategorien*. Kategorien er brukt for de artiklene som enten ikke har noen tydelig tidsramme eller som har flere tydelige. Samlet for alle årskuttene er 60 prosent av artiklene i restkategorien *kommentarer*, 58 prosent av alle *kommentarene* plasseres i denne kategorien. Dette tyder på at *kommentaren* faller litt utenfor tidsrammevariabelen ved at den ofte er vanskelig å definere. Dette kommer tydelig til uttrykk når en fjerner *kommentarene* fra materialet, da blir restkategorien på mellom 1 til 2 prosent for de forskjellige årskuttene. Funnene viser også at fra 1950-tallet har kommentaren utviklet seg mot en mer kompleks tidsramme: 14 prosent av kommentarene i 1950 plasserer seg i tidsrammeverdien *restkategori*, mens dette gjelder 90 prosent i 1990. I 2008 har dette imidlertid stabilisert seg ved at antall *kommentarer* som havner i *restkategorien* har sunket til 55 prosent. Mange av kommentarene i 2008 faller inn under kategoriene *oppfølging* (32 prosent) og *tilstand/tendens* (14 prosent).

Tabell 3: Tidsramme per år. Prosent av antall artikler per år.

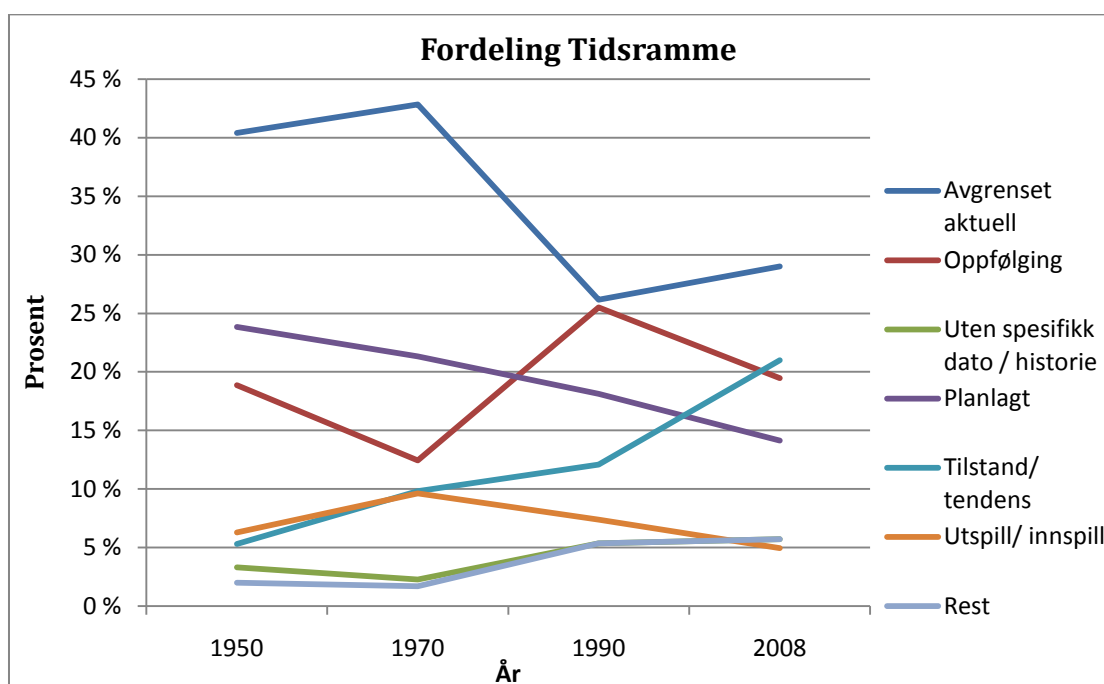
År	Avgrenset aktuell	Oppfølging	Uten spesifikk dato / historie	Planlagt hendelse	Tilstand/ tendens	Utspill/ innspill	Rest	Totalt
1950	40 (122)	19 (57)	3 (10)	24 (72)	5 (16)	6 (19)	2 (6)	100 (302)
1970	43 (227)	12 (66)	2 (12)	21 (113)	10 (52)	10 (51)	2 (9)	100 (530)
1990	26 (78)	26 (76)	5 (16)	18 (54)	12 (36)	7 (22)	5 (16)	100 (298)
2008	29 (76)	19 (51)	6 (15)	14 (37)	21 (55)	5 (13)	6 (15)	100 (262)
Totalt	36 (503)	18 (250)	4 (53)	20 (276)	11 (159)	8 (105)	3 (46)	100 (N =1392)

Fra 1950 har det skjedd en fordobling av nyheter uten spesifikk dato eller som går et stykke tilbake i tid. Hvis en regner fra 1970 har det skjedd en tredobling av antall artikler med denne tidsrammen. Disse nyhetene utgjør kun 6 prosent og er av varierende art. En del er avsløringsnyheter, andre er nyheter som ligger litt tilbake i tid. Én artikkel skiller seg imidlertid litt ut. Denne finnes på innsiktssidene 1. oktober 2008 under overskriften ”Dugnaden ble til høstferie” (*Aftenposten*: 12-13). Artikkelen er ikke det en forbinder med en nyhet. Det er heller en form for bakgrunnsartikkel som gir en historisk forklaring på hvorfor vi i dag har høstferie. Flere av artiklene på innsiktssidene likner denne, men er kodet under kategorien *tilstand/tendens*. Disse artiklene kan være eksempler på en utvikling mot mer bruk av bakgrunnsstoff i *Aftenposten*, men som ikke fanges opp direkte i min analyse.

De resterende kategoriene er vanskelige å kommentere. Linjen for *oppfølging* varierer fra år til år uten å vise en tendens i noen bestemt retning, mens tallene for *utspill/innspill* og *uten spesifikk dato/historie* bare endrer seg marginalt.

Det er kanskje overraskende at det ikke er en økning i antall oppfølgingssaker ettersom pressen befinner seg i en ny konkurransesituasjon hvor man i større grad må følge opp saker fra nettet, fjernsyn og radio. Da jeg kodet artiklene var det imidlertid et krav om at det måtte være tydelig at artikkelen er en oppfølging av noe som har skjedd tidligere. Dette kan ha ført til at oppfølgninger fra tidligere utgaver av *Aftenposten* eller andre medier ikke ble fanget opp, og at en del saker under de andre tidsrammeverdiene også har et oppfølgingsaspekt ved seg. I de to første årskuttene må en også ta høyde for at det ikke kun var oppfølging fra morgen- til morgenutgaven, men også mellom morgen- og aftenutgaven. Høydepunktet i 1990 for oppfølgingsartikler kan være påvirket av Sysesaken.

Figur 2: Utvikling av variabelen *tidsramme*. Prosent av antall artikler per år.

5.3.2 Fra hendelsesorientering til tilstandsorientering

Ettersom de *avgrensede aktuelle hendelsene* og de *planlagte hendelsene* avtar i hyppighet samt at artikler med tidsrammen *tilstand/ tendens* tiltar, skjer det en dreining i *Aftenposten* fra at hovedandelen av nyhetene er hendelsesfokusert til at rapportering av tilstander og tendenser i samfunnet prioriteres på lik linje med de avgrensede hendelsene. Dette gjelder når en sammenlikner de to verdiene i forhold til antall artikler. Det er spesielt interessant å sammenlikne disse kategoriene i forhold til størrelse. Er det slik at tilstandsnyheter også prioriteres gjennom størrelse? Dette kommer jeg tilbake til senere i kapittelet.

5.4 Fokus

Barnhurst finner i sine studier at artikler blir mindre personfokuserte samtidig som gruppefokuset blir mer dominerende. En slik utvikling indikerer at nyhetene blir mer generelle, og at fokuset skifter fra enkeltpersoner til videre og mer abstrakte personkonstellasjoner i samfunnet. Dette ventet jeg også å finne i utviklingen av hvem journalistene skriver om. Gjennom prøvekodningen la jeg variabelinndelingen tettere opp til Barnhursts, blant annet ved å skille mellom to typer personfokuserte artikler, den persontegnende og den personorienterte. Inndelingen lyder som følgende:

Persontegnende artikkel: Beskriver personen i fokus mer inngående enn kun ved navn. Personens erfaringer er gjerne tema for nyheten og temaet er mer person enn sak.

Personorientert artikkel: Personen/personene som er i fokus refereres kun ved navn. Denne variabelen skiller seg fra verdien ovenfor ved at artikkelen ikke er spesielt persontegnende.

Offisiell person/ekspert: Fokuset er på en offisiell person eller person som fremstilles som en ekspert. Felles for artiklene som kodes her er at personen er senter for historien på grunn av sin status, posisjon og offentlige rolle i samfunnet. Om artikkelen handler om en offentlig person, men fokuset er på denne som privatperson, skal artikkelen kodes som personorientert. Saker hvor en offisiell person er i fokus på grunn av offentlig kritikk skal kodes under denne variabelverdien.

Institusjoner, land: Enkeltland, regjering, departement, fylkesting, formannskap, ombud, direktorat, firma/foretak, humanitær organisasjon, forening eller liknende er objekt for artikkelen. Militære styrker, geriljagrunder, barnehager, kirker, kommuner og politiske partier faller inn under denne variabelverdien.

Grupper: Nasjoner, befolkninger, sosiale grupper, klasser, stedssamfunn: Gruppeperspektivet er fremtredende i artikkelen. Rammen for artikkelen er en gruppe mennesker, for eksempel en aldersrelaterte sosial gruppe, en yrkesgruppe eller en stedsrelatert gruppe. Eksempler er artikler som hovedsakelig omhandler ”innvandrere”, ”barn”, ”amerikanere” eller liknende.

Uten klart fokus: Restkategori. Saken er gjerne for kort til å ha et klart fokus eller fokuset er på abstrakte, ikke-sosiale størrelser som naturkrefter. Stedsfokuserte og hendelsesorienterte artikler er ofte uten klart fokus. Ellers kodes artikler om dyr, fly, naturfenomener, teknologi og tekniske gjenstander, sykdom og liknende her.

I motsetning til Barnhurst valgte jeg en enkel innholdskategorisering ved å kode artikkelens overliggende fokus ut fra hvem journalistene skriver om. Skillet går derfor mellom privatpersoner, offisielle personer, institusjoner eller grupper. En nedgang i offisielle kilder og institusjoner vil tyde på at journalistene løsriver seg fra autoritetene. En økning i grupper vil indikere at journalistikken utvikler en videre referanseramme fra konkrete personer og institusjoner til mer sosiale konstellasjoner i samfunnet. Mens en økt andel persontegnende artikler kan indikere at journalistikken beveger seg i retning av de tabloide avisene.

I kodeboken brukes de samme kategoriene som Barnhurst, men han har benyttet seg av en mer innfløkt kategorisering. Han koder fokus på tre nivåer: det første er hvordan personen

identifiseres, det andre hvilken rolle de har og det tredje er om grupper er en del av artikkelen. På denne måten er det registrert flere fokus per artikkel og Barnhurst får dermed data over utviklingen av henvisning til ulike personer og grupper. Denne inndelingen var for tidkrevende for min del, selv om jeg tidlig innså fordelene ved den. For det første slipper man en stor restkategori for artikler som ikke har et hovedfokus som gjelder personer, institusjoner eller grupper. For det andre får man en mer detaljert beskrivelse av hvem som omtales i nyhetene.

Utviklingen av *fokus* viser ingen entydig utvikling fra det spesifikke til det generelle. To funn indikerer derimot en utvikling i denne retningen. Det er at fokuset på *grupper* har økt og at fokuset på *institusjoner* har gått ned. I kontrast til Barnhursts funn ligger *personfokuseringen* i 2008 noe høyere enn i de øvrige årskuttene. Fokuset på *offisielle personer/eksperter* ligger lavere enn i 1990, men er noenlunde jevnt med tallene for 1950 og 1970.

Tabell 4: Fokus per år. Prosent av antall artikler per år.

År	Person-tegnende	Person-orientert	Offisielle/eksperter	Institusjoner	Grupper	Annet	Totalt
1950	6 (18)	15 (46)	19 (56)	38 (116)	11 (32)	11 (34)	100 (302)
1970	5 (29)	23 (120)	16 (87)	32 (168)	10 (55)	13 (71)	100 (530)
1990	3 (10)	17 (52)	23 (69)	35 (105)	11 (33)	10 (29)	100 (298)
2008	8 (20)	21 (55)	16 (42)	24 (62)	17 (44)	15 (39)	100 (262)
Totalt	6 (77)	20 (273)	18 (254)	32 (451)	12 (164)	12 (173)	100 (N=1392)

5.4.1 Uklar fokusutvikling

Det er ingen veldig klare tendenser i utviklingen av *fokus* i artiklene. Tallene for 2008 viser at det er en jevn blanding av artikler med forskjellig hovedfokus, enten det er på *person*, *offisielle personer/eksperter*, *institusjoner* eller *grupper*. Det finnes også en stor *restkategori* ettersom flere artikler ikke har klare fokus eller at fokuset for artikkelen er en abstrakt størrelse. Resultatene er vanskelige å sammenlikne med Barnhursts (2005). I hans resultater går *personfokus* ned, mens i mine funn går det noe opp eller holder seg stabilt. Den svake tendensen mot mer fokus på *grupper* og mindre fokus på *institusjoner* tyder imidlertid på at journalistikken utvikler en videre referanseramme ved å vise til mer komplekse sosiale grupper.

5.5. Lengde

Hovedfokuset ved Barhurst (2005, 2010) sin presentasjon av utviklingen av journalistikken er knyttet til lengde. Funnene i de ulike undersøkelsene fastslår at journalistikken har blitt

lengre. Disse lange artiklene krever mer arbeid, spesielt om *genren* er *reportasje* eller *kommentar*. De lange artiklene viser dermed en prioritering fra redaksjonens side, de er saker som har blitt oppfattet som viktige og som redaksjonen er villig til å bruke større ressurser på. Jeg ønsket å finne ut om også *Aftenpostens* artikler utvikler seg i retning av å bli lengre.

Under planleggingen av kodeboken var måling av lengde et av punktene som forsinket det videre arbeidet. Problemet med måling av lengde var spesielt knyttet til årskuttene forskjellige typografiske uttrykk. Fullformatsavisene fra 1950 og 1970 har et mye tettere trykk med mindre skrift enn de resterende årskuttene. Spesielt er det en veldig utvikling frem til 2008, som kjennetegnes av tabloidformat, store bilder og mer luft mellom linjene. Med det blotte øyet var det bortimot umulig å avgjøre og sammenlikne lengde på tvers av år. Jeg vurderte å måle areal og ta høyde for typografiske forskjeller ved å bruke en omregningsformel. Dette viste seg imidlertid å bli for innfløkt. Løsningen ble dermed å lage variabelverdier på en fempunktsskala fra *veldig kort notis* til *veldig lang artikkel* hvor antall ord avgjør variabelverdi. Denne prosessen var veldig tidkrevende, men har gitt mer pålitelige og nøyaktige resultater enn måling av areal eller ren observasjon.

Løsningen med en fempunktsskala er lagt tett opp til Barnhursts størrelsesdimensjon. Mine funn kan dermed sammenliknes direkte med Barnhursts. Inndelingen er som følger:

Veldig kort notis: Under 50 ord.

Notis / liten artikkel: Mellom 50 og 150 ord.

Mellomlang artikkel: Mellom 150 og 350 ord

Lang artikkel: Fra 350 til 600 ord

Veldig lang artikkel: 600 ord eller mer

5.5.1. Typografisk differensiering

Som med *fokus* er det heller ingen entydige funn knyttet til *lengde*. En sammenslåing av variabelverdiene *veldig kort* og *kort*, samt *lang* og *veldig lang*, tydeliggjør at den trenden mot flere lange artikler er tydelig i mitt materiale, men bare frem til 1990. Deretter avtar trenden ved at det er færre lange artikler, og langt flere notiser i 2008. Det er imidlertid en økning eller stabilisering av de veldig lange artiklene mellom 1990 og 2008, mens det blir færre av de mellomlange artiklene. Etter en omregningsformel¹⁷ av Barnhurst viser trenden at artiklene

¹⁷ Omregningsformelen går ut på å gi artiklene poeng fra 1 til 5 ut fra størrelse, for deretter å legge sammen tallene per årskutt og dele poengene på det totale antallet artikler per årskutt.

gradvis blir lengre: 2,46 i 1950, 2,56 i 1970, 3,15 i 1990 og 2,84 i 2008. Omregningen viser også at 2008 representerer et brudd med en klar oppgang, men samtidig ligger nivået for 2008 høyere enn for både 1950 og 1970. Når jeg sier at nyhetsjournalistikken gradvis blir lengre, så er det først og fremst i forhold til en økning i antall lange artikler. Ettersom verdien for de *veldig lange artiklene* er basert på at antall ord ligger mellom 600 og 1100, kan økningen i *veldig lange artikler* fremdeles bety at de lengste artiklene i 2008 ikke er like lange som de lengste artiklene i 1950 og 1970. Hovedinntrykket er at artikler på 1000 ord var mer vanlig i 1950 og 1970, men at antallet artikler i 2008 som er på over 600 ord er langt flere enn for de to tidligste tidskuttene.

Tabell 5: Størrelse per år, 3 størrelsesverdier. Prosent av antall artikler per år.

År	Kort	Medium	Lang	Totalt
1950	58 (175)	25 (77)	17 (50)	100 (302)
1970	55 (292)	24 (129)	21 (109)	100 (530)
1990	33 (97)	28 (83)	40 (118)	100 (298)
2008	53 (138)	16 (43)	31 (81)	100 (262)
Totalt	50 (702)	24 (332)	26 (358)	100 (N = 1392)

Tabell 6: Størrelse per år, 5 størrelsesverdier. Prosent av antall artikler per år.

År	Veldig kort	Notis/liten	Mellom	Lang	Veldig lang	Totalt
1950	19 (56)	39 (119)	25 (77)	10 (30)	7 (20)	100 (302)
1970	18 (94)	37 (198)	24 (129)	12 (63)	9 (46)	100 (530)
1990	3 (9)	30 (88)	28 (83)	28 (84)	11 (34)	100 (298)
2008	6 (15)	47 (123)	16 (43)	19 (49)	12 (32)	100 (262)
Totalt	13 (174)	38 (528)	24 (332)	16 (226)	9 (132)	100 (N=1392)

Under intervjuet med Barland og Norland kommenterte Barland denne utviklingen i forhold til redaksjonelle strategier som baseres på presentasjonsjournalistikk og hva en mener stimulerer lesing:

Jeg kjenner igjen dette bildet veldig godt, fordi idealet nå er en differensiert avis. Det skal være leserytme. De hadde et prosjekt i *Dagbladet* for noen år siden som de kalte "Nyhetsvalsen", hvor stoffet vekslet mellom "tung – lett – lett". Redaksjonen tror det er best å lese når det er en rytme i avisen, både de store og de små artiklene skal være med, ettersom man mener at dette stimulerer lesing. Hendelsene må kuttes og tvinges inn i boksene uavhengig av hvor stort eller lite eller viktig eller uviktig det er. Det må fortelles i det formspråket man har bestemt å holde (Barland, intervju 17.9.2009).

Den differensierte avisen er altså en redaksjonell bestemmelse ut ifra hva en mener stimulerer lesing. I forlengelsen av dette i kombinasjon med innsparingstiltak, jobbes det med malproduksjon hvor journalistene skriver inn i ferdige eller delvis ferdige formaterte maler for

hvordan avissiden skal se ut. Barland fremhever flere fordeler ved bruk av malproduksjon. For det første mener han at det et overordnet styringsverktøy og kvalitetssikringsinstrument for redaktøren, som sikrer stoff i forskjellige typer kategorier og lengder i forhold til hvordan man allerede har bestemt at produktet skal se ut. For det andre overtar journalistene og teknologien noe av det som tidligere har blitt gjort av typografer, slik at avisen kan spare inn i produksjon og i mindre grad kutte hos journalistene. Samtidig får journalistene større grad av kontroll over eget materiale, og man bruker mindre tid til å jobbe med tekster som ikke blir publisert (Barland, intervju, 17.9.2009). Barland fremhever at teknisk malproduksjon først og fremst er tatt i bruk i *Lokal Aften* (bilaget i *Aften* på onsdager) og ikke morgenavisen, men at det for morgenavisen ligger som premiss når man planlegger avisen (ibid.).

Økningen i de *lange artiklene* fra 1970 til 2008 og veksten i *notiser* fra 1990 til 2008 gjenspeiler denne satsingen mot en mer typografisk differensiert avis. Mens en i 1990 ser at mesteparten av notisstoffet er samlet på et par sider i avisen, er *notisene* i 2008 å finne på de fleste av avisens sider. Enkelte av *notisene* er det som kan kalles nyhetsgrafikk; de er korte og grafiske fremstillinger av et fenomen eller hendelse, for eksempel Indias planlagte måneferd. Disse finnes kun i utgavene fra 2008. Den typografiske differensieringen kommer også til uttrykk i større oppslag hvor en del av oppslaget ofte består av nyhetsgrafikk, bildeserie eller en faktaboks som oppsummerer sakens kjerne. Faktaboksene har ofte byline ”Aftenposten fakta” og overskriften ”Dette er saken”. Faktabokser og nyhetsgrafikk i samstilling med en artikkel er ikke tatt med som egne enheter i kodingen fordi de er en underordnet del av en større artikkel. I forhold til de *veldig lange artiklene* er det spesielt interessant at det fremdeles er fremgang i 2008 til tross for omleggingen til tabloidformat i 2005. På denne måten er det fremdeles en økning av de lengste artiklene selv om avisen har blitt mindre i omfang.

5.5.2 Tema og tidsramme for de lange artiklene. Den eksklusive journalistikk

En krysstabulering av *saksområde* og *lengde* viser at de *veldig lange artiklene* i 1950, 1970 og 1990 er klart dominert av kategorien *politikk* med henholdsvis 45, 39 og 56 prosent av det totale antall *lange artikler*. Til sammenlikning er de *veldig lange artiklene* jevnt fordelt mellom *saksområdene kultur* (22 prosent), *politikk* (25 prosent) og *helse, forskning og sosiale spørsmål* (25 prosent). Når en ser på utviklingen av *tidsramme* for de lange artiklene i 2008 ser en at 44 prosent av disse faller inn under kategorien *tilstand/tendens* og 22 prosent under *oppfølging*. Til sammenlikning er det ingen av de *veldig lange artiklene* og 10 prosent av de *lange artiklene* som faller inn under verdien *tilstand/tendens* på 1950-tallet. Disse

krysstabuleringene tydeliggjør at vi i 2008 også gjennom lengde ser en bevisst satsing på artikler med et alternativt tidsperspektiv og andre saksområder enn tidligere.

I intervjuet i september 2009 beskrev Barland denne utviklingen i lys av konkurransen fra internett:

Internett kan formidle nyheter i et helt annet omfang og med en annen dynamikk og bredde enn man kan få til på radio. At en nyhet er en nyhet fordi at den nå har skjedd, det er i større grad overlatt til nettmediene som løper fort. Redaksjonsprosessene handler egentlig om å tenke frem og jobbe frem de gode sakene, som er interessante og som oppfyller de journalistiske målene man har satt seg for hva slags avis man ønsker å lage. Det blir en mer iscenesatt regi fra redaksjonsledelsen, som jobber på sånne løp, og sørger for at i hver eneste avis er det saker som er oppsiktsvekkende i sin kraft, men som ikke er en nyhet fordi det skjedde på mandag og var i avisen på tirsdag, men fordi det var på tirsdag man publiserte det (Barland, intervju, 17.9.2009).

I intervjuet i april 2010 fremhevet han at hendelsesnyhetene ikke er ute av avisen, men at de er flyttet til notisplass:

Selv om man har hendelsene i avisa, så tones disse ned, ved at de flyttes til småsaker. Mange av disse småsakene ville tidligere vært sidetopper. De store oppslagene er Aftenpostens helt egne saker, som du ikke finner andre steder. De sakene de vet havner andre steder, havner på notisplass. Det er en del av hvordan konkurranseutviklingen gjør at hver eneste papiravis jobber med at du skal ha en helt unik opplevelse ved å lese dem. Papiravisen utvikler mye mer sine egne nyhetssaker, og er mye mer planlagt. Derfor trenger du ikke sen deadline, ettersom sakene jobbes frem lang tid i forveien (Barland, intervju, 13.4.2010).

Denne nyhetsdynamikken forandrer seg imidlertid når det inntreffer store dramatiske hendelser. Da kan avisen repetere saken selv om fjernsynet kvelden i forveien har vist alle bildene. Hvis saken er spesiell opplever ikke leseren at informasjonen er ”gammel” ettersom de vil vite mer (Barland, intervju, 13.4.2010).

5.6 Fra aktuell og hendelsesorientert journalistikk til tidsskriftsjournalistikk?

Det har skjedd en endring i *Aftenpostens* oppfatning av hva som oppfattes som godt eller relevant stoff. Spesielt viser utviklingen mellom 1990 og 2008 at det har skjedd en utvidelse av nyhetsbegrepet. Mine resultater viser en trend bort fra de hendelsesdominerte artikler og den tette oppfølgingen av institusjoner til tema og viklinger som kan sies å være mer typiske for tidsskrifter.

Utvidelsen av nyhetsbegrepet er spesielt tydelig i forhold til en ny type nyhetsartikkel som inkorporerer flere av de viktigste endringene. Typisk for denne artikkelen er at den har en bredere *tidsramme* og tematiserer *helse, forskning, teknologi, utdanning, sosiale spørsmål* eller liknende saksområder. I 2008 kjennetegnes disse ofte ved at det stilles en negativ diagnose av en utvikling i samfunnet. Artiklene har også ofte grupper som fokus, de er lange og prioritert på førstesiden og med et helsides eller dobbeltsidig oppslag inne i avisen. Det finnes flere slike artikler i 2008, blant annet ”Vektene nesten uten utdanning”, ”Her slipper de å føle på skammen” og ”De fleste over 65 ikke på nett”. Felles for disse sakene er at de er lengre artikler, høyt prioritert enten på førstesiden eller tidlig i avisen, og at de handler om tendenser i samfunnet som berører en gruppe mennesker. Konsekvensene av samfunnstrenden illustreres ved enkeltpersoners erfaringer slik vi så i eksempelet med eldres forhold til internett. Men slike artikler om *tilstander & tendenser innenfor helse, utdanning, forskning og sosiale spørsmål* finnes også i form av notiser. Slike spørsmål dekkes bredt, både gjennom notiser og lengre artikler, og bærer derfor preg av den redaksjonelle strategien om å gi leseren variasjon.

Den generelle utviklingen viser altså en overgang fra en konkret, aktuell journalistikk til mer abstrakte *tema, tidsrammer og fokus*. Innenfor *tema* er dette spesielt knyttet til en økning i de myke stoffområdene som *kultur og helse, utdanning, sosiale spørsmål og forskning*. I forhold til *tidsramme* synliggjøres utviklingen i en nedgang i antallet artikler med *avgrenset aktuell tidsramme* samt de *planlagte hendelsene*. Utviklingen i *tidsramme* viser at saken ikke lenger er like bundet til når noe har skjedd, men er mer preget av når redaksjonen selv velger å publisere saken. Dette er en viktig konkurransefaktor som gjør at det er enklere for avisen å beholde nyheten eksklusivt til publiseringsdato. Undersøkelsen av hvem avisen skriver om viser at det i større grad enn tidligere er en *gruppe* som er fokuset i artikkelen og i mindre grad *institusjoner*. Samtidig er det fortsatt en god del artikler med mer konkret fokus, nemlig de om *privatpersoner og offisielle personer/eksperter*. Dataene for *geografi* supplert med *Aftenpostens* utsagn om egne strategier tyder på at det skjer en bevegelse i geografi fra det helt nære til det mer fjerne, ved at lokalt stoff nedprioriteres i *Aftenpostens* morgenutgave, ved at aftenutgaven er innskrenket til tre dager i uken og ved en satsing på utenriks.

Den konkrete aktuelle journalistikken, den type journalistikk som assosieres med avsluttede enkelthendelser i nær fortid, minner om det som ofte refereres til som *hard news*. I *Professional News Writing* (1990) definerer Bruce Garrison dette både i forhold til tidsaspekt og ved å knytte denne type hendelser til bestemte stoffområder:

Hard or straight news has traditionally been event-based. That is, it has always been viewed as political developments such as a resignation or an election, police arrests such as in the drug deal or a shooting, traffic and other accidents, local government meetings, public speeches, weather disasters, and so on. These events tend to be very timely and immediate (Garrison 1990: 25).

Antitesen til *hard news* er *soft news*¹⁸. Garrison knytter også definisjonen av *soft news* til bestemte stoffområder:

Soft news or feature news is more human interest-based and less dependent on specific events. The usual fare of soft news on television or in the newspaper includes profiles, *entertainment stories*, *lifestyle stories*, reviews, travel stories, *social news*, humor, and the like. These are much less time oriented and, thus, perhaps less important when compared with hard news (Garrison 1990: 25, min utheving).

På denne måten er både *hard* og *soft news* vanligvis knyttet til bestemte saksområder.

Garrison viser også til at de ulike typer nyheter har forskjellige referanser til tid, *soft news* er som regel mindre tidsorientert enn *hard news*.

I mitt materiale er det spesielt en økning av artikler som minner om *soft news*. For eksempel kan en kan argumentere for at mye av kulturstoffet ikke knytter seg til pressens samfunnsoppdrag som andre stoffområder og ikke har samme nyhetstrekk som for eksempel *krig & konflikt*-, *ulykkes*- og *kriminalitetskategorien*. Kultur er på denne måten ikke like presserende som nyheter om andre stoffområder. På samme måte er artikler med tidsrammeverdien *tilstand & tendens* preget av at sakene blir aktuelle i det avisen velger å publisere det. Slik sett er kulturstoffet og stoff om samfunnstendenser områder hvor avisene har større mulighet for å ha sakene eksklusivt.

¹⁸ Begrepene *hard* og *soft news* er flytende og vanskelig å definere presist. I denne oppgaven utvides begrepene noe, spesielt i forhold til Tuchman (1978) redegjørelse for begrepene. Dette gjøres for å illustrere de forandringene vi ser, og fungerer som en fellesbetegnelse for flere av variablene som i ulik grad er knyttet til hverandre.

Kapittel 6

Den aktive og synlige journalisten

I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for utviklingen av variabelen *genre* som sier noe om hvor aktiv eller passiv journalistikken er og variablene *tilstedeværelse* og *byline* som går på hvor synlige journalistene er i artiklene. Som i forrige kapittel vil jeg redegjøre for kategoriernes begrensninger, og ta i bruk observasjoner fra kodeprosessen og informasjon fra intervjuene for å gi et mer utfyllende bilde av endringene i *Aftenpostens* form, innhold og stil. I tillegg vil jeg trekke frem en del enkeltteksempler fra de forskjellige årskuttene som illustrerer utviklingen av kommentargenren på et kvalitativt plan.

6.1 Genre

Genrevariabelen har, som jeg har vært inne på i kapittel 3, vært en av de vanskeligste variablene å lage verdier for. Dette fordi ulike genredefinisjoner fanger opp ulike aspekter ved tekstene. Jeg måtte derfor lage en inndeling som fanger opp den utviklingen jeg er opptatt av i problemstillingen, samtidig som verdiene skal være brede nok til å fange opp aspekter ved tekstene over en periode på 58 år. Ettersom jeg er opptatt av hvordan journalistikken generelt endrer seg og om journalistene blir mer synlige, fremhever jeg kvaliteter ved genrene som sier noe om hvor aktiv eller passiv journalisten er i teksten, både i forhold til innhenting av informasjon og presentasjon av informasjonen i artikkelen.

På en skala fra passiv til aktiv vil genrene fordele seg slik:

Passiv > *Referat* – *Nyhetsartikkel* – *Reportasje/Intervju* – *Kommentar* < **Aktiv**

Referat er plassert nærmest den passive journalistikken ettersom et *referat* ikke gir uttrykk for journalistisk deltakelse i form av oppsøking av kilder, spørsmål, observasjon eller analyse.

Den er rent refererende og er derfor i stor grad basert på kildenes premisser. En *nyhetsartikkel* er en mer aktiv form for journalistikk ettersom artikkelen ikke bare baserer seg på å referere det som har hendt eller blitt sagt. Kravet til en *nyhetsartikkel* er derfor at journalistene har gitt én eller flere kilder ordet. *Reportasje* er plassert nærmere den aktive formen for journalistikk fordi den bygger på journalistisk observasjon. Journalisten har selv vært på stedet og fremstår som kilde for informasjon. *Intervju* er plassert på samme nivå i skalaen som *reportasje* fordi journalistens stemme er synlig i teksten i form av spørsmål til en kilde og journalisten er derfor en aktiv part. *Kommentar* er den mest aktive formen for journalistikk da det er en genre

hvor den enkelte journalist kan gi uttrykk for sine meninger. *Kommentaren* plasserer seg innenfor hovedgrenen ”kommentarjournalistikk”, mens de øvrige genrene plasserer seg innenfor ”nyhetsjournalistikk”. Grad av aktiv journalistikk varierer selvfølgelig fra artikkel til artikkel, noe som gjelder for alle genrene. Graderingen er dermed ment som en overordnet illustrasjon og er ikke absolutt.

Både Thore Roksvold (2005) og Sverre Høy og John Nonseid (2005) skiller mellom aktiv og passiv journalistikk. Thore Roksvold knytter dette skillet til genrene *referat* og *reportasje* ved å henvise til at arbeidsmetoden er enten aktiv eller passiv. Høy og Nonseid måler dette med utgangspunkt i om artikkelen er egenprodusert eller ikke. Samtidig ligger deres definisjon av aktiv og passiv journalistikk svært tett min inndeling:

“Passive journalism” is defined as articles derived from documents received in the editorial office without any additional efforts by journalists to collect more information from outside sources. “Passive journalism” also includes reports from public meetings and the Storting (parliament) where journalists cannot intervene in the events reported. “Active journalism”, by contrast, includes attributions to named persons or authorities interviewed and reportage based on interviews and other active means of collecting information. “Active journalism” also includes observations of events that need to be transcribed or authored, like features (Høy og Nonseid 2005: 126)

Forskjellen i vår operasjonalisering av aktiv versus passiv journalistikk, ligger i at Høy og Nonseid opererer med tre kategorier som samler de ulike genrene, mens jeg har tatt utgangspunkt i genrene og kvaliteter ved genrene som beskriver hva slags status artikkelen har samt aktivitetsnivået hos journalisten. I min undersøkelse er det kun *referatet* som går under betegnelsen passiv journalistikk, mens de resterende genreverdiene går under betegnelsen aktiv journalistikk.

Jeg har allerede forklart i metodekapittelet hvordan jeg resonnerer frem til definisjonen av *reportasjen*. De resterende variabelverdiene er i stort grad influert av Roksvolds definisjoner i hans doktoravhandling *Var avisspråket bedre før?: en metodetriangulert studie av normendringer i norsk avisspråk på 1900-tallet* (2005). Roksvolds inndeling er oversiktlig og skiller mellom ulike tekstlige grep i artiklene. Dette har for eksempel vært nyttig i forhold til intervjuet, fordi Roksvold påpeker at intervju både er en metode for innhenting av materiale og en presentasjonsform (ibid.). Ettersom det vil være umulig å tyde av artiklene om intervju er brukt som metode for presentasjoner av sitater er definisjonen av *intervju* også i denne undersøkelsen, i likhet med Roksvolds doktoravhandling, betinget av at spørsmålene journalistene har stilt sine kilder er gjengitt i teksten. Roksvolds definisjon av *nyhetsartikkelen*

er på samme måte som med *intervjuet*, praktisk og konkret. *Nyhetsartikkelen* rommer direkte tale, mens artikler hvor det kun refereres til en kilde ved indirekte tale kodes som *referat* (ibid.: 216). Jeg har imidlertid måttet justere direkte tale til å gjelde sitater i direkte tale uten typografiske markører som tankestrek, anførselstegn eller kolon. Dette for å fange opp det jeg oppfatter som forstadier til sitering i direkte tale i 1950.

Skillet mellom indirekte og direkte tale, og dermed mellom nyhetsartikkel og referat, trenger en ytterligere forklaring. En nyhetsartikkel vil ofte inneholde både direkte tale, indirekte tale og referat, påpeker Terje Hillesund (1994) i *Står det noe nytt i avisa?* (ibid.: 69).

Medieforsker Mats Ekström (2006) skriver i en artikkel i *News from the Interview Society* om utviklingen av intervjuet og sitering i den svenske presse fra 1915 til 1995. I studiet av siteringsteknikker skiller han mellom direkte og indirekte tale. Han definerer direkte tale slik: "Direct speech is a linguistic clause claiming to render what someone else has said, and this in a syntactically independent form" (ibid.: 23). Med "uavhengig" ("independent") menes både at ytringen kan ha blitt formulert ekstakt slik som kilden er sitert og at det ikke ligger noen andre stemmer enn kildens i ytringen. Indirekte tale er derimot en gjengivelse av kildens stemme gjennom journalistens stemme. Ved å benytte direkte tale har journalisten altså fjernet seg selv fra teksten, mens i indirekte tale er journalisten mer synlig i teksten. Dette hovedsakelig fordi det blir vanskelig å skille mellom hva som er kildens stemme og hva som er journalistens stemme. På den andre siden er indirekte tale (sammen med referat) ren parafrasering og gjenfortelling av det som har blitt sagt. Innholdet blir dermed i større grad på kildens premisser og journalisten er ikke aktiv i samtalen. En annen forskjell er at i direkte tale ligger fokuset kun på ytringen, mens i indirekte tale er fokuset ofte også på situasjonen og konteksten for ytringen (ibid.: 23, 25, 30, 34).

Selv om journalisten fremstår som fraværende i direkte tale påpeker Ekström at det ikke finnes nøytrale sitater. Journalisten påvirker ytringen gjennom tre forskjellige virkemidler: For det første velger journalisten ord og syntaks, for det andre overfører journalisten ytringen til en annen modus eller tempus og benytter seg av diskursive teknikker som har innvirkning på ytringens innhold. I pressen består slike teknikker i bruken av typografiske virkemidler som ulike skriftstørrelse og typer, samt bruk av bilder. For det tredje plasserer journalisten ytringen i en ny kontekst, som er skriftlig (ibid.: 28-29). I tillegg er ofte sitatene (det vil si i direkte tale) hentet fra intervjuer hvor journalisten har fått økt makt på bekostning av kildene. Journalistene kan initiere intervjuene, bestemme hvor og når de skal finne sted, og om

intervjuet skal brukes i artikkelen. I tillegg er det journalisten som styrer samtalen ved å være den som bestemmer hvilke spørsmål kilden må svare på. Så mens journalisten er tilsynelatende mer tilstede i indirekte tale (fordi det ikke er et tydelig skille mellom journalistens og kildens stemme) er dette fremdeles en passiv form for journalistikk, mens direkte tale er en mer aktiv form for journalistikk.

Mine genrer er dermed:

Nyhetsartikkel: En artikkel som bringer nyheter eller informasjon om et bestemt tema. Artikkelen inneholder sitater i direkte tale (med eller uten typografisk markør), men teksten vitner ikke om en intervjusituasjon, det vil si at det ikke finnes spor etter journalistens spørsmål. Sitatene i *nyhetsartikkelen* kan derfor være basert på skriftlige eller muntlige intervjuer, pressemeldinger, pressekonferanser, foredrag, forelesninger og liknende.

Reportasje: En artikkel som bringer nyheter eller informasjon om et bestemt tema. Artikkelen rommer direkte observasjon fra journalisten. Det grunnleggende for *reportasjen* er at journalisten bruker seg selv som kilde. Artikler som *Aftenposten* selv har definert som *reportasjer*, men som ikke rommer journalistisk observasjon og beskrivelser er derfor ikke kodet som *reportasje*, men som vanlig *nyhetsartikkel*.

Intervju: Artikkelen klassifiseres som *intervju* hvis intervjuet er presentasjonsform. Det må fremgå av teksten at journalisten har stilt spørsmål og fått svar. Artikler som er blandinger av *intervju* og *referat* kodes som *intervju* da journalisten er synlig i teksten. På denne måten skiller jeg mellom intervju som metode (for å skaffe sitater kodes som *nyhetsartikkel*) og som presentasjonsform (kodes som *intervju*).

Referat/omtale: Artikkelen er basert på at journalisten gjenforteller det som har skjedd, blitt sagt eller skrevet i form av et resymé. Det kan også være en omtale om noe som skal skje eller noe som er. Teksten klassifiseres som *referat* når den ikke rommer direkte tale, for eksempel om en kilde kun blir gjengitt i indirekte tale eller om det ikke er noen kildehenvisning.

Kommentar: Artikkel som er skrevet av en redaksjonell medarbeider i avisen med spesiell kunnskap eller innsikt i et tema. Artikkelen er ofte skilt ut fra nyhetsstoffet ved kolumnetitler og fast sideplassering under vignett ”kommentarer”, ”meninger”, ”debatt” og liknende.

Kommentaren rommer i mer eller mindre grad forfatterens egne vurderinger, i tillegg til bakgrunnsstoff, meninger, analyser og fortolkninger. Meningene tillegges forfatteren og ikke avisen.

6.1.1 Hypoteser om utviklingen av genre

Med denne inndelingen ønsket jeg å fange opp hvordan journalistenes aktivitetsnivå har endret seg gjennom tidene, og hvordan de ulike genrene prioriteres i de forskjellige årskuttene. Hypotesen er i utgangspunktet at journalistene blir mer aktive i form av flere *nyhetsartikler, reportasjer, intervjuer og kommentarer*, og færre *referater*.

En nedgang i antall referat og en økning innen de andre genrene vil indikere at journalistikken gjør seg mer uavhengig av andre institusjoner og at lojalitetsbindinger til autoritative kilder minker (Roksvold 2005: 321). En slik utvikling vil også indikere at journalistene blir mer direkte involvert i sakene de dekker. Dette gjelder spesielt i forhold til intervjuet og siteringsteknikker. Makt overføres fra kildene til journalistene ved at journalistene har den tilsynelatende kontroll over intervjusituasjonen og redigeringen av utsagnene (Ekström 2006). En økning i kommentarer vil tyde på at journalistens rolle har utviklet seg til å gi mer bakgrunn, tolkning og meninger om hendelser, og at journalistene i større grad blir eksperter.

6.1.2 Tvilstilfeller

Ved å forholde meg til en såpass detaljert genreinndeling har jeg redusert graden av skjønn og unngått at mange artikler blir tvilstilfeller ved at genreblanding forstyrrer systematikken i kodingsprosessen. På den andre siden kan det hevdes at inndelingen i for stor grad er operasjonalisert, slik at definisjonene blir for smale og overser andre viktige aspekter ved tekstene. Et eksempel på denne problematikken er synlig i forhold til referatet. Det er stor forskjell mellom referatene i kuttene fra 1950 og 1970 til kuttene i 1990 og 2008, både i innhold og form. For eksempel er referatene i 1950 og 1970 lengre og tyngre enn de referatene en finner i 1990 og 2008. Jeg skal komme tilbake til dette senere i kapittelet. Ved å fokusere på direkte sitat, observasjon og intervju vil artikler som rommer journalistisk bearbeidelse, men ikke disse aspektene, falle inn i referatkategorien. Et godt eksempel på en artikkel som ikke "fortjener" å bli plassert i referatkategorien er "UD frykter Kinas vrede" i *Aftenposten* 9.oktober 2008. Artikkelen er både på forsiden av avisa og har en helside inne i avisa. Den er altså blitt høyt prioritert av redaksjonen. Artikkelen er basert på anonyme kilder i Utenriksdepartementet og rommer derfor ikke sitater i direkte tale: "Etter hva *Aftenposten* erfarer, er det bekymring i Utenriksdepartementet for at en slik fredspristildeling snarere kan

svekke enn styrke Norges menneskerettighetsarbeid i Kina” (*Aftenposten* 9.10.2008: 24, min utheving). Denne artikkelen rommer en mer aktiv journalistikk enn det tradisjonelle referatet ettersom *Aftenposten* har snakket med flere kilder i UD. Artikkelen er derfor i høy grad egenprodusert, selv om det ikke er brukt sitering i teksten. Et liknende problem gjelder for enkelte notiser i 2008 som er referater av større journalistisk arbeid og intervjuer. Her varierer det mellom mange og ingen innslag av journalistenes spørsmål, og noen av disse notisene er derfor kategorisert som *referat*, mens andre er kategorisert som *nyhetsartikkel*. Det er derfor et spenn mellom de solide *intervjuer*, *nyhetsartikler* og *reportasjer* på den ene siden, og artikler som er plassert i samme verdi, men som kun har et lite innslag av genretrekket på den andre siden. Dette illustrerer problemet med kvantitativ genreinndeling.

Samtidig som jeg er klar over disse begrensningene synes jeg inndelingen har vært fruktbar og jeg har møtt svært få slike eksempler. Det at lengre artikler som er grundig bearbeidet av journalister kan havne i referatkategorien er ikke et problem i mitt datamateriale. Artikkelen ”UD frykter Kinas vrede” er et særtilfelle, og gir derfor ikke statistisk signifikant utslag på resultatene. Fordelene ved inndelingen er for det første at metoden har ført til større stabilitet i kodingen. For det andre er genreinndelingen knyttet til oppgavens problemstilling om journalistenes rolle og synlighet. Uten et klart skille mellom *referat* og *nyhetsartikkel* ville en ikke fanget opp aktivitetsaspektet og oppgaven ville ha blitt fattigere. Definisjonen av *nyhetsartikkel* fremhever at sitater i direkte tale er en viktig del av *nyhetsartikkelens* form. Fravær av henvisning til kilder og bruken av anonyme kilder gir kildene økt makt på bekostning av journalisten. Et tredje aspekt er at inndelingen ”demper” de statistiske utslagene slik at funn i vekst i *nyhetsartikkelen* kan være sterkere enn datamaterialet viser.

En annen faktor som indikerer at en økning i *nyhetsartikkelen* kunne ha gitt enda sterkere utslag er at flere av artiklene med direkte sitat er i 1950 énkildejournalistikk. I enkelte tilfeller minner de mer om *referat* enn om *nyhetsartikler* fordi journalisten kun forholder seg til én kilde som ofte refereres i svært liten grad. Et eksempel på dette er ”Oslo bør sikre seg gravplasser snarest mulig” i *Aftenposten* 12. oktober 1950. Journalisten gjenforteller i stor grad i kronologisk rekkefølge hva foredragsholderen har ment og sagt uten å sitere: ”Foredragsholderen redegjorde først for [...], [...] Vi trenger også nye gravplasser, men ikke [...]” (*Aftenposten* 12.10.1950: 3). Underoverskriften indikerer imidlertid at dette er foredragsholderens meninger selv om sitatet ikke er markert: ”Tyskergården på Ekeberg bør flyttes Sier kirkeverge Schwingel i Foreningen Oslo” (ibid.: 3). Artikkelen er derfor kodet som *nyhetsartikkel*.

6.1.3 Utviklingen av nyhetsjournalistikken

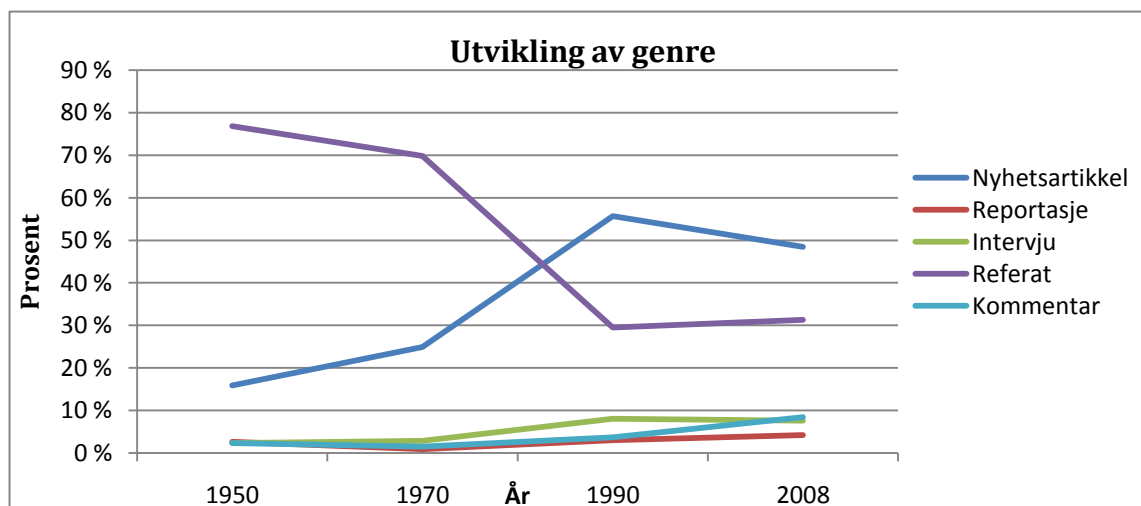
Resultatene viser en tydelig økning i *nyhetsartikler* og *intervjuer* fra 1950 til 2008. For begge gjelder imidlertid stans i veksten og en utflatning mellom 1990 og 2008. *Nyhetsartiklene* utgjør i 1990 og 2008 omtrent halvparten av det totale antallet artikler. Ettersom jeg har basert verdien *nyhetsartikkel* på at den skal romme direkte tale, kunne det i praksis vært enda sterkere tendenser om det hadde vært lagt andre kriterier til grunn.

Antall *reportasjer* har firedoblet seg fra 1970 til 2008, prosentandelen *reportasjer* i 1950 ligger forholdsvis høyt sammenliknet med 2008, på 3 prosent. En viktig årsak til dette er Koreakrigen og publiseringen av fire artikler fra *The Daily Telegraph*. Ellers er en av *reportasjene* et radiobrev fra John Giæver, leder for en vitenskapelig ekspedisjon til Antarktis. Kun tre av *reportasjene* ser ut til å være fra *Aftenposten* selv, og igjen er det kun to av disse som er omfattende *reportasjer*. Til tross for økningen i *reportasjer* fra 1970, og den mer moderate økningen sett fra 1950, utgjør *reportasjen* kun en liten andel av det totale antallet artikler. I 2008 utgjorde *reportasjer* 4 prosent av alle artikler. *Referatet* har hatt en formidabel nedgang fra 77 prosent til 31 prosent i 2008. Mellom 1990 og 2008 har det skjedd en utflatning.

Tabell 7: Genre per år. Prosent av antall artikler per år.

År	Nyhetsartikkel	Reportasje	Intervju	Referat	Kommentar	Totalt
1950	16 (48)	3 (8)	2 (7)	77 (232)	2 (7)	100 (302)
1970	25 (132)	1 (5)	3 (15)	70 (370)	2 (8)	100 (530)
1990	56 (166)	3 (9)	8 (24)	30 (88)	4 (11)	100 (298)
2008	48 (127)	4 (11)	8 (20)	31 (82)	8 (22)	100 (262)
Totalt	34 (473)	2 (33)	5 %	55 (772)	3 (48)	100 (N=1392)

Figur 3: Utvikling av variabelen genre. Prosent av antall artikler per år. N=1392

En sammenlikning av *genre* og *størrelse* viser imidlertid at *referatene* i 2008 er korte, 89 prosent av *referatene* går under kategoriene *veldig kort notis* eller *notis/kort artikkel*. Tilsvarende tall for de andre årskuttene er 70 prosent i 1950 og 1970, og 79 prosent i 1990. I 2008 finnes det ingen *veldig lange referater* og kun ett som er *langt*. Denne artikkelen har jeg nevnt tidligere som et eksempel på en artikkel som har blitt kodet som *referat* selv om det ligger atskillig mer arbeid bak den enn det gjør for det tradisjonelle *referatet* (*Aftenposten* 9.10.2008: 24). Tidligere var *referatene* altså langt flere og de tok langt større plass i avisene. En sammenlikning mellom *sideplassering* og *genre* viser at *referatene* stadig flyttes lenger ut i avisen, og at de i større grad brukes ved siden av *lange artikler*. Dette samsvarer med at man i redigeringen av avisen i større grad forholder seg til en mal hvor det er bestemt at det skal være variasjon. De *mellomlange artiklene* er derfor utdatert ettersom redaksjonen først og fremst varierer mellom de *lange artiklene* og *notisene*. *Notisene* blir i større grad *referater* ettersom de er så korte at det sjelden er rom for å gå i dybden.

6.1.4 Utvikling av kommentarjournalistikken – differensiering av kommentarene

Resultatene fra kodingen viser en betydelig økning i antall *kommentarer* fra 2 prosent i 1950 til 8 prosent i 2008. Antallet *kommentarer* har altså i løpet av den perioden jeg undersøker firedoblet seg. Dette tallet hadde ligget noe høyere om jeg også hadde tatt med *kommentarer* skrevet av forfattere utenfor redaksjonen. I 2008 er fire kommentarer skrevet av *Aftenpostens* fire spaltister som er løst tilknyttet redaksjonen. Disse er forfatter Frid Ingulstad, direktør i Norsk Utenrikspolitisk Institutt Jan Egeland, prosjektleder i Civita Lars Fr. H. Svendsen og magister i sosialantropologi Long Litt Woon. Disse står under tittelen ”Signert”. Hvis en supplerer datamaterialet med disse *kommentarene* ser en at veksten er formidabel: fra 1950 til 2008 er det da en femdobling av artiklene, fra 2 til 10 prosent av det totale avisinnholdet. Dette er fremdeles eksklusive alt av debattstoff utenfor redaksjonen samt anmeldelser og liknende som går under kommentargenren i Roksvolds overordnede genreinndeling. Når en krysstabulerer *kommentaren* med størrelsesvariabelen, ser en at *kommentarene* er *lange*. I 2008 er 91 prosent av *kommentarene* *lange* eller *veldig lange*, ingen er *korte* og kun 9 prosent er *mellomlange*. Her er det ingen betydelig forskjell fra de andre årskuttene hvor *kommentarene* også er *lange*. Det illustrerer imidlertid at ettersom antallet *kommentarer* har femdoblet seg fra 1950 til 2008, så opptar de også betydelig mer arealplass i avisen.

I en kommentar i *Aftenposten* 24. februar 2008 forteller debatt- og kronikkredaktør Knut Olav Åmås om prioriteringen av kommentarstoff:

Hvis avisen er et hus, er den genren som kalles ”kommentarer” en av bærebjelkene. I Aften og Aftenposten er kommentarene høyt prioritert. I Aften har vi en daglig hovedkommentar ved siden av lederen på side 2. I Aftenposten står hovedkommentaren på side 3 her i kulturdelen. I tillegg trykker vi hver dag en kommentar under lederne på side 2. Den kalles ”Signert” når den er skrevet av en av våre 20 eksterne spaltister, men avisens egne medarbeidere skriver også kommentarer der (Åmås 2008).

Åmås påpeker også at kommentaren kan være en vanskelig genre fordi den krever ett visst kunnskapsnivå, og at en tør å lufte sine meninger i all offentlighet (Åmås 2008). Derfor er også kommentargenren en prestisjefull genre, som ofte faller på journalister med lenger fartstid i journalistikken.

Resultatene viser at det i den siste tiden har vært en satsing på kommentarene. Det den kvantitative analysen imidlertid ikke fanger opp er forandringen som har skjedd i forhold til kommentarenes typografi, prioritering i forhold til sideplassering og variasjoner innad i genren. Jeg vil derfor gjøre noen kvalitative betraktninger som ytterligere understreker utviklingen av kommentarene.

Kommentarene i 1950

Kommentarene i 1950-utgavene av *Aftenposten* finnes hovedsakelig på side 3 i avisa i venstre spalte øverst på siden. Det finnes ingen andre typografiske markører enn sideplasseringen som skiller teksten fra det øvrige nyhetsstoffet i avisen. Det er for eksempel ingen kolumnetittel som forteller at dette er en kommentar. De to andre artiklene jeg har registrert som kommentarer i 1950 finnes blant avisens nyhetsstoff og er skrevet av *Aftenpostens* utenrikskorrespondenter. Dette er ”Det bærer mot nyvalg i Storbritannia” (*Aftenposten* 18.9.1950: 6) og ”Dramatisk presidentvalg i Brasil” (*Aftenposten* 4.10.1950: 9). Den ene har byline, mens den andre som er mer personlig med henvisninger til et ”jeg”, er uten. Begge er genreblandinger av henholdsvis kommentar/nyhetsartikkel, og kommentar/reportasje, men er definert som kommentarer fordi de er argumenterende. Artikkelen om den politiske situasjonen i Storbritannia rommer forfatterens egne vurderinger. Det finnes to eksempler på dette: ”[...] i en tid da den ene splittelsen vil være *like uheldig* som den andre [...] I begge tilfelle vil *situasjonen bli uholdbar* i en tid da regjeringen kan bli nødt til å be om store fullmakter” (*Aftenposten* 18.9.1950: 6, min utheving). Disse vurderingene av situasjonen tilskrives ikke kilder, men kommer fra journalisten selv. Den andre artikkelen er i større grad preget av reportasjegenren ved at den begynner som en klar reportasje med beskrivelser av gaten Ouvidor i Rio. Men etter hvert går journalisten over til å bli mer vurderende: ”[...]

Gomes står for de fleste *klarttenkende mennesker* i Brasil som den der vil fri landet for korrupsjon og skaffe det den plass blant verdens nasjoner som det *fortjener*” og ”[...] men *han er en ærlig og ubestikkelig* mann som vil *sikkert* gjøre sitt beste” (*Aftenposten* 4.10.1950: 9, min utheving).

De fire hovedkommentarene, som finnes mandag til fredag, er i all hovedsak svært like. Mesteparten av artiklene rommer tilsynelatende nøytral bakgrunnsinformasjon eller informasjon om en hendelse som har skjedd alt fra et par dager til tre uker forut for publiseringen av avisen. Forfatteren er ikke synlig i noen av kommentarene, verken i form av pronomen eller byline. Forfatter nærværet er kun knyttet til resonnementet, kontekstualiseringen, de ulike vurderinger og konklusjonen som springer ut av kommentarens oppbygning og fremstilling. Det vil si at enkelte av vurderingene kommer underveis i bakgrunnsinformasjonen, men først og fremst kommer de til slutt i kommentaren som en del av oppsummeringen. Mesteparten av kommentarene rommer i liten grad kildehenvisninger. Unntakene er henvisninger som ”det ble i går aftes meldt” (”Omslag i Korea” *Aftenposten* 18.9.1950: 3) og en av kommentarene som omfatter flere kildehenvisninger. To av artiklene er tilknyttet et bilde, disse er begge utsnitt av kart. Alle kommentarene dreier seg om utenriksstoff. Kommentaren ”Aske for vinden” i *Aftenposten* 4. oktober 1950 er et eksempel på en slik hovedkommentar fra 1950 som innehar en del av disse typiske trekkene. Kommentaren er svært lang og påfallende bakgrunnstung. Den er knyttet til en de facto hendelse, general Jan Smuts’ død 11. september og spredningen av hans aske to uker senere. Hoveddelen av kommentaren består i bakgrunnsinformasjon om Jan Smuts og den nåværende politiske tilstanden i Sør-Afrika hvor trenden beveger seg vekk fra Smuts’ politiske linje. Innimellom all bakgrunnsinformasjonen dukker det opp egne nøkterne vurderinger fra forfatteren: ”Slik endte Sør-Afrika-Unionens ”*grand old man*” sitt lange og begivenhetsrike liv. Han hadde vært *en av de store ”riksbyggere*” ” (*Aftenposten* 4.10.1950: 3, min kursivering). Analysen og vurderingene kulminerer til slutt der poenget tydeliggjøres i form av en kontrast mellom Smuts’ beskjedne askespredning og imperialisten og grunnleggeren av Rhodesia, Cecil Rhodes’ grav i fjellet. Oppbyggingen mot denne kontrasten, gjentakelsene og de billedlige beskrivelsene gir kommentaren et litterært preg:

Den 80-årige Smuts hadde sett femti år mer av det som i 1902 ennå var fremtid. Han hadde sett tre keiserrikker forsvinne, og andre stormakter redusert til kummerlige rester. Han hadde sett den fryktelige makt i oppløsningens krefter. Derfor bygde han seg ingen klippegrav. Han visste at det som statsmenn drømmer om og bygger på i et langt liv – det er ofte dømt til å smuldre og være bort. Som aske for vinden (ibid.).

Kommentarene 1970

Kommentarene fra 1970 er først og fremst plassert øverst til høyre på side 2 i avisen. De har ingen kolumnetitler som forteller at de er kommentarer, men typografien og størrelsen på artiklene skiller seg ut fra det øvrige redaksjonelle stoffet. Forfatterens initialer er plassert i slutten av artikkelen. Det er også et par eksempler på genreblandinger hvor kommentarene ikke er klart skilt ut fra teksten. Den ene er fra *Aftenpostens* korrespondent i USA, den andre har uklar opprinnelse. Igjen, felles for begge er at de tar for seg noe som er aktuelt (valg i USA og nytt menighetssenter på Ullern) og at de samtidig er vurderende: ”Amerikansk valgkamp er et *gigantisk sirkus* med utallige manesjer, og det er *uråd* å følge med i hele forestillingen” (*Aftenposten* 14.9.1970: 7, min utheving) og ”Det nye bygget er blitt *like pent som praktisk*, uten noen form for luksus, og betyr en uhyre verdifull tilvekst i et distrikt som hittil har hatt altfor få møtelokaler” (*Aftenposten* 30.9.1970: 17, min utheving). Artiklenes vurderende stil plasserer dem i kommentargenren.

Hvert av eksemplarene i utvalget har en hovedkommentar på side 2. Felles for alle er at de dreier seg om utenrikssaker og at de er veldig lange, over 1000 ord. Innholdet er som i 1950, først og fremst preget av bakgrunnsinformasjon om en hendelse eller tilstand. Det finnes enkelte vurderinger, men disse er svært forsiktige. Et eksempel fra 16. oktober 1970 om vedtak av utkast til lov om skilsmisse i Italia illustrerer dette: ”Med vanlig italiensk *sendrektighet* [...]” og ”En separasjonstid på fem til syv år *høres umenneskelig ut* og klassifiserer også den italienske skilsmisse-lovgivning som en av de strengeste i verden. Og det finnes også andre bestemmelser som er *minst like rigorøse og kompliserte*” (*Aftenposten* 16.10.1970: 2, min utheving). Det er på samme tid et par formuleringer i kommentaren som med dagens øyne ikke er så forsiktige. Et eksempel på dette er omtalen av utenlandske kvinner gift med italienske menn: ”Det finnes også en del tilfeller av ”hvite enkemenn”, det vil si italienske menn gift med utenlandske kvinner som etter noen års ekteskap har funnet ut at *latinere ikke duger som ektefelle* og har fått skilsmisse hjemme” (*Aftenposten* 16.10.1970: 2, min utheving).) Slike formuleringer har jeg ikke sett i de andre kommentarene fra 1970. Felles er imidlertid at de er veldig lange, bakgrunnstunge og med få eller ingen kilder. I eksempelet overfor gjør forfatteren blant annet rede for behandlingen av lovforslaget, hvordan skilsmisser vil bli håndtert, rådene praksis og hvordan en tenker seg at pågangen vil bli. Det vises ikke til noen kilder, og kommentatoren har dermed en slags allvitende fortellerrolle.

Kommentarene 1990

I 1990 er kommentarene mye tydeligere skilt ut fra teksten ved egne kolumnetitler som ”aktuell kommentar” og ”aktuell bakgrunn”. I utvalget mitt er det fremdeles en artikkel som typografisk sett er en nyhetsartikkel, men som innholdsmessig er en kommentar. I to av avisutgavene finnes det til sammen tre kommentarer på side 2 i avisen. I de øvrige tre utgavene er den samme siden forbeholdt leserinnlegg (som regel av høytstående offisielle aktører) og ledere. Det finnes ingen fast hovedkommentar og kommentarene har ingen fast plassering i avisen, bortsett fra at alle utgavene har en kommentar et sted i utenlandsseksjonen. Av de øvrige kommentarene er én å finne i innenriksseksjonen og to i kultur- og underholdningsseksjonen.

Kommentarene har blitt flere siden 1950 og 1970 og alle har byline. Geografisk tema er jevnt fordelt mellom innenriks- og utenriksstoff og alle artiklene er lange. De fleste kommentarene er ganske like i struktur, det er kun én som er vignettert som kommentar som skiller seg ut ved å være mer personlig. Dette er også den eneste kommentaren hvor det brukes personlig pronomen, noe som kan være et resultat av partipressejournalistikken. Selv om mange mener at partipressen slapp taket rundt 1990, skjer endringer i form og innhold sakte. Det er derfor mulig at den upersonlige tonen i kommentarene er et uttrykk for at kommentaren i 1990 ikke er å betrakte som en personlig genre fra en enkeltjournalist, men fremdeles er underlagt avisens politiske tone. Bruken av byline indikerer imidlertid at den enkelte journalist har blitt viktigere i forhold til kommentaren.

Kommentarene 2008

I 2008 er kommentaren blitt en mer rendyrket genre ved at alle kommentarene er markert med kolumnetitler og ved at det ikke finnes genreblandede kommentarartikler. Kommentarene er derfor både i form, innhold og typografi skilt tydeligere fra annet innhold i avisen. De har fast plass i kulturdelen, men er også å finne ved siden av nyhetsstoffet. Kommentarene har blitt mer varierte i forhold stoffområdene de dekker. Dette indikerer inntreden av nye kolumnetitler i 2008 som er av ulik karakter. Disse er ”kommentar”, ”i retten”, ”nyhetsanalyse” og ”medieblikk”. Denne utviklingen tydeliggjøres når en sammenlikner variabelverdien *kommentar* med variabelen *saksområde*. I 1950 og 1970 er kun tre saksområder representert, i 1990 fire saksområder og i 2008 er seks saksområder representert. De fleste av kommentarene faller inn under politikk, rettsvesen og kultur i 2008. En liknende

utvikling ser vi innenfor geografi, ettersom omtrent samtlige kommentarer i 1950 og 1970 faller inn under kategorien utenriks, mens kommentarene i 1990 og 2008, er ganske jevnt fordelt mellom innenriks- og utenrikskategoriene.

Men kommentarene varierer ikke bare mellom flere saksområder, de har også ganske ulik stil. Innenfor genren finner en både de nøkternt analyserende artiklene og de mer personlige eller humoristiske kommentarene. I hver avisutgave finnes det en hovedkommentar på side 3 i kulturdelen. Forenklet kan en si at hovedkommentarene stort sett ofte er mer nøkterne i forhold til tone og stil. Dette gjelder også de fleste kommentarene på nyhetsplass og rettskommentarene. Et eksempel på en typisk hovedkommentar er ”Spillet rundt Taliban” i *Aftenposten* 15. september 2008. Kommentaren handler om Pakistans uttalte mål om å bekjempe internasjonal terrorisme, hvordan dette foregår i praksis og kritikk Pakistan får om at det ikke foregår en reell krigføring mot Taliban. I kommentaren siterer journalisten flere kilder og gir bakgrunnsinformasjon om blant annet den pakistanske hærens involvering i dannelsen av de fundamentalistiske grupperingene. Sitering av kilder er noe som har blitt mye mer vanlig i kommentarene i 2008 enn det man finner i de tidligere årskuttene. Kommentaren er først og fremst analytisk, journalisten ser på hendelser, historie og andres kommentarer, og trekker konklusjoner om presidentens hovedutfordringer på grunnlag kommentarens tidligere resonnement: ”Utfordringen for Bhuttos enkemann Zardari blir å forsøke å få kontroll over spillet før han eventuelt blir kastet fra makten, enten av hæren eller folket” (ibid.: 3 kulturdelen). De øvrige meningene i artikkelen er nøkternt formulert: ”Krigføringen mot Taliban virker mer påstått enn reell” (ibid.: 3 kulturdelen). En annen hovedkommentar i utvalget, ”Det vanskelige livet” i *Aftenposten* 1. oktober 2008, illustrerer godt kommentatorenes forsiktige tone. Kommentaren handler om behandlingen av psykisk syke pasienter i Norge, hvor det blant annet rettes kritikk mot oppfølgingen disse pasientene får etter selvmordsforsøk. Bakgrunnen er at pressen uken i forveien har rettet søkelys mot forholdene for unge psykotiske pasienter. Kommentator Anne Hafstad viser til to eksempler hvorav pasienten i det ene tilfellet tok sitt eget liv. Meningene som kommer til uttrykk er forsiktig formulert og ansvaret legges mer på systemet enn på politikere og andre fremtredende skikkelser i helsemiljøet:

Det synes å være åpenbart at samhandlingen mellom sykehus og alle dem som skal hjelpe pasientene utenfor sykehuset, er for dårlig. Det påligger begge behandlingsnivåer å gjøre noe med det straks. Et minimum må være at sykehusene forsikrer seg om at pasientene virkelig får hjelp etter at de er skrevet ut (*Aftenposten* 1.10.2008: 3 kulturdelen).

Tross det følelsesladede tema er altså kommentaren rimelig nøktern. Dette kommer spesielt til uttrykk i tittelen ”Det vanskelige livet” og i slutten av kommentaren:

En utfordring er at det er et overordnet politisk mål å bruke mindre tvang i psykisk helsevern. Det er lett å se begrunnelsen for dette, men mindre tvang vil øke risikoen for selvmord og det kan bli flere historier om mennesker som ikke får hjelp, ganske enkelt fordi de ikke vil hjelpes (ibid.: 3).

Både tittelen og avslutningen er mer fokusert på enkeltindividet, de som har et vanskelig liv og de som ikke vil hjelpes, enn den er fokusert på systemet. Disse trekkene virker påfallende lite kritisk og kan heller sies å være mer generelle betraktninger om systemet og psykisk syke. *Aftenpostens* mer nøkterne stil fremholdes av avisens ansvarlige redaktør Hilde Haugsgjerd da hun i en nettdebatt 11. januar 2010 svarer på kritikk fra en leser som synes at *Aftenposten* er ”altfor redd til å mene”:

Takk for utfordringen. *Aftenposten* skal ikke være lettvint eller populistisk i sine meninger. Vår meningsjournalistikk skal være kunnskapsbasert, og virkeligheten er ofte komplisert. Men vi tar utfordringen og skal vurdere om vi av og til med fordel kan være litt klarere eller skarpere. Vennlig hilsen Hilde Haugsgjerd (Haugsgjerd 2010, min utheving).

Det finnes imidlertid en del unntak fra påstanden om at de fleste av disse kommentarene har en nøktern og forsiktig tone. Spaltist Linn Ullmanns hovedkommentar om den republikanske visepresidentkandidaten i USA, Sarah Palin, er kvikkere og har en mer vittig tone. To andre eksempler skiller seg også ut. Begge disse kommentarene handler om kultur og underholdning. Den første er ”Friskt filmpust fra sør”, som er en mellomlang kommentar om Film fra Sør- festivalen. Kommentaren har et personlig tilsnitt ved at forfatteren bruker ladede ord og egne inntrykk som en del av teksten: ”*Stille lys* av Carlos Reygadas er noe av det vakreste og mest skremmende jeg har sett på år og dag [...]” (*Aftenposten* 9.10.2008: 9 kulturdelen, min utheving). Det andre eksempelet er ”Pia i eksil” som handler om at Pia Haraldsen, niese av dronning Sonja og reporter i humorprogrammet *Rikets Røst* på TV2, er nektet visum til USA. Temaet for kommentaren ligger først og fremst innenfor underholdningsverden og språket er mer lekent i forhold til valg av ord, uttrykk og språklige bilder:

Grunnlaget for selve visumavslaget er selvfølgelig Haraldsens beryktede intervju med den republikanske politiker James Oddo, som tok av seg jakken og truet både den *blonde bomben* og resten av tv-teamet med *juling* da han skjønnte at intervjuet var en spøk og at Pia Haraldsen spilte rolle som *isoporhode* (*Aftenposten* 9.10.2008: 12, kulturdelen, min utheving).

Felles for disse tre kommentarene er at de har et lettere, mer levende og billedlig språk enn de mer alvorspregede kommentarene på side 3 og på nyhetsplass.

Det som er spesielt interessant for 2008 er for det første hvordan det er kommet flere slike forskjellige kommentarer og for det andre hvordan kommentarer i større grad samredigeres med nyhetsartikler og reportasjer. I intervjuet i september 2009 kommenterte Barland denne satsingen på kommentaren på vanlig nyhetsplass:

Tidligere, når en skulle dekke en sak bredt, hadde man flere reportasjer, mens nå skal det også være en kommentar med i miksen. Kommentaren kan inneholde noe som du ikke kan ha med i nyhetsartikkelen som skal være objektiv. I denne kommentaren kan han [Dag Kullerud] mye mer mene om Arild Edvardsen og det arbeidet han gjorde. Jeg vil tro at det omtrent hver dag finnes en slik sak som breies ut og hvor man bruker alle virkemidlene. Det er resultatet av et konsept man har bestemt (Barland, intervju, 17.9.2009).

Eksemplet han viser til er oppslaget 15. september 2008 som følger opp predikanten og lederen for misjonsstiftelsen Troens Bevis, Arild Edvardsens død, 6. september samme år. Hovedartikkelen i oppslaget er en fyldig reportasje fra Kvinesdal hvor journalisten har snakket med Edvardsens sønn og barnebarn. Reportasjen er ledsaget av ni ulike bilder, et grafisk kart av Kvinesdal, en faktaboks og en kommentar. Kommentaren er skrevet av Dag Kullerud, journalist og forfatter, med særlig innsikt i kirkestoff.

I intervjuet med Norland og Barland diskuterte vi utviklingen mot flere kommentarer. Norland påpekte hvordan utviklingen av kommentarene har sammenheng med avviklingen av partipressen: ”Tidligere var kommentarene først og fremst lederne. Det var det man hadde av kommentarer. Annet var jo ikke nødvendig, for alle visste jo (eksempelvis her) at *Aftenposten* var en høyreavis” (Norland, intervju, 17.9.2009). Barland fremhever konkurransen fra andre medier som en viktig faktor i denne utviklingen:

Det er litt typisk at det er en endring som skjer frem mot 2008. Når papiravisene da havner i konkurranse både med sine egne nettaviser og med alle andre nettaviser, så forsøker man å finne egenskaper i avisen der papiravisen virkelig kan spille sin gode rolle. Å gå litt utover nyhetene, og ta inn de store sammenhengene og gi dybde, dét er kommentarartiklene godt egnet til. Kommentarene vurderes å være bedre egnet til å lese på papir, enn på nett. På nettet leter du ofte spesielt etter det du skal lese, og skjermen er godt egnet til de kvikke nyhetene. I en lesesituasjon foran skjermen har man oftere tunnelsyn, og sitter fremoverbøyd (Barland, intervju, 17.9.2009).

I tillegg til å vise til at kommentaren er noe avisene kan ha mer eksklusivt fordi det egner seg best på papir fremhever han også hvordan kommentarene er en mulighet til å profilere avisens journalister:

Kommentaren er en genre som er personlig fra en person, og hvor journalisten kan være litt mer seg selv. Samtidig som kommentarer som stoffgenre passer godt i papiravisene, kan du i tillegg vise frem enkeltansiktene, disse som blir kjendiser, fordi de er så flinke til å formulere meninger, og som du bygger opp til å være en del av merkevareegenskapen i avisene. Dette er også en mekanisme som drar frem kommentarene (Barland, intervju 17.9.2009).

Utsagnet til Barland bekrefter at redaksjonen forholder seg til hypotesen som er underliggende for denne oppgaven: at i møte med nye medier som tar over den dagsaktuelle nyhetsformidlingen må pressen finne andre egenskaper å spille på. Avviklingen av partipressen utgjør en annen viktig rammebetingelse for kommentarene: de blir ikke like forutsigbare og kan dermed overraske leseren i mening, variasjon og bredde, noe som igjen gir bedre vilkår for eksklusivitet. Samtidig er kommentaren en genre for journalister med solid erfaring i journalistikk og i sine emner, og rommer derfor en mulighet til å profilere avisenes medarbeidere som en del av avisen som merkevare.

6.1.5 Dagens genre

Utviklingen av *genre* viser at journalistene har blitt mer aktive i form av flere *nyheter*, *intervjuer*, *reportasjer* og *kommentarer*, og færre *referater*. Den svake oppgangen til *referatene* mellom 1990 og 2008 ser ut til å være et resultat av en redaksjonell satsing på å gi leseren variasjon mellom de korte og de lange artiklene. *Referatene* i 2008 er først og fremst *notiser* eller *korte artikler*. *Notisene*, som Barland påpekte i intervjuet (kapittel 5), er i stor grad hendelsesorienterte nyheter. Mine resultater viser at 57 prosent av *notiser/korte artikler* er *avgrensede aktuelle hendelser* eller *planlagte hendelser*. Ettersom disse ikke er eksklusive for avisen, egner de seg på notisplass. Økningen i andelen *referater* kan også være økonomisk begrunnet. Allern (2001) påpeker at når redaksjonen abonnerer på tjenester fra nyhetsbyråer, er det billigst å bruke mesteparten av stoffet direkte i stedet for å bruke det som bakgrunnsmateriale for egne journalister (ibid.: 5). Ettersom avisen ønsker at de store sakene skal være eksklusive og egenproduserte forbeholdes de lange artiklene redaksjonen selv, mens innkjøpte artikler får notisplass. Dette kan være en medvirkende årsak til økningen i *referater* ettersom notisene er så korte at det sjelden er rom for å gå i dybden. *Notisene* er derfor ofte *referater*.

Utviklingen av *kommentarene* er spesielt interessant ettersom de i tillegg til å øke kraftig i antall også endrer seg i forhold til layout og innhold. Ved å se på typiske eksemplarer av *kommentaren* i hvert årskutt ser en tydelig hvordan *kommentaren* har forandret seg. *Kommentaren* i 2008 er blitt en mer foredlet genre sammenliknet med de andre årskuttene, ved at den tydeligere er skilt vekk fra annet stoff og ved at den ikke blandes med andre genrer. I stedet ser det ut til at *kommentaren* har fått noen av *nyhetsartikkelens* trekk ettersom det blir vanligere å henvise til kilder og bruke sitater i teksten. I tillegg til at *kommentaren* er mer raffinert har den også blitt mer variert, både i forhold til hvilke stoffområder den dekker, og i forhold til tone og stil. Til tross for dette, ser det ut til at *Aftenpostens kommentarer* i all hovedsak har en nøktern stil. De er sakelige og unngår spissede titler og bastante meninger, selv der det kunne vært åpning for det.

6.2 Tilstedeværelse og byline

McNair (1998) beskriver i *The Sociology of Journalism* at en grunnleggende karakteristikk ved journalistikk er at den skal være sann. Et krav følger derfor om at journalisten skal være objektiv. Dette kan være en grunn til at journalisten tradisjonelt har vært ”usynlig” i teksten. På denne måten gir teksten inntrykk av å være ubearbeidet og anonymiteten gir dermed et inntrykk av at teksten speiler virkeligheten. Når en blar gjennom dagens avis ser en umiddelbart at det har skjedd en stor forandring: journalistene er i langt større grad fremtredende i avisen. I denne delen av oppgaven søker jeg å fange opp hvordan forfatternærværet endrer seg gjennom de to variablene *tilstedeværelse* og *byline*.

6.2.1 Om variabelen *tilstedeværelse*

Den journalistiske *tilstedeværelse* er kodet ved å se om journalisten henviser til seg selv, til et kollektivt journalistisk ”vi”, og/eller om journalisten kommer til syne gjennom spørsmål til sin kilde. På denne måten søker jeg å fange journalistens egen stemme. En hypotese er at det spesielt er *kommentarene* som utvikler seg i en retning som synliggjør journalisten gjennom tilstedeværelse i teksten. Variabelverdiene defineres slik:

Tilstedeværelse i teksten: Journalisten identifiseres ved bruk av personlig pronomen entall eller flertall (jeg, vi) eller ved bruk av eiendomspronomen (for eksempel: fra *min* synsvinkel).

Tilstede som intervjuer: Journalistens stemme fremtrer i form av spørsmål til en kilde.

Tilstede både i form av personlig pronomen/eiendomspronomen og som intervjuer: Artikler

som inneholder tilstedeværelse av de to første variabelverdiene.

Usynlig: Det finnes ingen personlig stemme i teksten.

En overgang i nyhetsstoffet mot økt journalistisk tilstedeværelse indikerer at journalistene er mer aktive i utformingen av journalistikken. Det kan også indikere at journalistene har fått en annen type status enn tidligere ved at journalistenes oppfatning, observasjoner og egne erfaringer tillegges større vekt. Journalistene blir på denne måten eksperter og kilder til informasjon. En økning i *tilstedeværelse som intervjuer* hvor journalisten fremstår med en egen stemme kan indikere økt journalistisk føring på samtalene med kilder og at intervjuet blir en mer vanlig presentasjonsform.

Inndelingen har fungert godt under kodeprosessen, men det bør samtidig understrekes hvilke begrensinger klassifiseringen har. Variabelverdiene gjør for eksempel ikke forskjell på grad av personlig tilstedeværelse. Et eksempel på dette er forskjellen på en nyhetsartikkel i 2008 hvor tilstedeværelsen er mer tilbakeholden: ”Da vi møter henne, er hun fortsatt blek og medtatt og oppgitt over behandlingen hun fikk” (*Aftenposten* 1.10.2008, min utheving) og Ulf Andenæs’ mer personlige tilstedeværelse i kommentaren ”En uferdig salmebok” i *Aftenposten* 17. oktober 2008. Andenæs tar utgangspunkt i egne erfaringer fra folkeskolen:

De fleste nordmenn på *min alder* har kvalifisert seg for dette på sin måte, *flasket opp som vi ble* med pugg av salmevers gjennom syv års folkeskole. Om terpingen var *gledsløs* mens den pågikk, har *jeg* senere i livet måttet innrømme at *vi* lærte heller for lite, enn for mye, utenat den gang, enten det hørte til det åndelige eller det verdslige, for det er det utenat lærte som blir liggende i nistepakka (*Aftenposten*, 17.10.2008, min utheving).

Dette vil jeg kommentere nærmere under redegjørelsen av resultatene.

6.2.2 Om variabelen *byline*

Forfatter nærværet er også kodet i form av *byline*. *Byline* er journalistens signatur på artikkelen, og viser dermed tekstens opphav¹⁹. Signaturen kan ledsages av tittel, bilde og i nyere tid, e-postadresse. Variabelverdiene for *byline* er: (1) *byline*, (2) *byline med bilde*, (3) *byline med e-postadresse*, (4) *byline med bilde og e-postadresse*, (5) *byline uten navn* og (6) *uten byline*.

¹⁹ Denne påstanden om at *byline* viser tekstens opphav må i noen grad modereres. Selv ved bruk av *byline*, kan teksten helt eller delvis, ha en annen opprinnelse. Mange informasjonsarbeidere tilbyr journalistene informasjonssubsidier av ulik art. En kan derfor ikke vite i hvilken grad journalisten har valgt tema selv og skrevet teksten. Dette faller imidlertid utenfor denne oppgavens problemstilling. *Byline* viser uansett at journalisten eller redaksjonen har valgt å presentere artikkelen som sin egen.

En økning i *byline* generelt vil indikere at journalistene får økt forfatterstatus. En økning i *byline med bilde* kan tyde på at journalistene i økt grad fremstilles som eksperter ved at de fremstilles som personer med stor innsikt i de temaene de skriver om. *Byline med e-postadresse* gir uttrykk for en mer åpen journalistikk hvor lesere og andre interessenter kan gi journalisten tilbakemelding, enten det er i form av anerkjennelse eller kritikk.

6.3 Journalisten fra anonym formidler til samfunnsekspert?

Resultatene fra kodingen viser en klar oppgang, både i *tilstedeværelse i form av pronomen* og *tilstedeværelsen som intervjuer*. Utvikling for *tilstedeværelse i form av pronomen* er interessant da den ligger på 4 prosent i 1950 for å falle til 1 prosent i 1970. Én grunn til den relativt høye graden av *tilstedeværelse* i 1950 kan være innkjøpte artikler fra *The Daily Telegraph*. 3 av de 11 artiklene i 1950 med *tilstedeværelse* i form av pronomen, er reportasjer fra Sør-Korea som er ganske annerledes lesning enn de reportasjer *Aftenposten* produserer selv. Et eksempel på denne personlige stilen på 1950-tallet fra *The Daily Telegraphs* korrespondenter finner vi i en artikkel i *Aftenposten* 26. september 1950 under tittelen ”Selvmordsavdelinger i det siste forsvar”. Journalisten har tydelig vært på stedet og er en del av det som hender: ”Jeg lå i en grøft sammen med noen infanterister da granatene kom over oss. Hele tiden sto koreanske kvinner i dørene og fulgte oss med øynene” (*Aftenposten* 26.9.1950, s.6). Ett liknende eksempel er et radiobrev fra John Giæver som følger en ekspedisjon til Maudheim. Denne typen artikler med en klar *tilstedeværelse* utgjør imidlertid 7 av 11 artikler, hvorav kun tre er tilsynelatende egenproduserte reportasjer eller kommentarer. De resterende artiklene har en enkel form for *tilstedeværelse*, ofte av mer praktisk betydning ved at det for eksempel henvises til hvor man har funnet materialet: ”I Vestfinnmark Arbeiderblad i Hammerfest finner vi en artikkel [...]” eller til tidligere utgaver av avisen: ”Vi har før fortalt...” (*Aftenposten* 20.10.1950: 2-3, min utheving). På denne måten er svært få av eksemplene egenproduserte reportasjer hvor journalisten bruker seg selv som kilde.

Tabell 8: Tilstedeværelse per år. Prosent av antall artikler per år

År	Tilstede - pronomen	Tilstede som intervjuer	Tilstede både ved pronomen og intervju	Ikke tilstede	Totalt
1950	4 (11)	2 (7)	0 (-)	94 (284)	100 (302)
1970	1 (4)	2 (13)	1 (3)	96 (510)	100 (530)
1990	1 (3)	8 (23)	0 (1)	91 (271)	100 (298)
2008	6 (16)	8 (22)	0 (-)	85 (224)	100 (262)
Totalt	2 (34)	5 (65)	0 (4)	93 (1289)	100 (N = 1392)

Fra 1970 til 1990 ligger andelen artikler med *tilstedeværelse i form av pronomen*, stille, på 1 prosent. Fra 1990 til 2008 ser vi en økning til 6 prosent av artiklene. I 2008 er det først og fremst genrene *reportasjer* (44 prosent) og *kommentarer* (31 prosent) som inneholder denne type tilstedeværelse. Fortsatt utgjør artikler med tilstedeværelse en liten del av det totale antallet artikler. Det samme gjelder *tilstedeværelse som intervjuer*, tross en jevn økning fra 2 prosent av det totale antall artikler til 8 prosent i 2008. Resultatene blir tydeligere ved en sammenslåing av kategoriene *tilstede i form av pronomen*, *tilstede som intervjuer* og *tilstede både ved pronomen og intervju*. Da ser vi over en fordobling i antall artikler med journalistisk tilstedeværelse. Som jeg var inne på avsnitt 6.2.1, er det store variasjoner mellom grad av *tilstedeværelsen i form av pronomen*. I 2008 er den mest personlige formen for personlig pronomen å finne i enkelte av kommentarene.

Line Nagell Ylvisåker (2009) finner i sin masteravhandling *A-magasinet i tre epokar. Ein komparativ analyse av Aftenposten sitt helgebilag i 1923, 1963 og 2005* at journalisten blir mindre fremtredende i selve teksten og mer fremtredende i konteksten. I mitt materiale ser en den samme tydelige økningen i bruk av byline, men i motsetning til Nagell Ylvisåkers funn går den journalistiske tilstedeværelse noe opp. Det er først og fremst intervjuene og reportasjene som står for økningen. Det samme gjelder kommentarer (med unntak fra 1950 hvor prosentandelen av kommentarene som rommet tilstedeværelse ligger omtrent likt med 2008). Det er et tydelig skille mellom reportasjene og kommentarene når det kommer til formen for pronomen. I kommentarene i 2008 brukes ”jeg/meg/min” fremfor ”vi”, mens i reportasjene brukes kun pronomenet ”vi”. Dette stemmer med at kommentarene er en mer subjektiv genre, mens reportasjene er tilknyttet idealet om å vise fakta. Det kan dermed være en måte å fremheve det mer upersonlige ved at en viser til et større journalistisk ”vi”, det vil si at flere som har samme versjon av hendelsen.

Tabell 9: Tilstedeværelse per år. Sammenslått verdier for tilstedeværelse. Prosent av antall artikler per år.

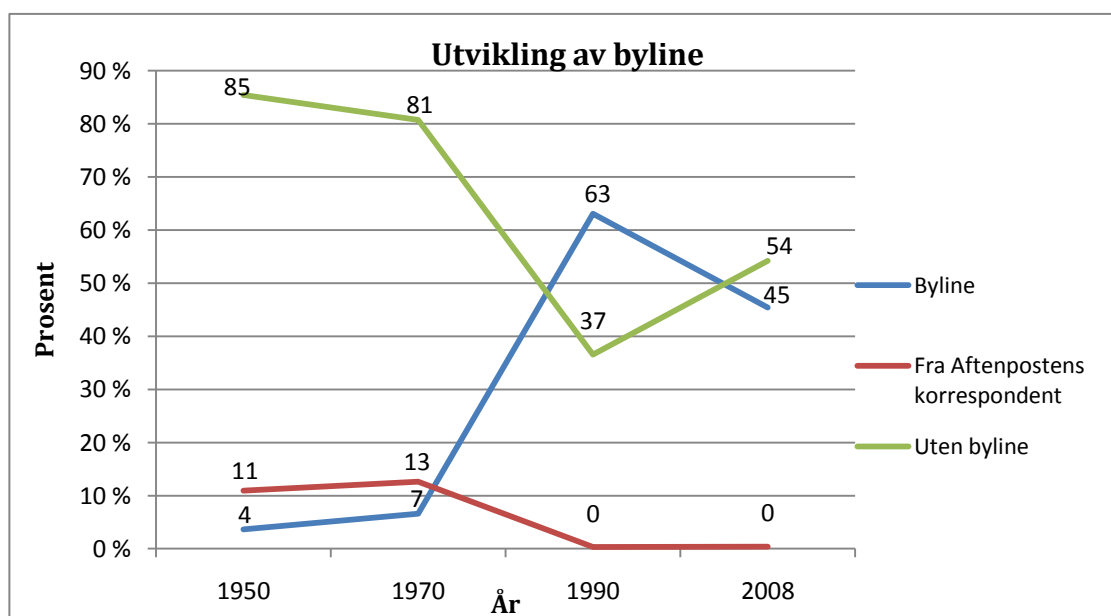
År	Tilstede	Ikke tilstede	Totalt
1950	6 (18)	94 (284)	100 (302)
1970	4 (20)	96 (510)	100 (530)
1990	9 (27)	91 (271)	100 (298)
2008	15 (38)	85 (224)	100 (262)
Totalt	7 (103)	93 (1289)	100 (N = 1392)

Antall artikler med *byline* har økt betraktelig siden 1950-tallet. Utviklingens høydepunkt er i 1990 på 63 prosent, og i 2008 ligger andelen artikler med *byline* på 45 prosent. Denne utviklingen bør ses i sammenheng med utviklingen av de korte artiklene, ettersom disse oftest er uten *byline*. Når en sammenlikner *byline* og *lengde* kommer det frem at samlet for alle årskuttene er 68 prosent av alle artikler *uten byline*, *veldig korte notis* eller *notis/kort artikkel*. Det samme tallet for 2008 isolert er 96 prosent av artiklene.

Tabell 10. Utvikling av byline. Prosent av antall artikler per år.

År	Byline	Byline med bilde	Byline med e-postadresse	Byline med bilde og e-postadresse	Fra Aftenpostens korrespondent	Uten byline	Totalt
1950	4 (11)	0 (-)	0 (-)	0 (-)	11 (33)	85 (258)	100 (302)
1970	7 (35)	0 (-)	0 (-)	0 (-)	13 (67)	81 (428)	100 (530)
1990	63 (187)	0 (1)	0 (-)	0 (-)	0 (1)	37 (109)	100 (298)
2008	10 (27)	2 (5)	26 (67)	8 (20)	0 (1)	54 (142)	100 (262)
Totalt	19 (260)	0 (6)	5 (67)	1 (20)	7 (102)	67 (937)	100 (1392)

Figur 4: Utvikling av byline. Verdiene er slått sammen til tre kategorier: (1) Byline, (2) Fra Aftenpostens korrespondent byline og (3) Uten byline. Prosent av antall artikler per år. N = 1392

Et interessant aspekt ved utviklingen av *byline* er veksten i antall *byline med bilde* eller *e-postadresse* i 2008. 10 prosent av alle artiklene *har byline med bilde og e-postadresse*. Dette tyder på at journalisten er blitt en synligere aktør enn tidligere, og innehar i større grad en

rolle som ekspert. 34 prosent av alle artiklene har *byline med e-postadresse* (med eller uten bilde). For leserne av *Aftenposten* og andre interessenter har det derfor blitt lettere å komme i kontakt med journalistene.

McNair (2000) påpeker at kommentatorene er viktige for å bygge opp avisen som en særegen merkevare for å sikre lesernes lojalitet (ibid.: 64). Dette kommer tydelig til uttrykk ved bruken av bildebyline, som er spesielt forbeholdt kommentatorene. 84 prosent av artiklene med bildebyline er *kommentarer*, de resterende prosentene fordeler seg noenlunde jevnt mellom genrene *nyhetsartikkel*, *intervju* og *reportasje*. Bruken av bildebyline blir dermed et ledd i å profilere enkelte journalister som blir en del av avisens merkevare. Som Jens Barland påpekte under intervjuet, vil bildebyline, så lenge det er et ledd i denne strategien, kun være forbeholdt et lite utsnitt av journalister og kommentatorer. For utstrakt bruk av bildebyline vil undergrave virkemiddelet og dermed ødelegge effekten det har av å bygge opp under enkeltnavn og ansikter som en del av avisens merkevare (Barland, intervju, 13.4.2010).

Kapittel 7

Innhold og form i endring

I denne avhandlingen har jeg sett på ulike aspekter ved form, stil og innhold i et utvalg av *Aftenpostens* aviser fra 1950 til 2008 med den hensikt å se hvordan journalistikken har endret seg i løpet av denne perioden. Resultatene fra innholdsanalysen viser at det er flere markante endringer i *Aftenpostens* form, stil og innhold. I dette kapitlet skal jeg oppsummere teoretiske ansatser og metodiske valg og trekke opp hovedlinjene i resultatene. Avslutningsvis vil jeg se på resultatene i et større perspektiv hvor jeg diskuterer konkurranse som en viktig drivkraft bak utviklingen.

7.1 Teoretiske ansatser og metodiske valg.

Det teoretiske utgangspunktet for denne avhandlingen er at pressen må tilpasse seg endringer i journalistikkens sosiale kontekst og at konkurranse fra andre medier, og spesielt internett, er en viktig drivkraft for at pressen endrer sine redaksjonelle strategier. Undersøkelsen gir ikke entydige svar på hva som er årsakene til endringene vi ser, men skisserer plausible forklaringer på hvorfor utviklingen går i en bestemt retning. Konkurranse som årsaksforklaring for endringer i pressen er tydelig i intervjuet med tidligere administrasjonssjef i *Aftenposten* Jens Barland som flere ganger fremhevet konkurransen med internett som en viktig foranledning for nytenking innad i *Aftenpostens* redaksjon (se kapittel 5). Den samme forklaringen er gjennomgående i flere av *Aftenpostens* egne Leserforuminnlegg og i nettdebatten med sjefsredaktør Hilde Haugsgjerd (Stavrum 2009, Hanssen 2009, Haugsgjerd 2010). Resultatene viser at for flere av variablene kommer utviklingstendensene til syne i kuttet fra 1990 og utviklingen må derfor også sees i lys av at konkurransen fra fjernsynet ble sterkere i slutten av 1980-tallet med innføringen av flere fjernsynskanaler. Andre sosiale, politiske og teknologiske faktorer som for eksempel avpartifisering av pressen, ny teknologi og profesjonaliseringen av journalistene benyttes også som delforklaringer på visse utviklingstrekk.

I oppgaven har jeg kun studert enkelte trekk ved *Aftenposten* i et utvalg av *Aftenpostens* kanaler og innhold. Utelatelsen av økonomi- og sportsstoff får konsekvenser for muligheten til å generalisere for hele avisens innhold. Det utelukker imidlertid ikke muligheten for generalisering på tvers av aviser i forhold til stoffområdene jeg har undersøkt. Det er plausibelt at utviklingen mot en ”papiravisvennlig” journalistikk er en endring en vil finne i

de fleste abonnementsaviser innenfor kategorien ”storby omnibus”. Hadde en valgt å studere løssalgssaviser som *VG* og *Dagbladet* som har en annen profil enn abonnementsavisene, ville en nok fått et ganske annet bilde av de journalistiske endringene. Dette forskningsfeltet krever imidlertid mange nye undersøkelser både av kvantitativ og kvalitativ art.

7.2 Nyhetsbegrep i endring

Første del av analysen viser at det har skjedd en endring i hva *Aftenposten* oppfatter som godt eller relevant stoff. Dette kommer spesielt til uttrykk gjennom en utvidelse av nyhetsbegrepet og en ”ny” type artikkel. Utvidelsen av nyhetsbegrepet er et resultat av at det nyhetsverdige i mindre grad er knyttet til nyhetens ferskhets og i større grad er knyttet til at avisen har saken eksklusivt. I enkelte tilfeller er nyheten knyttet til offentliggjøringen av en rapport eller utredning, men ofte vil nyheten være et resultat av redaksjonens eget initiativ. Felles for disse nyhetene er at nyhetsbegrepet ikke ligger i hendelsen selv. Saken blir i stedet en nyhet fordi avisen velger å publisere saken på et gitt tidspunkt og fordi informasjonen er tilsynelatende ny for de fleste lesere. Mine resultater viser en trend bort fra de konkrete hendelsesdominerte artiklene til mer abstrakte tema, tidsrammer og fokus som har vært mer typiske for enkelte tidsskrifter. I forhold til kategorien *tidsramme* synliggjøres utviklingen i en nedgang i antall artikler med *avgrenset aktuell* tidsramme samt de *planlagte hendelsene*, og en økning i antall artikler om *tilstander og tendenser*. Denne utviklingen synes også i forhold til avisens stoffområder og fokus hvor en ser en økning i de mykere stoffområdene *kultur og helse*, *forskning og sosiale spørsmål* og en økning i grupper som referanseramme.

Den ”nye” nyhetsartikkelen er en type artikkel som rommer flere av de viktigste endringene som inntreffer mellom 1950 og 2008: artikkelen har en bredere tidsramme ved at den omhandler tilstander eller tendenser i samfunnet og den tematiserer gjerne helse, forskning, utdanning eller sosiale spørsmål. Fokuset for artikkelen er ofte en gruppe mennesker eller enkeltmennesker som brukes som eksempler på en større sosial gruppe. Artikkelen er lang og har som regel et dobbeltsidig oppslag inne i avisen, samtidig som den er prioritert på førstesiden.

I teorikapittelet viste jeg blant annet til McNair (2004) som i *The Sociology of Journalism* hevder at ny teknologi tradisjonelt forsterker hendelsesorientert nyhetsdekning. Dette er ikke tilfellet for utviklingen av *Aftenpostens* morgenavis. Tvert i mot ser en eksempler på det motsatte, for eksempel når det gjelder deadline. I stedet for å benytte de teknologiske mulighetene som ligger i malproduksjon og effektivisering av trykkeriene til å forskyve

deadline, har deadline blitt skjøvet fremover. Senere deadline kunne åpnet opp for å inkludere flere avgrensede hendelser som inntreffer på kveldstid. Nyhetsdekningen har i stedet blitt mer tilstandsorientert og kan dermed planlegges lenger i forveien sammenliknet med hendelsesnyheter. Tidligere deadline gjør blant annet at man kan redusere kostnader tilknyttet trykk og distribusjon, samtidig som man kan lage mer kompliserte aviser med lenger produksjonstid (Intervju, Barland 13.4.2010). En annen tenkt konsekvens kan være innsparing som følge av at man trenger mindre kveldsbemanning og ved at journalistene får vanligere arbeidstider. Det er altså flere økonomiske begrunnelser for å satse på denne type nyheter.

Satsningen på saker som ikke er så styrt av de løpende hendelsene blir også et ledd i en konkurransestrategi. Redaksjonen kan utarbeide oppfølgninger, før man har publisert den første artikkelen, slik Barland påpeker:

Med en gang nyheten er publisert, så er den felles. Derfor har *Aftenposten* laget en publiseringsstrategi som gjør at når de lanserer store saker som de vet er saker som vil bli sitert og som andre tar, så lager de ferdig trinn 2, 3 og kanskje 4 i saken, før de publiserer den store nyheten som trinn 1. Da har de kommet ut av startblokkene, og kan servere ”nye” nyheter og ligge langt foran, mens de andre mediene som henger seg på samme sak er fortsatt i startblokken. I hvert fall for papiravisen er dette publiseringsstrategien. Over tid så erfarer leserne, at du ligger et hestehode foran de andre. Det er det de kaller i redaksjonen å eie en sak (Barland, intervju, 13.4.2010).

Det at nyheten blir felles vil si at andre medier snapper opp og overtar den enten i form av gjenbruk, lån eller ran, alt ettersom originalkilden siteres eller ikke (Brink Lund mfl. 2009). I *Hvor kommer nyhederne fra? Den journalistiske fødekæde før og nu* (2009) gjengis resultatene fra to undersøkelser, den første fra 1999 og den andre fra 2008, om de danske nyhetenes næringskjede. Resultatene viser at det er avisene som leverer hovedandelen av de originale journalistiske ideene og kildene, mens TV, radio, nyhetsbyråer og frittstående webmedier gjenbruker, låner og stjeler mest. Undersøkelsen viser også at det er en økning i antall saker som lånes, stjeles og gjenbrukes fra 42 prosent i 1999 til 64 prosent i 2008 (ibid.: 9, 147). I lys av disse resultatene som med all sannsynlighet er overførbare til norske nyhetsmedier, vil det ”å eie en sak” være spesielt viktig i konkurransen med andre nyhetsmedier. Det å eie en sak er knyttet til begrepet ”eksklusivitet”. I en undersøkelse blant norske journalister av Jo Bech-Karlsen (1984) fremhever journalistene eksklusivitet som et viktig trekk ved en ”god” nyhet. For journalistene i undersøkelsen innebærer eksklusivitet at man er alene om saken, at man er først ute med nyheten og at konkurrenten ikke har den (ibid.: 31-32). Bech-Karlsen påpeker at eksklusivitet egentlig ikke er et trekk ved nyheten, men et bransjekrav basert på konkurranse mellom mediene (ibid.: 31-32). Barland fremhever

eksklusivitet som viktig i forhold til konkurransen med internett, som han mener har et langt større trykk enn den konkurransen man tidligere har hatt fra radio og fjernsyn (Barland, intervju, 17.9.2009). Utgavesjef i *Aftenposten*, Asbjørn Bakke, skriver på *Aftenpostens* Leserforum om eksklusivitet i forhold til avisens førsteside:

Vi ønsker i utgangspunktet å bruke førstesiden på nyheter og historier som er våre egne. Men av og til er det fellesnyheter som er så store at de helt selvfølgelig fyller plassen. Utdelingen av fredsprisen er en slik – fremleggingen av statsbudsjettet en annen. Da er oppgaven å finne vår vinkel. [...] Ikke siden før radioen kom har det vært noe poeng å bruke avisenes førsteside på å fortelle hvem som fikk fredsprisen. Det vet alle samme dag. Vi kommer ut dagen etter. Vi må ha noe eget (Bakke 2009).

Funnene bekrefter dermed hypotesen om at *Aftenposten* systematisk satser på en ”ny” type nyhetsjournalistikk. Denne utvidelsen av nyhetsbegrepet har flere kvaliteter som gir konkurransefordeler for *Aftenposten* fordi det er nyheter som ligger utenfor den løpende hendelsesorienterte nyhetsdekningen og er saker hvor *Aftenposten* kan planlegge oppfølginger forut for publiseringen.

7.3 Journalistrolle i endring. Den ansvarlige journalisten og journalisten som merkevare

Andre del av analysen viser at det har skjedd en endring i journalistenes rolle. Utviklingen av variabelen *genre* illustrerer at det har blitt en mer aktiv journalistikk ved en økning i *nyhetsartikler, reportasjer, intervjuer og kommentarer*. Dette er genrer som krever mer journalistisk arbeid ettersom journalisten aktivt innhenter informasjon gjennom å oppsøke ulike kilder, bruke intervjuteknikker og for reportasjens vedkommende, ved å bruke seg selv som kilde. Parallellen til tiltakende aktiv journalistikk, ser en i nedgangen i den passive journalistikken. Dette kommer til uttrykk ved en nedgang i antall *referat*, disse blir i tillegg mindre i størrelse. Det er også en økning i bruk av personlig pronomen og journalistenes stemme i form av intervju, selv om denne utviklingen er moderat. Samtidig som det er en økning i aktiv journalistikk ser en at journalisten går fra å være bortimot helt anonym i 1950 og 1970, til å få status som forfatter av artikkelen ved utbredt bruk av byline i 1990 og 2008. Journalistenes rolle er spesielt endret gjennom en økning i antallet kommentarer og gjennom en differensiering av kommentargenren. Innenfor kommentargenren fremstår den enkelte kommentator som en ekspert med egen bildebyline. Disse funnene bekrefter hypotesen om at *Aftenposten* satser på kommentargenren og at det har skjedd en synliggjøring av journalistene i avisen. Synliggjøringen skjer først og fremst gjennom bruken av byline, men også i form av

en mer aktiv journalistikk hvor journalistene stiller spørsmål, bruker seg selv som kilde og i større grad redigerer kildene via direkte tale.

I *The form of news* påpeker Kevin G. Barnhurst og John C. Nerone (2001) hvordan fenomenet byline rommer en underlig dobbelhet ettersom byline er en hevdelse av forfatterskap av tekst/bilde på den ene siden, mens det på den andre garanterer at forfatteropphavet er uten betydning. På denne måten tar journalistene ansvaret for innholdet samtidig som de bekrefter at de ikke har ”konstruert” nyheten (ibid.: 176). Dette er en tolkning av utviklingen av byline som ligger tett opp til forestillingen om journalistisk objektivitet. En annen tolkning kan være at bruken av byline indikerer en økt aksept for at journalistikk ikke er objektiv og dermed gir den enkelte journalist større frihet og ansvar. En indikator på dette er hvordan The Society of Professional Journalists i 1996 erstattet begrepet ”objektiv” med ideen om ”den ansvarlige” (”the accountable”) journalisten i deres etiske kodeks (Ettema og Glasser 1998: 9). Et utdrag fra kodeksen viser hva som legges i begrepet ”ansvarlig”:

Be Accountable

Journalists are accountable to their readers, listeners, viewers and each other.

Journalists should:

- Clarify and explain news coverage and invite dialogue with the public over journalistic conduct.
- Encourage the public to voice grievances against the news media.
- Admit mistakes and correct them promptly.
- Expose unethical practices of journalists and the news media.
- Abide by the same high standards to which they hold others.

(The Society of Professional Journalists 2010)

Heller ikke den norske yrkeskodeksen Vær Varsom- plakaten nevner objektivitet, men viser i stedet til begrepene ”integritet og ansvar” (Vær Varsom Plakaten 2010). På denne måten kan den økte journalistiske tilstedeværelse i form av byline være et uttrykk for at det er økt aksept for at journalistikk ikke kan være helt objektiv. Journalistene må ta en rekke avgjørelser knyttet til for eksempel tema, kilder, ord og uttrykk. I tillegg er den nye tilstandsoverorienterte journalistikken en type journalistikk som krever mer tolkning og kunnskap om samfunnssystemer og samfunnsforhold. Ved å signere artikkelen tar journalisten et større ansvar for innholdet i teksten og slik blir byline et slags kvalitetsmerke på at informasjonen er behandlet profesjonelt, etter journalistiske standarder. Det er med dette plausibelt at endringer i objektivitetsidealet, økningen i antall kommentarer og endringen vi ser fra hendelsesorienterte til tilstandsoverorienterte nyheter har en sammenheng med synliggjøringen av journalistene. Journalistikken har blitt mer åpen ved at journalisten er synlig og spesielt ved

bruken av journalistens e-postadresse i slutten av artiklene som gjør det lettere for publikum (både lesere og profesjonelle aktører) å komme i kontakt med den enkelte journalist for å gi tilbakemeldinger, ytterligere informasjon og tips.

I forlengelsen av journalistenes status som artikkelforfattere, kan en stille spørsmål om hva slags ansvar som følger denne signeringen. I følge pressens egen etiske kodeks og straffeloven bærer redaktøren det ansvaret for alt som trykkes i avisen. Både journalister og redaktører risikerer straffeforfølgelse i de tilfeller hvor journalisten har brutt Straffeloven (Straffeloven 43. kapittel 2010). Jeg har ikke funnet noen undersøkelser som tar for seg forholdet mellom signering av artiklene og ansvarsfordeling. Et interessant spørsmål kan være om bruken av byline fører til økt sanksjonering mot journalistene, enten i form av dom i Pressens Faglige Utvalg eller straffeforfølgelse av journalistene, og hvorvidt dette blir mer vanlig enn å sanksjonere den ansvarlige redaktør. Da tenker jeg først og fremst i forhold til nyhetsjournalistikk ettersom det innen kommentarjournalistikken først og fremst er snakk om meninger, ikke ”rene fakta” og at meningene er knyttet til den enkelte kommentator og ikke til avisen. Det er derfor et høyere tak for å sanksjonere mot innhold i kommentarer, noe også avgjørelser i Pressens Faglige Utvalg tyder på (Inglad og Stølås 2008: 120). Tidligere, da journalistene var anonyme, måtte eventuelt redaktøren oppgi navnene på journalistene som stod bak artikkelen. Et eksempel på en sak som havnet i strafferetten var da en journalist fra *Stavanger Aftenblad* kjøpte ecstasy- tabletter for å bevise hvor lett det var å få tak i narkotika. Ettersom journalisten var anonym og redaktør Jens Barland ikke gikk ut med vedkommendes navn, ga politiet avisen foretaksstraff. *Stavanger Aftenblad* godtok ikke foretakstraffen og avisen ble senere frikjent i Stavanger Byrett (Kolsrud 2000, NTB 2000, Barland, intervju, 13.4.2010). Slike tilfeller er kanskje sjeldne, men åpner opp for spørsmål angående den enkelte journalists ansvar i forhold til redaktøren. Andre eksempler kan være i injuriersaker eller tilfeller hvor journalister bryter straffeloven ved bestikkelser, som TV2s Fredrik Græsvik har innrømmet at han gjorde da han var i Kongo i forbindelse med Moland/French- saken (Græsvik 2010).

En mer tydelig konsekvens av bruken av byline er muligheten journalistene får for å eksponere seg innad i journalistmiljøet. Barland fremhever dette som en av årsakene til at man bruker byline:

Det er flere trender som gjør at byline vokser i størrelse, steder og farger. Det ene er jo selvfølgelig at journalistene ønsker å vise seg frem. En annen faktor er at journalister jobber bedre når de får eksponere seg. I tillegg

fungerer også byline som merkebyggende ikoner (Barland, intervju, 17.9.2009).

Byline er dermed med på å bygge opp en journalists anseelse, mens en kan tape anseelse om en har brutt god presseskikk. Både Barland og Norland kommenterte hvordan signeringen får konsekvenser for andelen egenproduserte notiser, ettersom notisene (foreløpig) ikke gir mulighet for forfattereksponering (Barland, intervju, 17.9.2009; Norland, intervju, 17.9.2010).

I forhold til Barlands kommentar om byline som merkebyggende ikoner er det særlig bildebyline som har en spesiell funksjon når det kommer til bygging av merkevare. Enkelte journalister, og kommentatorer, fremheves for å bygge *Aftenposten* som merkevare. Dette henger også sammen med eksklusivitet ettersom kommentatorene og journalistene fremheves som eksperter som blir assosiert med den enkelte avis. Ekspertrollen kommer også til uttrykk gjennom bruk av eksterne spaltister og kommentatorer som besitter særlige kunnskaper på visse områder. Et eksempel er hvordan *Aftenposten* brukte ”kirkeekspert” Dag Kullerud til å kommentere saken om Arild Edwardsens bortgang.

Utgavesjef Bakke i *Aftenposten* trekker frem kommentatorenes rolle i forhold til eksklusive førstesideoppslag:

En viktig del av avisen er våre meninger. *Dem finner du bare i Aftenposten.* Ved å sitere fra økonomiredaktør Ola Storengs kommentar om statsbudsjettet som et ekstra førstesideelement den dagen, fikk vi også med poenget og dimensjonen på bruken av Oljefondet (Bakke 2009).

Journalistenes ekspertstatus trer også frem ved at de brukes av andre medier, spesielt brukes avisenes kommentatorer som kilde av etermediene. Et eksempel på dette er hvordan *Aftenpostens* politiske redaktør Harald Stanghelle²⁰ brukes som ekstern kommentator og kilde i *NRK*. I mars og april 2010 har han blant annet kommentert saken om kronprinsens involvering i næringsminister Trond Giskes utvalg som skal gi råd til norsk næringsliv (Dagsrevyen 2.3.2010), og at graderte navnelister på etterretningsansatte i Forsvaret er tilgjengelige for 38.000 offentlig ansatte (Dagsrevyen 29.4.2010).

7.4 Forslag til videre forskning

Det opprinnelige utgangspunktet for oppgaven, å undersøke utviklingen i journalistikken ved et bredt utvalg av regionsaviser, består fortsatt som et ugjort forskningsprosjekt. Flere av disse norske regionsavisene, deriblant *Bergens Tidende*, *Fædrelandsvennen* og *Stavanger*

²⁰ Stanghelle er også styreleder i Norsk Redaktørforening. Her diskuterer jeg når han uttaler seg som politisk redaktør i *Aftenposten*, og ikke på vegne av Norsk redaktørforening.

Aftenblad, er sammen med *Aftenposten* underlagt eierselskapet *Media Norge*. Et av de viktigste spørsmålene under opprettelsen av *Media Norge* gjaldt utveksling av redaksjonelt innhold på tvers av de ulike redaksjonene (Huseby Jensen 2009) og i følge ledelsen i *Media Norge* bruker avisene tre til fem fellessaker ukentlig (Mossin 2009). Ettersom det egenproduserte stoffet i *Aftenposten* i stor grad er preget av ”de nye” temaene og tilstandsorientering er det grunn til å anta, til tross for selvstendige redaksjonelle profiler, at de regionale avisenes innhold også vil være preget av disse artiklene uavhengig om de har en selvstendig satsing på denne type stoff. I tillegg er de regionale avisene på samme måte som *Aftenposten* preget av konkurransen fra nett og vil mest sannsynlig ha egne redaksjonelle strategier om å satse på stoffområder og vinklinger som avisen kan være alene om i sitt geografiske område.

En direkte forlengelse av denne oppgaven ville i første omgang tatt for seg utviklingen i utgavenes økonomi- og næringslivsstoff samt sportsstoffet. Ved å se på forsidene av *Aftenposten* i mine årskutt får man inntrykk av at økonomi- og næringslivsstoffet også er preget av utviklingen av et utvidet nyhetsbegrep. Eksempler på dette er hovedoppslagene ”Du må tåle 11 prosent” (*Aftenposten* 1.10.2008) og ”Korrupsjonsrekord” (*Aftenposten* 9.10.2008) som omhandler henholdsvis Fokus Banks krav for nye lånekunder og økningen i korrupsjonssaker i den norske retten. Det kunne være interessant å finne ut om sportsstoffet fremdeles er mer hendelsesorientert enn de øvrige stoffområdene ettersom dette er et saksområde hvor resultater og enkelthendelser veier tungt.

I andre omgang hadde det vært nærliggende å se på utviklingen i *Aftenpostens* helgutgaver, *Aften* og på *Aftenposten.no*. Et aspekt som kan undersøkes er om det skjer en endring mellom hverdagsavisene (mandag til torsdag) og aviser som kommer i forbindelse med helgen (fredag til søndag). Uttalelser fra Barland tyder på at en av *Aftenpostens* strategier er å gjøre hverdagsutgavene slankere og mer kompakte, mens helgeutgavene kan være mer fyldige ettersom man har mer tid til lesing i helgene (Barland, intervju, 13.4.2010). Studiet av *Aftenposten.no* ville vært spesielt interessant ettersom mye tyder på at nettpressen legger en del premisser for hva man velger å satse på i papiravisene. Men er nyhetene virkelig kortere på nett? Barnhursts (2005) studier tyder på at dette ikke er tilfelle, men at nyhetene i alle kanaler faktisk blir lengre. Han finner i stedet at innholdet i de ulike mediene blir mer likt, i stedet for å divergere i konkurransen om nyhetsinnholdet. Dette er spennende funn ettersom de står i kontrast til forklaringene gitt i denne avhandlingen og til de forklaringene som *Aftenposten* fremholder.

Under gruppeintervjuet utviklet det seg en dynamikk hvor en fikk innblikk i forskjellige redaksjonelle tenkemåter. Et tema som gikk igjen var forholdet mellom prioriteringen av eksklusive saker fremfor en ren overvåking av nyhetsbildet fra dag til dag. For eksempel mente Norland at både oppslaget om Arild Edvardsen og artikkelen om at eldre ikke er på internett var rare prioriteringer fra *Aftenpostens* side:

I min forestilling, men jeg er da passé, så er dette [oppslaget om Arild Edvardsen] en total overdrivelse på to måter. Det ene er plassforbruken, jeg ville ikke brukt så mye plass på Arild Edvardsen. Og dernest, hva er det plassen går med til, jo det er bilder. Disse bildene har jo fjernsynet kjørt hele dagen. Jeg ville brukt en halv broadsheet-side med et litt stort og godt bilde. *Dette er en annen måte å omtale Edvardsen på enn man ville gjort tidligere* (Norland, intervju, 17.9.2009, min utheving).

Han setter den planlagte og eksklusive journalistikken opp mot den løpende nyhetsdekningen av aktualiteter, og problematiserer hvordan malproduksjon og eksklusivitetskriteriet får for stor innflytelse på hva som rapporteres av nyheter:

Du beskriver en veldig interessant utvikling. For det første fordi redaksjonen da prioriterer og vurderer saker, og gir dem en eksponering som er større enn en nøktern vurdering av hele nyhetsbildet normalt ville gi. For det andre tar avisene et skritt tilbake ved å bruke denne form for overdekning. Nyheten blir på vikende front i forhold til redigeringsprosessen. Jeg savner spontaniteten. I dag har du ikke tidsforsinkelsen som vi hadde tidligere på grunn av teknikken. Avisen burde være påvirket av den daglige utviklingen, ikke hvilken mal en bruker. Vi var opptatt av å skulle dekke verden (Norland, intervju, 17.9.2009).

I første omgang viser kommentarene til Norland til en diskusjon om prioritering og hva som er viktig og ”god” journalistikk. Dette er i stor grad subjektive vurderinger, men er interessante vurderinger sett opp mot pressens demokratiske funksjoner. Fører dagens redaksjonelle strategier om eksklusivitet til prioritering og store oppslag av banale ikke-nyheter? Eller ligger det et stort potensial for ivaretagelse av samfunnsoppdraget ved å gi leserne informasjon om overliggende samfunnsproblemer og tendenser, utfyllende kommentarer og ved å gi større rom for den gravende journalistikken? Et interessant aspekt i denne diskusjonen kunne vært å undersøke om offentligheten får tilgang på flere eller færre nyheter i dagens multimediale samfunn. Barnhurst og Mutz (1997, 2005) sine undersøkelser viser at i USA har publikum fått tilgang til færre nyheter. Om vi får færre hendelser så har dette betydning for hvordan vi ser på avisenes (og medienes) samfunnsoppdrag og deres rolle i offentligheten. Denne påstanden vil være interessant å se i lys av den danske undersøkelsen som viser at mediene i Danmark i større grad gjenbraker, låner og stjeler nyhetsinnhold fra hverandre (Brink Lund mfl. 2009). Dette bør undersøkes nærmere i en norsk kontekst.

7.5 Journalistikk og ideologi

Utsagnet til Norland illustrerer også at utviklingen ikke er naturgitt. Dette kan sees i sammenheng med Barnhursts (2005) perspektiv på journalistikk som ideologisk virksomhet. Barnhurst mener at enkelte faktorer som teknologi og markedsvilkår får ansvaret for utviklingen i journalistikken, og at denne forklaring skjuler andre faktorerets betydning. Selv om konkurranse er en viktig faktor, kan forklaringen bli en naturliggjøring av noe som til syvende og sist er et sosialt fenomen. Slike problemstillinger har jeg ikke hatt mulighet til å drøfte nærmere i denne oppgaven. Det er derfor behov for utfyllende diskusjoner om pressens endringer i lys av flere faktorer som for eksempel journalistenes økte status og hvordan journalistenes verdenssyn kan ha innvirkning på endringer i journalistikken.

I denne oppgaven kan jeg ikke trekke entydige konklusjoner ut fra kausalitet ettersom forandring i *Aftenpostens* rammebetingelser ikke automatisk har sammenheng med utviklingen av journalistikken. Dette er en så kompleks prosess at en ikke kan trekke bastante slutninger. En kan derimot påpeke at konkurransesituasjonen er en viktig faktor som virker inn på redaksjonelle avgjørelser, dette kom til uttrykk både i intervjuet med Jens Barland og er en synlig forklaring på utviklingen i *Aftenpostens* egne leserforuminnlegg. Konkurransen med radio og fjernsyn i første omgang, og internett i andre omgang, gir en viktig ramme for å forstå den tendensen vi ser starten av i 1990, og som forsterkes ytterligere i 2008, mot økt spesialisering ved en satsing på stoffområder, formater og genrer som avisen kan være alene om frem til publiseringstidspunktet.

7.6 Aftenposten og veien videre

Ferske tall fra Schibsteds resultatpresentasjon for første kvartal 2010 viser at *Aftenposten* har større opplagstall enn *VG*, og er derfor landets største avis. Tallene er imidlertid ikke basert på at *Aftenposten* har opplagsøkning, men at opplagstapet er større for *VG* enn for *Aftenposten* (Huseby Jensen 2010). Høsts (2010) rapport for avisåret 2009 viser at avisene er i en periode med langsiktig nedgang både i forhold til samlet opplag, de fleste dagsavisers opplag og i daglig lesing. Spesielt, mener han, gir nedgangen i avislesning blant ungdom og unge voksne grunn til bekymring ettersom disse er ”morgendagens lesere” (ibid.: 30). *Aftenposten* går svakt tilbake både i 2008 (1 prosent) og i 2009 (1,8 prosent), og ligger i 2009 på 84 prosent av opplagsrekorden i 1998. En slik tilbakegang har alle nummer 1 avisene opplevd i 2009 (ibid.: 6). Høst gir allikevel en optimistisk vurdering av avisenes fremtid ettersom opplagsfallet for

storbyavisene *Aftenposten*, *Adresseavisen*, *Bergens Tidende* og *Stavanger Aftenblad* ikke er større enn at hvis nedgangen fortsetter i samme tempo, vil opplaget først være halvert i 2078.

Høst (2010) vektlegger i rapporten for *Avisåret 2009* at avisene må satse på styrkene ved sitt format:

Hvis problemene for avisene henger sammen med medieoverflod og økt konkurranse om publikums tid og oppmerksomhet, er utfordringen for (papir)avisen å lage et produkt som er så interessant og så viktig for dagens publikum at de vil bruke tid og penger på det. Avisbransjen bør derfor satse på å finne ut hva som er de betalte papiravisenes styrke (Høst 2010: 34).

Finanskrisens utslag på annonseinntektene og opplagsfall har imidlertid resultert i at *Aftenposten* i 2008 kuttet 50 årsverk og det spekuleres i at det kan komme flere kutt (*Journalisten* 2008). Et viktig poeng i denne forbindelse er at økonomiske innsparinger som gir utslag på innholdet i avisen vil kunne bidra til å ytterligere redusere avisens opplagstall. Utsagnet fra reportasjeleder i *A-magasinet* Lene Skogstrøm om at en strategi for *A-magasinet* i 2009 kan bli å velge mindre tidkrevende artikler enn tidligere (Ylvisåker 2009: 107), tyder på at nedbemanningen av journalister vil få alvorlige konsekvenser for innholdet. Mine resultater viser imidlertid en økning i antall lange artikler, kommentarer og temaer som er mer og ikke mindre tidkrevende. Et annet lysglimt er hvordan *Aftenposten* i 2009 har valgt å satse på en ny tyngre genre på vanlig nyhetsplass som de kaller *nyhetsfeature*. Denne satsingen tilsvarer utviklingslinjen i mine resultater samtidig som det er et uttrykk for at det satses på nye områder som er aviseformatets styrke slik Høst formaler. Barland kommenterte satsingen på nyhetsfeaturegenren i intervjuet:

De har innenfor innenriksavdelingen ansatt to journalister som er øremerket til å skrive nyhetsfeature. De jobber inn mot de store nyhetssakene, og kan bruke kanskje to - tre dager på å jobbe frem en lang, god, bakgrunnshistorie som forteller nyheten på en litt annen måte enn dagens hendelsesnyheter. Så det er til og med utviklet nye genre som bemannes med folk. Man tror at den leseropplevelsen som passer på papir, passer godt til featuregenren, som er en mer fortellende journalistikk. Journalisten kan skildre opplevelser, språklig kan de utfolde seg ved at de kan skrive mer litterært og ikke bare rapporterende, og de kan selvfølgelig skrive lengre (Barland, intervju, 17.9.2009).

14. mai 2010 har *Aftenposten* 150-års jubileum. Kanskje vil det i kjølvannet av jubileet følge debatter om hvilken retning journalistikken beveger seg og hva som skal til for at avisen kan holde stand i 150 år til. I anledning av jubileet åpnet *Aftenposten* opp for nettdebatt med leserne og oppmuntret dem til å komme med innspill og forslag til avisens journalistikk. Dette, sammen med mine resultater, indikerer at *Aftenposten* er en avis i endring.

Litteratur

- Aftenposten Innsikt*. "Det beste fra de beste". URL:
<http://www.aftenposteninnsikt.no/category.php?categoryID=1> [Lesedato 02.09.2009]
- Aftenposten medielab* (2009): "Om Aftenposten" URL:
http://medielab.aftenposten.no/om_aftenposten.html [Lesedato 23.7.2009]
- Allern, Sigurd (2001): *Nyhetsverdier. Om markedsorientering og journalistikk i ti norske aviser*. Kristiansand: IJ- forlaget
- Allern, Sigurd (2007): "From Party Press to Independent Observers? An analysis of election campaign coverage prior to the General Elections of 1981 and 2005 in two Norwegian Newspapers". I: *Nordicom Review. Jubilee Issue*, 2/2007 s. 63-79.
- Almlid, Ole Erik (2009): "Aftenposten satser på Verden". URL:
<http://www.aftenposten.no/meninger/leserforum/article3057203.ece> [Lesedato 20.07.2009]
- Annonseweb* (2010): URL: <http://bedrift.aftenposten.no/kategori/183/tall-og-fakta.html> [Lesedato 29.4.2010]
- Bakke, Asbjørn (2009): "Hva skal vi ha på første?" URL:
<http://www.aftenposten.no/meninger/leserforum/article3325565.ece> [Lesedato 1.12.2009]
- Bastiansen, Henrik G. (2006): *Da avisene møtte TV. Partipressen, politikken og fjernsynet 1960-1972*. Oslo: Unipub
- Bastiansen, Henrik G. & Hans Fredrik Dahl (2003): *Norsk Mediehistorie*. Oslo: Universitetsforlaget
- Barnhurst, Kevin G. (2004a): "Chapter 1. Long: The Length of News". I: *Long news. What happened to journalism in America* (kommer). URL:
<http://tigger.uic.edu/~kgbcomm/longnews/pdf/barnljch1.pdf> [Lesedato 21.10.2009]
- Barnhurst, Kevin G. (2004b): "Chapter 2. Who: People in the News". I: *Long news. What happened to journalism in America* (kommer). URL:
<http://tigger.uic.edu/~kgbcomm/longnews/pdf/barnljch2.pdf> [Lesedato 21.10.2009]
- Barnhurst, Kevin G. (2004c): "Chapter 3. What: Events in the News". I: *Long news. What happened to journalism in America* (kommer). URL:
<http://tigger.uic.edu/~kgbcomm/longnews/pdf/barnljch3.pdf> [Lesedato 21.10.2009]
- Barnhurst, Kevin G. (2005): "News Ideology in The Twentieth Century". I: *Diffusion of the News Paradigm 1850-2000*. Sverre Høyer & Horst Pöttker (red.) Göteborg: Nordicom
- Barnhurst, Kevin G. & Diana C. Mutz (1997): "American Newspapers and the decline in event-centered reporting". I: *Journal of Communication* 47.4. s. 27-53. URL:
<http://tigger.uic.edu/~kgbcomm/longnews/pdf/2Bar&Mut.pdf> [Lesedato 21.10.2009]
- Barnhurst, Kevin G. & John C. Nerone (1999): "The President is Dead: American News Photography & the new long journalism". I: *Pictures of the Public Sphere* s. 60-92. URL:
<http://tigger.uic.edu/~kgbcomm/longnews/pdf/4Bar&Ner.pdf> [Lesedato 21.10.2009]

- Barnhurst, Kevin G. & John Nerone (2001): *The Form of News. A History*. New York: The Guilford Press
- Bech-Karlsen, Jo (1984): *Avisreportasjen*. Oslo: Universitetsforlaget
- Berger, Arthur Asa (2005): *Media Analysis Techniques*. Thousand Oaks: Sage Publications
- Bokmålsordboka (2009): "Nyhet". URL: <http://www.dokpro.uio.no/perl/ordboksoek/ordbok.cgi?OPP=nyhet&ordbok=bokmaal&s=n&alfabet=n&renset=j> [Lesedato 25.10.2009]
- Bokmålsordboka (2009): "Reportasje". URL: <http://www.dokpro.uio.no/perl/ordboksoek/ordbok.cgi?OPP=reportasje&ordbok=bokmaal&alfabet=n&renset=j> [Lesedato 25.10.2009]
- Brink Lund, Anker, Ida Willig & Mark Blach-Ørsten (2009): *Hvor kommer nyhederne fra? Den journalistiske fødekæde i Danmark før og nu*. Århus: Forlaget Ajour
- Cook, Timothy E. (2005): *Governing with the news. The news media as a political institution*. Chicago: The University of Chicago Press
- Dagsrevyen 2.3.2010: URL: <http://www1.nrk.no/nett-tv/indeks/203634> [Lesedato 4.5.2010]
- Dagsrevyen 29.4.2010: URL: <http://www1.nrk.no/nett-tv/indeks/211574> [Lesedato 4.5.2010]
- Dahl, Hans Fredrik (2004): *Mediehistorie. Historisk metode i mediefaget*. Oslo: N.W. Damm & Søn
- Doyle, Gillian (2002): *Understanding media economics*. London: Sage Publications
- Eide, Martin (1995): *Nyhetens interesse. Nyhetsjournalistikk mellom tekst og kontekst*. Oslo: Universitetsforlaget
- Ekström, Mats (2006): "Interviewing, quoting and the development of modern news journalism". I: *News from the interview society*. Mats Ekström, Åsa Kroon & Mats Nylund (red.) Göteborg: Nordicom
- Ettema, James S. & Theodore L. Glasser (1998): *Custodians of Conscience. Investigative Journalism and Public Virtue*. New York: Colombia University Press
- Finslo, Stig (1999): "Redaktør i konflikt. Om ulike typer redaktørkonflikter, bakgrunn, årsaker og løsninger" URL: <http://www.nored.no/article.aspx?id=905> [Lesedato 29.4.2010]
- Fornyings- og administrasjonsdepartementet (2008). URL: http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/dok/rapporter_planer/rapporter/2008/hvorfor-kjoper-ikke-flere-folk-bredband.html?id=526824 [Lesedato 08.03.2010]
- Garrison, Bruce (1990): *Professional News Writing*. London: Lawrence Erlbaum Associates
- Gentikow, Barbara (2005): *Hvordan utforsker man medieerfaringer? Kvalitativ metode*. Kristiansand: IJ-forlaget
- Græsvik, Fredrik (2010): "Jeg brøt straffeloven, og sover like godt om natta" URL: <http://fredrik.tv2blogg.no/article1688239.ece> [Lesedato 10.4.2010]

Halse, Ketil Jarl (2001): "... videre offentliggjørelse forbudt. Kampen om nyheter i radioen på 1920-tallet". I: *Fra Eidsvoll til Marienlyst. Studier i norske mediers historie fra grunnloven til TV-alderen*. Henrik G. Bastiansen og Øystein Meland (red.) Kristiansand: Høyskoleforlaget

Hanssen, Inge D. (2009). "Rapport fra rettssalen" URL: <http://www.aftenposten.no/meninger/leserforum/article2967044.ece> [Lesedato 20.7.2009]

Haugsgjerd, Hilde (2010): "Nettprat" URL: <http://www.aftenposten.no/nettprat/article3455904.ece> [Lesedato 4.5.2010]

Hegge, Per Egil (2010): "Christian Schibsted" i *Store norske Leksikon* URL: http://www.snl.no/nbl_biografi/Christian_Schibsted/utdypning [Lesedato 29.4.2010]

Hellberg, Lars (2004): "Egil Sundar". URL: http://snl.no/nbl_biografi/Egil_Sundar/utdypning [Lesedato 25.10.2009]

Hellberg, Lars (2005): "Jan P. Syse". URL: http://snl.no/nbl_biografi/Jan_P_Syse/utdypning [Lesedato 25.10.2009]

Henriksen, Arve (2008): "Innsikt til godkjent". URL: http://www.aftenposten.no/kul_und/litteratur/article2399068.ece [Lesedato 02.09.2009]

Herskedal, Leif Morten: *Aftenpostens økonomijournalistikk 1970 - 2000*. Hovedoppgave 2007 ved Universitetet i Oslo

Hillesund, Terje (1994): *Står det noe nytt i avisa?* Fredrikstad: Institutt for journalistikk

Huseby Jensen, Martin (2009): "Murdoch deler på innholdet". I: *Journalisten* URL: <http://ret-web01.int.retriever.no/services/webdocument.html?documentId=00267720090415116362588&serviceId=2> [Lesedato 6.5.2010]

Huseby Jensen, Martin (2010): "Aftenposten er størst". URL: <http://journalisten.no/story/61414> [Lesedato 12.5.2010]

Høst, Sigurd (2009): *Avisåret 2008*, Høgskulen i Volda. URL: <http://www.hivolda.no/index.php?ID=10325> [Lesedato 18.11.2009]

Høst, Sigurd (2010): *Avisåret 2009*, Høgskulen i Volda. URL: <http://www.hivolda.no/index.php?ID=21316> [Lesedato 4.5.2010]

Høyer, Svennik (2005a): "The Idea of the Book. Introduction". I: *Diffusion of the News Paradigm 1850-2000*. Svennik Høyer og Horst Pöttker (red.). Göteborg: Nordicom

Høyer, Svennik (2005b): "The Rise and Fall of The Scandinavian Party Press". I: *Diffusion of the News Paradigm 1850-2000*. Svennik Høyer og Horst Pöttker (red.). Göteborg: Nordicom

Høyer, Svennik (2007): "Rumours of Modernity. How new American journalism spread to Europe". I: *Form and style in Journalism. European newspapers and the representation of news 1880-2005*. Marcel Broersma (red.). Leuven: Peeters

Høyer, Svennik & John Nonseid (2005): "The Half-hearted Modernization of Norwegian Journalism 1908-1940". I: *Diffusion of the News Paradigm 1850-2000*. Svennik Høyer og Horst Pöttker (red.). Göteborg: Nordicom

Hågvar, Yngve Benestad (2007): *Å forstå avisa. Innføring i praktisk presseanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget

Ingeland, Alf Kjetil & Audun Stølås (2008): *Kommentaren*. Kristiansand: IJ-forlaget

John Stuart Show (2009): URL:

<http://www.thedailyshow.com/video/index.jhtml?videoId=230076&title=End-Times>

[Lesedato 20.01.2009]

Journalisten (2008): "Mot nye kutt i Aftenposten". URL:

<http://www.journalisten.no/story/56539> [Lesedato 20.7.2009]

Kallevik, Lisbet (1999): "Nyheter på nett: en komparativ studie av Aftenpostens nyhetsformidling på nett og papir". I: *Internett i endring*. Gunnar Liestøl og Terje Rasmussen (red. 2001). Oslo: Novus Forlag

Kolsrud, Kjetil (2000): "Aftenbladet nekter å vedta ecstasy-straff" I: Aftenposten 11.8.2000 URL:<http://retweb01.int.retriever.no/services/archive.html?method=displayDocument&documentId=055004200008110017&serviceId=2> [Lesedato 5.5.2010]

Lynnebakken, Terje (1998): "Nettavisen i Norge". I: Gunnar Liestøl og Terje Rasmussen (red 2001): *Internett i endring*. Oslo: Novus Forlag

Marzolf, Marion (1983): "The American "New Journalism" and the Europeans". Paper fra Association for Education in Journalism and Mass Communication. URL:

http://www.eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/2d/fa/fd.pdf [Lesedato 11.01.2010]

McNair, Brian (2004): *The Sociology of Journalism*. London: Arnold (Utk. første gang i 1998)

Medianorge (2009): "Aftenposten". URL:

<http://www.medianorge.no/no/Mediehusene/Aftenposten/> [Lesedato 20.07.2009]

Medienorge (2009): Opplagstall. URL:

<http://www.medienorge.uib.no/?cat=statistikk&medium=avis&aspekt=&queryID=190>

[Lesedato 18.11.2009]

Mossin, Bjørn Åge (2001): "Journalistprisen til Stanghelle" URL:

<http://www.journalisten.no/story/22040> [Lesedato 20.07.2009]

Mossin, Bjørn Åge (2009): "Maner til økt redaksjonelt samarbeid". I: *Journalisten*. URL:

<http://retweb01.int.retriever.no/services/archive.html?method=displayDocument&documentId=0550182009101658936&serviceId=2> [Lesedato 6.5.2010]

Nonseid, John (1997): *Telegrammer og nyhetsstil. En undersøkelse av gjennombruddet for nyhetsjournalistikken i Norge. Fire Osloavisers utvikling fra 1908 - 1930*. Hovedoppgave ved Universitetet i Oslo

NTB (2000): "Fornøyd med ecstasy-frifinnelse". URL:

<http://retweb01.int.retriever.no/services/archive.html?method=displayDocument&documentId=055013190010050184&serviceId=2> [Lesedato 5.5.2010]

Ottosen, Rune, Lars Arve Røssland & Helge Østbye (2002): *Norsk Pressehistorie*. Oslo: Det Norske Samlaget

Pressepolitikk ved et tusenårsskifte. Oslo: Statens forvaltningstjeneste, 2000. (NOU 2000:15)
URL: <http://www.regjeringen.no/Rpub/NOU/20002000/015/PDFA/NOU200020000015000DDPDFA.pdf> [Lesedato 14.01.2010]

Roksvold, Thore (red 1997): *Avissjangerer over tid*. Fredrikstad: IJ-forlaget

Roksvold, Thore (2005): *Var avisspråket bedre før?: en metodetriangulert studie av normendringer i norsk avisspråk på 1900-tallet*. Oslo: Unipub

Ryste, Camilla (2009): "Aften blir tredagersavis".
URL: http://www.aftenposten.no/kul_und/article2944826.ece [Lesedato 20.07.2009]

Schudson, Michael (1989): "The sociology of news production". I: *Media, Culture & Society*, vol. 11, nr. 3, s. 263-282.

Schudson (1991): "Media Contexts. Historical approaches to communication studies". I: Klaus Bruhn Jensen & Nicholas W. Jankowski (red): *A handbook of qualitative methodologies for mass communication research*. London: Routledge

Schultz, Jakob (2009): "Kjell Aamot sjokkert over VGs klubblider". URL: <http://e24.no/boers-og-finans/article3001851.ece> [Lesedato 25.01.2010]

Selsjord, Knut & Espen Tjersland (2009): "Felles front mot Aamot". URL: Schultz, Jakob (2009): "Kjell Aamot sjokkert over VGs klubblider". <http://ret-web01.int.retriever.no/services/archive.html?method=displayDocument&documentId=055008200902104DC9DD0A166D1C6AA446F7EE64F84768&serviceId=2> [Lesedato 25.01.2010]

Skogerbø, Eli (1999): "Kap. 3: Normativ teori, medier og demokrati". I: *Medievitenskap bind 1. Medier – institusjoner og historie*. Martin Eide (red). Bergen: Fagbokforlaget

Skre, Arnhild (2004): *I dag må ingen sitte hjemme. Presse og partiloyalitet 1957-1973*. Oslo: Norsk Pressehistorisk Forening

Stavrum, Kjersti Løken (2009): "En sterkere lørdag" URL: <http://www.aftenposten.no/meninger/leserforum/article2859888.ece> [Lesedato 20.7.2009]

Store Norske Leksikon (2009): "Aftenposten", URL: <http://www.snø.no/Aftenposten> [Lesedato 17.10.2009]

Straffeloven 43.de Kapitel (2010). URL: <http://www.lovdato.no/all/tl-19020522-010-048.html> [Lesedato 5.5.2010]

Syvertsen, Trine (2006): "Kringkasting – institusjoner og historie". I: *Medievitenskap. Bind 1: Medier – institusjoner og historie*. Peter Larsen og Liv Hausken (red). Bergen: Fagbokforlaget

The New Long Journalism Project (2010): URL: <http://tigger.uic.edu/~kgbcomm/longnews/index.htm> [Lesedato 5.5.2010]

The Society of Professional Journalists (2010). URL: <http://www.spj.org/ethicscode.asp> [Lesedato 22.3.10]

Thyiness, Paul (2003): “Andreas Norland” URL:

http://snl.no/.nbl_biografi/Andreas_Norland/utdypning [Lesedato 25.10.2009]

Tuchman, Gaye (1978): *Making News. A study in the Construction of Reality*. London: The Free Press

Vær Varsom Plakaten (2009): URL:

http://presse.no/Pressens_Faglige_Utvalg_PFU/Var_Varsom-plakaten/ [Lesedato 13.7.2009]

Wekre, Helge (2010): “Aftenposten.no i pluss”. URL: <http://journalisten.no/story/61417> [Lesedato: 12.5.2010]

Ylvisåker, Line Nagell (2009): *A-magasinet i tre epokar. Ein komparativ analyse av Aftenposten sitt helgebilag i 1927, 1963 og 2005*. Masteroppgave ved Universitetet i Oslo.

Østbye, Helge, Knut Helland, Karl Knapskog og Leif Ove Larsen (2006): *Metodebok for mediefag*. Bergen: Fagbokforlaget

Østgårdsgjelten, Roar (1988): “Aftenpostens aftenutgave i ny drakt: Den egentlige Osloavisen”. URL:

<http://retweb01.int.retriever.no/services/archive.html?method=displayDocument&documentId=055004198801230087&serviceId=2> [Lesedato 30.11.2009]

Åmås, Knut Olav (2008): “Å skrive kommentarer”. URL: <https://web.retriever-info.com/services/archive.html> [Lesedato 20.07.2009]

Kilder

Avis

Aftenposten morgenumre:

1950

mandag 18/9

tirsdag 26/9

onsdag 4/10

torsdag 12/10

fredag 20/10

1970

mandag 14/9

tirsdag 22/9

onsdag 30/9

torsdag 8/10

fredag 16/10

1990

mandag 17/9

tirsdag 25/9

onsdag 3/10

torsdag 11/10

fredag 19/10

2008

mandag 15/9

tirsdag 23/9

onsdag 1/10

torsdag 9/10

fredag 17/10

Intervju, informanter

Intervju 17.9.2009

Andreas Norland

Jens Barland

Intervju oppfølging 13.4.2010

Jens Barland

Vedlegg 1: Aviseksempler

Eksempel hovedkommentar 4.10.1950

Aske for vinden

Den 11. september døde den sørafrikanske statsmann, general Jan Smuts. Der ble holdt en militær begravelse med stor pomp og prestisje i Pretoria, i Oorloof Kerk, mens kremlingen fant sted i Johannesburg, hvor Smuts i sin tid var sakkfører. Og den 25. september ble Jan Smuts' aske spredt for vinden på hans sønn Japies gravplass i Doornkloof, hvor generalen hadde bodd det meste av sitt liv.

Slik endte Sør-Afrika-Unionens «grand old man» sitt lange og begivenhetsrike liv. Han hadde vært en av de store «riksbyggere». I sin ungdom hadde han en tid samarbeidet med en av Englands riksbyggere, Cecil Rhodes — men deres veier skiltes etter Jamesons «raid» i 1895. Rhodes døde tidlig. Men skjebnen maket det slik at boergeneralen Smuts som i boerkrigen hadde kjempet mot England, siden ble en av Imperiets forgrunnsmakere, og på visse feller kom til å føre Rhodes' arbeid videre og hjelpe til å grunnfeste det britiske rike.

Det fortelles at Jan Smuts fra sitt siste sykeleie fulgte interessert med i døgnet begivenheter, og daglig hørte radio-meldingene om den internasjonale situasjon som han bedømte pessimistisk. Det har mange andre også gjort. For hans vedkommende spilte kanskje særlige grunner inn: Dunkle anelser med hensyn til fremtiden og til holdbarheten av hans eget livsverk.

Kort før sin 80. fødselsdag i mai i år sa general Smuts i en samtale: «Jeg tilhører fortiden». Og det var jo sant. Han hørte ikke mer til de aktive stridende. Politikkens var han ikke mer med. Og hans nasjonalistiske motstandere hadde berøvet ham hans ærespost som nominell øverstbefalende for den sørafrikanske hær.

Og nu, da Smuts er borte, spør man seg både i Pretoria og i London hva det skal skje heretter. Man synes å være klar over at opposisjonen mot nasjonalistforen, dr. D. F. Malan og hans politikk vil bli sterkt svekket. Smuts var i en mennesketid den dominerende personlighet ikke bare i det forente parti, men i sørafrikansk politikk i det hele. Og han har ingen selvskrevne etterfølger som kan virke samende og begjærende.

Partiets nuverende parlamentariske leder er J. G. N. Strauss, som var landbruksminister i Smuts' siste regjering, som ble satt ut ved valget i 1948. Mr. Strauss er en ansett og dyktig politiker, men har ikke den store prestisje som partiet trenger — dette vil visstnok se seg om etter en annen leder. Partiet hadde heller ikke lykken med seg ved valgene i Sørvest-Afrika den 20. august som en nasjonalistisk klar fiertall i den sørafrikanske nasjonalforsamling. Det forente parti er heller ikke så svært uenig med nasjonalistene om noe virkelig grunnleggende spørsmål, hverken om den økonomiske politikk eller behandlingen av de innvandrere i det lange løp kommer de hvite visst til å stå nok så samlet her og godkjenn Malans politikk, som Smuts var skarpt imot.

I begynnelsen av september holdt en del frilinnede et møte i Johannesburg for å drøfte opprettelsen av et nytt parti som skulle føre en «konstruktiv politikk» overfor de innvandrere og arbeide for en utenlandspolitikk som ikke var jonsjonistisk. Men det førte ikke til noe. Man ble enige om at det for tiden ikke var heldig å sprengte det forente parti.

Det går enølge av hvit nasjonalisme over Sør-Afrika for tiden. Og for den kommer selv spørsmålet om samhörigheten med det britiske rike i annen rekke. De som uten videre er tilhengere av kronen, er i mindretall. Det er lykkas statsminister Malan å trekke også av det av de engelsktalende sørafrikanere over til seg, og man regner med at han ved neste parlamentvalg vil bli gjenvalgt med enda større flertall enn sist.

Om forholdet til den britiske kronen sa dr. Malan i en tale i Durban den 20. september nok så tydelig, at han har planer om å avskaffe kronens auverentitet over Sør-Afrika. De republikanske følelser er for sterke til at de kan utryddes, sa han. To store krier hadde fiendt afrikanerne (boerne) og de engelsktalende folk i landet fra hver-

andre — han trodde dog å kunne si, at i en eventuell ny krig vil de to raser stå fast sammen. Og republikken ville bare bli proklamert med mandat fra begge folkegrupper, lovet han.

Om sin meget omfattende rasepolitikk sa statsministeren, at den ikke var utsprunget av noen «herrenvolks-ide». Men det er en forskjell i hudfarge og sivilisasjonsnivå, sa han, og å protestere mot denne forskjell var å gå i ritt med den allmektige som skapte raser og språk.

Nasjonalistenes landsmøte, hvor disse ord ble uttalt, hilste dr. Malan med voldsomme ovasjoner.

Dr. Malan og hans parti har åpenbart store planer med Sør-Afrika. De vil skape en stat som kan spille den første rolle på det afrikanske fastland, en stat hvor den hvite rase har suprematiet. Den sørafrikanske statsforvarerminister, Erasmus, var forleden i London til forhandlinger med de britiske autoriteter. Mr. Erasmus fikk for to år siden lofte om at britene i fremtid ikke skulle bevæpne de innvandrere i de tre protektorater: Basutoland, Bechuanaland og Swaziland. Men sørafrikanerne er ikke fornøyd med det: De er imot opprettelsen av fargede koloniarmer i det hele tatt. Og det stiller regjeringen i London i en litt vanakelig situasjon. I Parlamentet har det nylig hevet seg røster for en rask opprettelse av militære formasjoner i de afrikanske kolonier — ikke minst i Øst-Afrika, hvor man mener å kunne finne erstating for de styrker som India for kunne stille, men som nu ikke mer står til rådighet for riket.

Mr. Erasmus er også gått i gang med å danne en sørafrikansk flåte, og vil at England skal overlate ham sin flåtebase i Simonstown — hva som har sine vanskeligheter.

Malans nasjonalistiske regjering synes å ta sikte på å danne uavhengige militære styrker som kan hevde stillingen som den første og kanskje eneste militærmakt på det mørke fastland. Et stort — kanskje et uopnåelig mål.

En imperatorsjel som Cecil Rhodes tenkte i kontinenter. Han drømte om et Sør-Afrika befolket av hvite som et sterkt ledd i Imperiet. Men drømmen har ikke riktig blitt materialisert. Det er i landet, Rhodesia iberegnet, 12—13 millioner svarte og bare vel 2 millioner hvite. Det synes ikke meget å bygge et rike på. Men ideen vinner tilhengere blant Sør-Afrikas hvite befolkning. Statsminister Malan får flere tilhengere, og strømmingen bort fra Imperiet blir sterkere. En logisk følge av dominionpolitikken.

Smuts første sikkert dette. Da Cecil Rhodes døde i 1902, sto det britiske rike på høyden av sin makt. Den bare 49-årige Rhodes lot seg begrave i en klippegrav oppe i Matoppo-fjellene sønnenfor Bulawayo, der hvor han i 1895 hadde fort sine berømte fredsförhandlinger med matabelernes høvdinger. Bronsepjelen over graven skulle for all fremtid forkynne bestandigheten av hans verk og av det britiske rikas makt.

Den 80-årige Smuts hadde sett femti år mer av det som i 1902 enn var fremtid. Han hadde sett tre kelserriker forvandle, og andre stormakter redusert til kummerlige rester. Han hadde sett den fryktelige makt i oppløsningens krefter. Derfor bygde han seg ingen klippegrav. Han visste at det som statsmann drømmer om og bygger på i et langt liv — det er ofte domt til å smuldre og vøres bort.

Som aske for vinden.

Takk

Min inderlige takk for all den kjærlige omhu Henry Rosoch ble møtt med, under allt lange sykdom, av sine redaktører, Aftenpostens elere, kolleger og mange venner. For all den store deltagelse ved hans forgang kan jeg aldri få takket nok.

Erna Nicolaysen Rosoch,

Ny bok i Polar-serien for ungdom

En rigorøs skilsmisellov

Skilsmisellovens tilfattede, den sosialistiske deputerte Loris Fortuna (helt til høyre) i samtale med journalister utenfor senatsbygningen like før avstemningen skulle finne sted. (AP)

Advokatene i Italia går en langvarig gataid i møte. Den langste og mest kontroversielle kulturkamp som noen sinne har vært ført i dette land, endte i forrige uke med en lykkelig seier for den angripende part, da senalet med relativt romslig margin — stemmestallet var 164 for og 159 imot — sanksjonerte et utkast til lov som legaliserer skilsmisse. Over det ganske land står menn og kvinner i kø hos sine advokater for å være de første til å få sitt ekteskap oppløst.

Observatører som har lojdet stemningen kan fortelle at kvinnene åpenbart er de ivrigste. Det er i hvert fall flere kvinner enn menn som nu har lagt seg i startposen for å få lovstet skilsmisse, skjønt det ennå kan ta fire til seks måneder for alle konstitusjonelle formaliteter er ferdige. Lovforslaget må nemlig tilbake til deputatkammeret igjen, fordi senalet foretok noen bagatellmessige forandringer i lovteksten, og forfatningen foreskriver i slike tilfelle ny behandling i ansett-kammeret. Med vanlig italiensk gendretighet skulle det da drøye noen måneder før saken er ferdigsmalt i den parlamentariske kvern. Etter de nye bestemmelser vil det ta minst et halvt år å få skilsmisse ved en italiensk domstol, og prisen vil ligge på omkring 5000–7000 kroner, innbefattet honorar til advokaten.

Lovforslaget vil neppe møte hevneverdig motstand i deputatkammeret. De som støtter forslaget har et betryggende flertall, og motstanderne har på tro og mere lovet ikke å drive noen forhallingstaktikk. Som situasjonen ser ut i øyeblikket er det bare en regjeringskrise som kan forsinke eller stanse loven. Hvis president Giuseppe Saragat skulle se seg nødsaget til å oppløse nasjonalfor-samlingen og skrive ut nye

valg, som han har full rett til etter grunnloven, vil forslaget automatisk bortfalle og må gjen-nomgå hele den parlamentariske prosess én gang til. Men alle tegn i sol og måne tyder på at de ivrigste skilsmisse-kandidater kan få sine papirer ferdige et stykke ut på året. Hele rettsapparatet er satt i beredskap for å hindre unødige forsinkelser i ekspedisjonen av sakene så snart de parlamentariske formaliteter har fått sitt klarsignal. Presset på rettsvesenst ventes å bli enormt, selv om mange som går i skilsmisse-tanker ganske enkelt ikke har råd til å gå til en advokat og få sitt ekteskap oppløst.

Ingen har noen eksakte tall å føre med, men man antar at det idag finnes fem millioner italienerne — en tiendedel av landets befolkning — som er innblandet i ca. to millioner oppløste familier, enten som ektefelle, barn eller tredje mann eller kvinne i en trekant. Blant de potensielle skilsmisse-kandidater er flere hundre tusen som tidligere har fått separasjon på lovlig vis, men som ikke har kunnet gifte seg igjen. I Roma for eks. har ett av ti ekteskap i de senere år endt i lovlig separasjon. For hvert ekteskap som søkte separasjon på lovlig måte var det flere andre som drev fra hverandre, og en rekke av de innblandede kvinner og menn levte som kone og mann med tredje partnere. De italienske advokater har nu en voldsom pågang av folk som søker informasjon, og de får da gjerne det råd, for de søker formelt om skilsmisse, å fremskaffe bevis for at de ikke har levet sammen med sin ektefelle i de siste fem, seks eller syv år, alt etter kategorien av separasjon og skyldsspørsmålet ved separasjonen.

Etter det foreliggende forutkast — med de forandringer som ble

foreslått under senatsbehandlingen — kan en dommer erklære et ekteskap for oppløst hvis ektefellene har vært lovlig separert i fem år etter gjensidig samtykke, og den ene part ikke motsetter seg skilsmisse. Seks års separasjonstid er nødvendig dersom det bare foreligger en de facto separasjon, det vil si når den ene eller den annen part har flyttet hjem-mefra uten rettens tilatelse. Og loven forutsetter syv års ventetid hvis ektefellene er lovlig separert og skilsmisse-begjæringen innleveres av den part som av retten er funnet skyldig i at ekteskapet gikk isykket.

En separasjonstid på fem til syv år høres umenneskelig ut og klassifiserer også den italienske skilsmisse-lovgivning som en av de strengeste i verden. Og det finnes også andre bestemmelser som er minst like rigorøse og kompliserte. En dommer har for eks. full anledning til, etter eget for-godtbefinnende, å nekte skilsmisse hvis den økonomisk svakeste parts eller eventuelt mindre-årige barns interesser etter hans mening ikke er tilstrekkelig til-godesett.

Sånnom er skilsmisse-loven bare overfor de «hvite enker». Det er kvinner som giftet seg med en utlending — i de aller fleste til-felle dreiet det seg om amerikanske soldater — og lot seg skille i De forenede stater for å inngå nytt ekteskap. Det finnes også endel tilfelle av «hvite enkemenn», det vil si italienske menn gift med utenlandske kvinner som etter noen års ekteskap har funnet ut at latiniere ikke duger som ektefel-le og har fått skilsmisse hjemme. Etter gjeldende lov er den ita-lienske part i et slikt ekteskap for-satt å anse som gift, og han er avskåret fra å inngå nytt ekteskap. I den nye lov er det en bestemmelse som sier at skilsmis-

KOMMENTAR

Av Per Nordrum

Konsesjonsstriden

Norge og EFTA-landene er iferd med å møte EØS-forhandlingenes virkelige grå, alvorlige hverdag. Kommisjonen har gjort det klart at det ikke er aktuelt å forhandle om omfattende og varige unntak for diskriminerende konsesjonslover. Dette bør oppfattes som et tungt, viktig budskap fra EF og ikke som et rent taktisk forhandlingsutspill.

Før helgen ble EFTA-forhandlerne sendt hjem med beskjed om at unntakslisten for konsesjonsreglene måtte kuttes drastisk ned og presenteres i en mer realistisk drakt ved neste korsvei midt i oktober. Det skjedde etterat EFTA, tilskyndet av Norge, hadde lagt frem maksimale krav med henvisning til at de var av vital nasjonal interesse.

Selvsagt er det ikke bare Norge som ønsker at nåværende nasjonale konsesjonslover skal gjelde uavkortet. Men det er langt fra alle som tror det blir mulig. Det er betegnende at det var Norge som denne gangen kjørte saken i EFTA og fikk de andre med seg. Ved neste korsvei kan også det bli vanskeligere. En splittelse i EFTA er ikke utenkelig.

Nå må regjeringene i alle EFTA-land straks gi seg i kast med nye vurderinger av sitt syn på konsesjonslovene sett i EØS-sammenheng. Prosessen kan ventes å bli svært smertefull, ikke minst internt i den norske treparti-koalisjonen.

Handelsminister Kaci Kullmann Five har allerede sagt at hun ikke utelukker at EFTA-landene kommer til å fire på konsesjonskravene. Hennes kollega i Regjeringen, Johan J. Jacobsen, har igjen uttalt seg kompromissløst, noe som har vunnet en om mulig enda mer kompromissløs gjengklang i bondeorganisasjonene: Her kan det overhodet ikke fires.

EFs holdning i EØS-forhandlingene representerer en utfordring til Norge og handelsminister Kaci Kullmann Five.

(Foto: Per Svensson)

Konsesjonslovgivningen fremstår som en splittende kilde som drives inn i Regjeringen med stadig større kraft. Spørsmålet er om en handlingslammet Syse-regjering på dette felt kan overleve mer enn ett forhandlingsmøte til på høyt nivå mellom EF og EFTA-ten å at det ville ramme hele EØS-prosessen fremdrift. Neste runde finner sted 17. og 18. oktober.

Satt på spissen gir Senterpartiet og bondeorganisasjonene inntrykk av en «Norge for nordmenn»-holdning, mens de samme nordmenn forøvrig gjerne vil nyte flest mulig fordeler av et utvidet samarbeide med EF-landene. Sett fra Brussel kan man alltså operere med en ønskeliste, men i EØS-sammenheng gjelder det nå snarest å se realistisk på hva som kan oppnås dersom man virkelig ønsker en avtale som blir noe kvalitativt annerledes enn de tosidige handelsavtaler EF-TA-landene idag har med EF.

Hva er det egentlig som er så hårreisende urimelig i EFs krav til Norge og EFTA-landene forøvrig når det gjelder konsesjonslovene? La det være fastslått at EF i alle fall ikke krever at konsesjonslovene skal vekk, slik det er påstått i endel totalt misvisende uttalelser.

«Det er ikke konsesjonsregler som sådanne som står under utfordring, men de diskriminerende elementene i konsesjonsordningene», sa handelsministeren i Stortingets utvidede utenrikskomité den 6. august. En nyttig konstatering, men mer ble det karakteristisk nok ikke sagt om den saken. Men nå kan den ikke feies under teppet stort lenger.

Like regler for alle i det kommende indre marked som EFTA ønsker å henge seg på gjennom en EØS-avtale. Det er hva EF krever — iallfall i teorien. Så kan man alltså ha sine tvil om hvordan det blir i virkeligheten. Hvem tror at EF-verdenen fører til en ren strømlinjeforming av de 12 medlemslandene og en firkantet regel-tolkning som ikke gir rom for nasjonale hensyn i fremtiden?

Det er her kulturkollisjonen virkelig kommer: Vi protestantiske nordmenn er så bokstavtro og strenge i «bibe-tolkningen» at de mer katolske kontinental-europeere neppe begriper det. I denne sammenhengen er også danskene etterhvert blitt mer «katolske» og mindre stivbente.

Smulthull vil det alltid finnes i ethvert regelverk, kan skje til og med bevisst anordnet. Men et bastant, firkantet norsk nei til at utlendinger kan kjøpe mer enn en tredjedel av de stemmeberettigede aksjer i en industribedrift eller et finansieringsselskap, eller til at EF-borgere kan kjøpe seg en hytte i Norge, det kan ikke EF sveike så lenge ikke diskriminering og frihet på et stort felles marked er målet.

INGEN HJELP. Mennesker som har forsøkt å ta sitt eget liv, sendes ut fra sykehus med en lapp med psykiatere de kan ringe for videre hjelp. Det kan bli katastrofalt.

Det vanskelige livet

Kommentar

ANNE HAFSTAD
journalist

PSYKISK HELSE er et prioritert område i Helse-Norge. Psykiatrien har fått mye penger de siste årene. Flere hjelpende hender er på plass. Likevel svikter det fra tid til annen. Det finnes ingen enkle forklaringer på hvorfor.

Psykisk syke er ikke like enkle å hjelpe som pasienten med benbrudd eller blindtarmbetennelse. Somatiske symptomer er ofte klare og tydelige, og behandlingen tidsbegrenset og allmenn. I psykiatrien er det annerledes. Mange trenger langvarig behandling, og symptomene er mindre håndfaste og åpenbare. Men det må ikke være til hinder for at pasientene her også får blålysmedisin og hjelp, slik psykiater Ann Færden uttrykte det i en kronikk her i avisen nylig.

Noen psykisk syke har ikke fått hjelp når de trenger det som mest. For den enkelte pasient og dennes nærmeste pårørende kan psykiatriens svikt og vanskelig irrganger bli fatal.

Knallhard kritikk. En ung kvinne ble skrevet ut fra Åhus etter selvmordsforsøk. Like etter tok hun sitt eget liv. Nå får sykehuset knallhard kritikk fra Helse-tilsynet for sin manglende ivaretagelse av den unge psykisk syke jenta. Det er en

«Nå skal det understrekes at ingen psykiater eller fastlege i verden kan forhindre at et menneske som virkelig ønsker det, tar sitt eget liv»

fattig trøst for pårørende som gjorde hva de kunne for å skaffe hjelp.

En legefar kjempet en fortvilet og tilsynelatende nyteløs kamp for å skaffe sin 21 år gamle datter behandling. Hun endte løpende naken rundt på en stor flyplass i Mellom-Amerika. Vi hører historier om pasienter som blir kasteballer mellom sykehus og primærhelsetjenesten, med gjentatte akutte sykehusinnleggelser som resultat.

Rapport etter rapport fra Helse- og omsorgsdepartementet, Helsedirektoratet og Riksrevisjonen avdekker feil og mangler i tilbudet til denne sårbare pasientgruppen. Den siste uken har pressen igjen satt søkelyset på manglende tilbud til unge psykotiske pasienter. Det fortelles om tilbud som bygges ned, stikk i strid med politiske lovnader.

Dypt fortvilet. Mennesker som forsøker å ta sitt egen liv, er dypt fortvilet og ser ikke et eneste lite lysglimt, enten det dreier seg om reelle forsøk på å avslutte livet eller et desperat rop om hjelp. Fortvilelsen går ikke over selv om man redde og eventuelt tilbringer et døgn på sykehus med medisiner som skal redusere skadene fra overdosen med medisiner, eller om eventuelle blødninger etter kutt og skader repareres.

Er et menneske gått til et slikt alvorlig skritt, er problemene som oftest like sterke dagen etter, uken etter og kanskje til og med måneder og år etter. Derfor er det ikke godt nok å bli skrevet ut fra sykehus eventuelt med en lapp i hånden med et telefonnummer med hvor man kan søke hjelp, alternativt beskjed om å ringe privatpraktiserende psykiatere eller psykologer med håp om en rask time.

Ingen optimisme. Et lite forsøk fra undertegnede i forrige uke på å få kontakt med privatpraktiserende psykiater i Oslo, ga ingen grunn til optimisme. Ingen svarte direkte, og meldingene på enkeltes telefonsvarer er nesten ikke til å fatte: «Du er kommet til dr. ... Jeg har ferie hele juli. Klikk». Jeg ringte 23. sep-

tember. «Dette er dr. ... Jeg har ingen ledig kapasitet før tidligst etter nyttår. Klikk». «Dette er psykiater. ... Dersom du ønsker time, må du sende et brev om hvorfor du ønsker kontakt med meg. Adressen er. ... Klikk». Og slik fortsetter det. For personer som allerede sliter tungt, kan dette oppleves som en gedigen nedtur og forsterke følelsen av håpløshet.

Dårlig samhandling. Det synes åpenbart at samhandlingen mellom sykehus og alle dem som skal hjelpe pasientene utenfor sykehus, er for dårlig. Det påligger begge behandlingsnivåer å gjøre noe med det straks. Et minimum må være at sykehusene forsikrer seg om at pasientene virkelig får hjelp etter at de er skrevet ut.

Om det ikke er mulig å tilby psykiatrisk ekspertise, bør fastlegene få en langt mer sentral rolle enn de har i dag. Helseministerens nye samhandlingsutvalg må sørge for bedre løsninger enn det pasientene mange steder i landet møtes med i dag.

Dårlig økonomi. Psykisk syke som ikke får hjelp er ikke bare tragisk for den det gjelder. Det er også dårlig samfunnsøkonomi. Raskest mulig tilbake, er slagordet bak en omforent politisk målsetting om lavere sykefravær, og i særdeleshett lavere langtidssykefravær. Sett i lys av at psykiske lidelser er en av hovedårsakene til at folk blir borte fra jobb over lang tid, er det avgjørende å få det psykiske helsevernet til å fungere bedre.

Nå skal det understrekes at ingen psykiater eller fastlege i verden kan forhindre at et menneske som virkelig ønsker det, tar sitt eget liv. Likevel er det mye som kan gjøres. En utfordring er at det er et overordnet politisk mål å bruke mindre tvang i psykisk helsevern.

Det er lett å se begrunnelsene for dette, men mindre tvang vil øke risikoen for selvmord og det kan bli flere historier om mennesker som ikke får hjelp, ganske enkelt fordi de ikke vil hjelpes.

anne.hafstad@aftenposten.no

Eldre engstelige for

■ Seks av ti over 65 år har ikke bredbånd hjemme

De er redde for ikke å forstå teknologien, de er usikre på hva Internett kan brukes til, og de synes det er dyrt, viser ny rapport.

BERIT E. BAUMBERGER
WENCHE FUGLEHAUG
ANNE-STINE JOHNSBRÅTEN (foto)

77 år gamle Ragnar Hegge hverken har eller bruker Internett. – Jeg savner ikke Internett i hverdagen min. Jeg får betalt regningene, og trenger jeg å bestille fly- eller togbillett, hjelper barnebarna til, smiler pensjonisten.

Vi møter ham på Grefsen-Kjelsås eldresenter sammen med kona Kari (76). Rundt bordet sitter en hel gjeng. Praten går lett og latteren sitter løst. Kaffe og vafler hører med en søndag formiddag, og de grå panterne nikker når de hører rapportens konklusjon: Rundt 270 000 eldre over 65 år har ikke bredbånd hjemme, fordi:

- de vet ikke nok om hva bredbånd og Internett kan brukes til
- de er redd for at de ikke kan nok om teknikk og utstyr
- de synes det er for dyrt
- endel ønsker ikke eller ser ikke poenget med å bli bredbåndsbrukere

Den ferske rapporten, som er utarbeidet av Norsk Telecom på oppdrag av Fornyings- og administrasjonsdepartementet (FAD), baserer seg på en spørreundersøkelse blant ca. 1100 personer og dybdeintervjuer fra eldresenter.

Føler seg utestengt. Eldre ønsker særlig å bruke Internett til å sende og motta e-post, bruke nettbank, finne offentlige skjemaer og se bilder av slekt og venner. Flere nevner også at de ønsker å lese lokalaviser, spille bridge eller sjakk, drive slektsforskning eller få seg nye venner. Men likevel: De kvier seg for å kjøpe bredbånd fordi de mangler kompetanse.

Forsker Øyvind Nøhr ved Høgskolen i Lillehammer har forsket på aldring siden 1986, og de siste årene har han sett spesielt på digital kompetanse.

Ny rapport om eldre og bredbånd

Undersøkelsen ser på hvorfor så få eldre skaffer seg bredbånd. Vanlige årsaker er lite kunnskap, frykt, manglende interesse og pris.

1100 personer i alle aldre er intervjuet, og det er gjort dybdeintervjuer på eldresenter.

Norsk Telecom har utført undersøkelsen på oppdrag fra Fornyings- og administrasjonsdepartementet (FAD).

I rapporten anbefales en rekke tiltak som skal gjøre det enklere for eldre å komme seg på Internett:

Støtte til datautrustning på eldresenter.

Mer opplæring i regi av frivillige organisasjoner.

Billigere Internett for eldre.

Aftenposten fakta

– Mange eldre føler at de går glipp av en del av samfunnet, de føler seg utestengt når de ikke er på Internett. Etter TV-programmer som «Tore på sporet» henvises det til Internett for flere scener. Eldre opplever frustrasjon over å holdes utenfor slikt, sier Nøhr.

Snakker med folk. Aud Paulsen (74) opplever ikke virkeligheten på samme måte.

– Jeg bruker ikke Internett, men er hverken utestengt eller isolert. Men det er riktig at én av tingene jeg er redd for med PC-en, er om jeg kan ødelegge noe hvis jeg trykker på feil knapper. Ser jeg et TV-program som engasjerer, kan jeg heller ta en telefon og snakke med en venninne, sier hun.

Ekttemannen Odd Paulsen (75) er imidlertid på nett.

– Vi har bredbånd hjemme, og jeg gjør alt fra å betale regninger til å legge kabal. Det er praktisk og greit, men ikke avgjørende for livskvaliteten, sier ekttemannen. Hvorfor hun vegrer seg mot nett og han ikke, forklarer de to rett og slett med interesse.

– Jeg orker ikke å forholde meg til alt det der. Da tørker jeg heller støv ... humrer fru.

Ikke for alle. Øyvind Nøhr advarer mot å tro at man kan lære alle eldre å bruke Internett.

– Eldre må ha muligheten til å fungere i samfunnet uten Internett, derfor må manuelle systemer opprettholdes. Mange av mine informanter brukte data i jobbsammenheng før de ble pensjonister, men sluttet med det senere, sier han.

Han mener det derfor ikke er gitt at den digitale kløften vil forsvinne etterhvert som Internett-

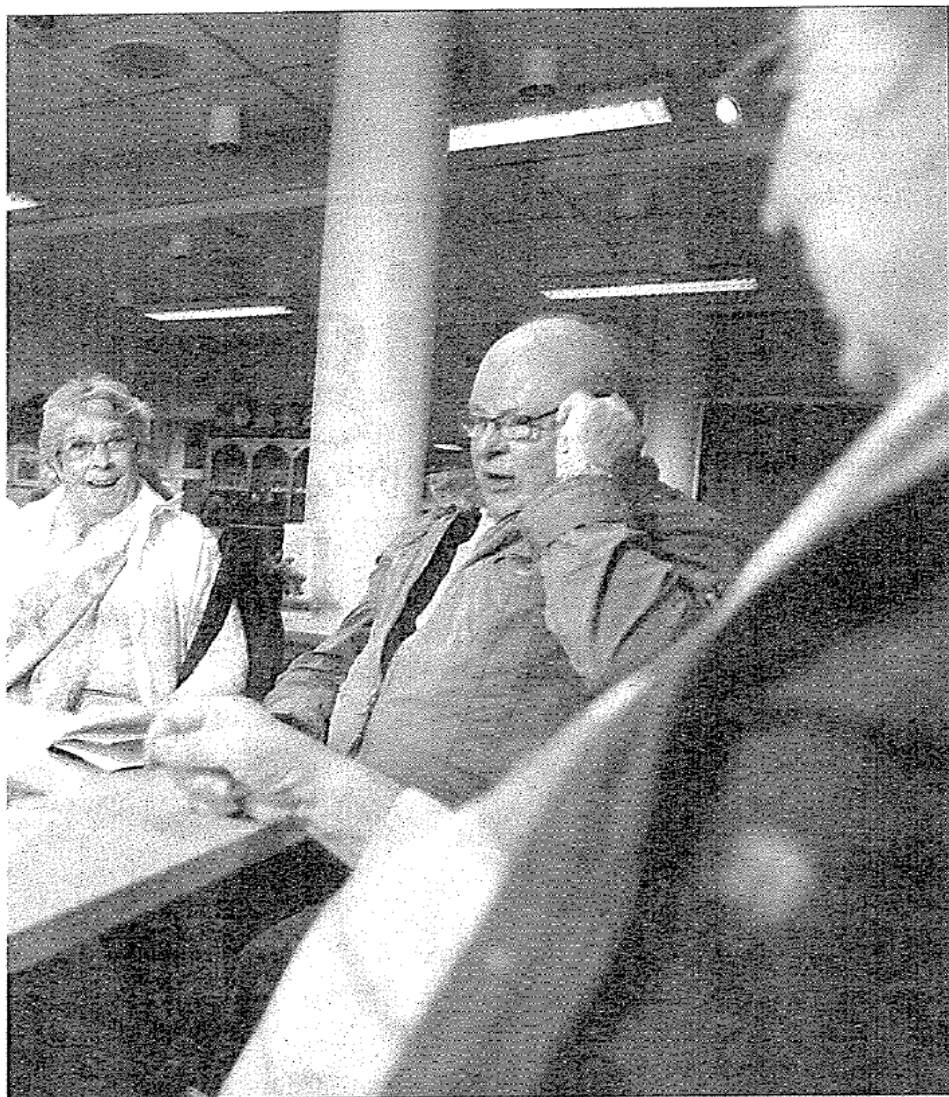
kyndige yngre blir eldre. «Å oppdatere meg på ny teknologi er ikke noe jeg vil bruke tiden min på,» er en vanlig holdning blant eldre.

På eldresenteret er det bibliotek med PC tilgjengelig, og det legges til rette for at de som ønsker, kan gå på nybegynnerkurs.

– Jeg begynte i våres, men ga meg etter noen uker. Det ble litt for komplisert, men utstyret står hjemme, og det kaster jeg ikke, smiler Florin Olsen (77).

Internett

■ – Det ble for komplisert

Livet er herlig, selv uten Internett, synes f.v. Kari Hegge, Odd Paulsen, Aud Paulsen, Florin Olsen og Ragnar Hegge, som ofte møtes på Grefsen-Kjelsås eldresenter.

– Enklere og billigere

Fornyings- og administrasjonsminister Heidi Grande Røys (SV) sier til Aftenposten at hun vil jobbe for å gjøre det enklere og billigere for eldre å skaffe seg bredbånd.

– Vi visste fra før at mange eldre ikke er på nett. Det den nye

undersøkelsen viser, og som overrasker, er at så mange eldre opplever nettbruk som komplisert. Utfordringen blir å hjelpe eldre med å få installert PC, samt sørge for å skaffe brukerveiledninger som har et enkelt språk, sier hun.

Ministeren mener det er en for-

del at eldre lærer opp andre eldre, og at eldresentre og andre sosiale treffsteder arrangerer datakurs for pensjonistene. Grande Røys lover å følge opp rapporten – også med flere penger, slik at tiltakene hun foreslår, kan bli virkelige.

(Alle artikler er trykket med tillatelse fra Aftenposten)

Vedlegg 2: Kodebok

1. Forfatteren(e) av nyhetsartikkelen

1.1 Tilstedeværelse

A. Tilstede i teksten.

Tilstedeværelse identifiseres ved bruk av personlig pronomen entall eller flertall (*jeg, vi*) eller eiendomspronomen (fra *min* synsvinkel). Eksempel: ”Da *vi* møter henne, er hun fortsatt blek og medtatt og oppgitt over behandlingen hun fikk”(Aftenposten01.10.08). ”*Vi* stiller ham først et spørsmål om behovet for kolonihager”.

B. Tilstede kun som intervjuer.

Journalistens stemme fremtrer i form av spørsmål til en kilde.

C. Tilstede både i form av personlig pronomen/ eiendomspronomen og som intervjuer.

D. Usynlig (anonym).

Ingen ledetråd i teksten om hvordan fortellingen i historien er tilveiebrakt og formidlet av en journalist.

1.2 Fremheving

A. Fremheving av mediet.

Gjelder kun når Aftenposten fremheves, ikke NTB og liknende. Eks. ”[...] opplyser fungerende distriktslege til *Aftenposten*” (14.09.70), ”*Aftenposten* har snakket med [...]”

B. Ingen fremheving av mediet. Aftenposten er ikke nevnt i teksten.

1.3 Byline

A. Byline.

Må være navnet på en journalist. Unntak er samredigerte artikler i 1990 og 2008 hvor det antas at journalist bak hovedartikkel også står bak mindre artikler med samme tema.

Samredigerte artikler fra 1990 og 2008 uten byline kodes som A. Byline, når hovedartikkelen har byline. Eks. 15.09.08 s. 12: ”40 timers uke mye for de aller minste.”

B. Byline med bilde

C. Byline med e-postadresse

D. Byline med bilde og e-postadresse

E. Byline - ”fra Aftenpostens korrespondent” og liknende (NTBs korrespondent).

Aftenpostens Londonredaksjon, Aftenpostens New York-kontor.

Om byline inneholder både journalistens navn og ”tittel” vil den kodes som under A. Byline.

F. Uten byline.

Om det kun er initialer, pseudonym eller liknende plasseres artikkelen under F. Uten byline.

2. Tema

2.1 Geografi

A. Lokale nyheter.

Nyheter fra stor-Oslo. Oslo samt visse deler av Akershus, for eksempel: Bærum, Asker, Skedsmo, Oppegård, Nittedal. Nyheter fra disse områdene, men av nasjonal interesse (eks. utstillinger, ulykker, kriminalitet av betydelig art etc.) kodes som B. Innenriks.

B. Innenriksnyheter.

Nyheter som gjelder nasjonale forhold samt regionale og lokale nyheter utenfor Oslo-området. Utenlandsbesøk kategoriseres under innenriks. Hendelser i utlandet som blir rapportert fordi folk som bor, jobber, eller representerer Norge er involvert kodes som innenriks.

C. Utenriksnyheter.

Internasjonale/ transnasjonale nyheter, eks. forskningsgjennombrudd, internasjonalt samarbeid og lignende. Besøk fra Norge til utlandet kodes som utenriks når det i hovedsak handler om internasjonale/ globale forhold/ problemer, eks. krig, miljø etc. ellers kodes det under B. Innenriks (eks. når fokuset hovedsakelig er Norge).

2.2 Saksområde

A. Politikk.

Stoff om politikere, partiorganisasjoner, valg, offentlig forvaltning, Storting og Regjering eller andre politiske institusjoner - nasjonale eller internasjonale. Politikk på riksnivå og internasjonale politiske forhold. Politiske innspill/ utspill. Sysesaken kodes som politikk da mediefokuset er på ham på grunn av sin rolle som statsminister.

B. Styre og stell, øvrig samfunnsstoff.

Praktisk kommunal og statlig aktivitet, kommunale tiltak/ foretak/ regelverk. Kommunepolitikk og kommuneøkonomi. Eks. Øvelser, veiutbygging, vannforsyning, byjubileer. Samfunnsstoff som ikke passer inn under noen av de øvrige variabelverdiene, som for eksempel: konferanser, skilsmissestatistikk, minnemarkering, jubileer, ansettelse, utnevnelser etc. Meldinger om at offentlige personer har gått bort.

C. Arbeidsliv.

Arbeidsmarked, fagforeninger, lønsspørsmål, arbeidsvilkår, streiker tilsetninger, oppsigelser.

D. Rettsvesen og kriminalitet.

Om kriminell aktivitet, politietterforskning, rettssaker, forhør, anmeldelser, bøter. Stoff om fanger og fengsel.

E. Ulykker/ skader.

Dreier seg om ulykkeshendelser. Gjelder også ødeleggelser og katastrofer forårsaket av vær og vind. Meldinger om sykdom som utbrudd (eks. angrepet av poliomyelitt) kategoriseres

som ulykke, om det er mer generelle meldinger om helse kategoriseres dette under G. Meldinger om rovdyrangrep på mennesker og dyr om dette er hovedtema. Bortkomne personer.

F. Krig, konflikt, kriser og katastrofer.

Også demonstrasjoner, prøvesprengning, blokader, kidnapping, flykapring, flyktninger, påfølgende hjelpeaksjoner, sult, barnedødelighet.

G. Helse, forskning, utdanning, miljø, teknologi, forbruker, ferie & fritid, sosiale spørsmål (bolig, asyl, innvandring, arbeidsløshet), humanitære innsamlinger/organisasjoner

H. Kultur.

Stoff om arkitektur, medier og medienes innhold, litteratur, kunst, kirke, religion og musikk. Kulturjubileer. Melding om kulturelle personligheter som har gått bort.

I. Kjendis og underholdning.

Om kjente personer i offentligheten som blir omtalt fordi de er kjente. Privat stoff om kongelige kodes her.

J. Annet.

Kuriosa. Nyheter om vær. Kuriosa.

3. Størrelse.

Bilder er ikke med måling av størrelse, men tekst i faktabokser/ bakgrunn skal telles.

A. Veldig kort notis.

Under 50 ord, vanligvis uten overskrift. 3-4 linjers.

B. Vanlig notis / kort artikkel.

Fra 50 til 150 ord. Oftest med overskrift, oftest uten ingress.

C. Mellomlang artikkel

Fra 150 til 350 ord.

D. Lang artikkel

Fra 350 til 600 ord.

E. Veldig lang artikkel

Fra 600 og oppover. I 2008 ofte helside eller midtsideoppslag.

4. Tidsramme.

Om hendelsens tidsramme.

A. Avgrensede aktuelle hendelser.

Melding om noe som har skjedd i løpet av de siste 24 timene / mellom to avisutgivelser. Hendelsen er ofte avsluttet, men kan også være episoder over samme hendelse. Eks. Episoder over Koreakrigen kodes her, med mindre det er en helt klar oppfølging, eks. ”Ny protest fra Peiping” (12.10.1950).

B. Oppfølging.

Tidligere eller nåværende hendelse i sekvens. En større begivenhet eller hendelse avfører en serie med etterfølgende mindre hendelser, utfyllende historier eller oppfølgende historier som føyer nye opplysninger til de foregående historier. Eks. Oppfølging etter sak om brudd i telefonnett: "Mer mobiltrøbbel i vente" (23.9.2008).

C. Hendelse uten spesifikk dato/historie

Funn i dokumenter eller arkiv. Avsløring av aktør/aktører i tidligere hendelse. Dette gjelder spesielt den gravende journalistikken. Historikere eller journalister graver frem materiale som tidligere var skjult for offentligheten. Gjelder også informasjon om fortidlig hendelse (ikke basert på avsløring), hendelsen er lenger tilbake i dato enn den avgrensede aktuelle hendelsen (A). Eksempel: jubileer (1814, 1905).

E. Planlagt hendelse.

Meldinger om fremtidig hendelse. Eksempler på dette er arrangementer under planlegging, offentlige innstillinger, bevilgninger til nye tiltak, valg og valgkamp, planlagte vedtak.

F. Tilstand og tendens.

Kriminalitet, rasisme, arbeidsløshet, økonomiske tilstander. Kan også dreie seg om mindre tilstand og tendens, eks. "Amerikas veier bygges av private". Ofte basert på forskning / statistikk. Hypotetisk situasjon / mulig tilstand kodes også her. Eks. "Venstre kan avgjøre valget" (15.9.2008).

G. Utspill, innspill.

Når saken først og fremst dreier seg om en persons mening/forståelse av et problem, når dette ikke er en oppfølging. Ofte innspill/utspill til planlagt hendelse, men artikkelen i seg selv fokuserer ikke på den planlagte hendelsen eller den aktuelle hendelsen (eks. bystyrets møte), men selve utspillet. Gir ofte bakgrunn og forklaringer på hvorfor man mener det man mener.

H. Restkategori.

Artikkelen passer ikke inn under noen av variabelverdiene ovenfor. Eks. artikkel som inneholder flere tydelige tidsrammer, men hvor ingen er vinklet inn som viktigere enn de andre. Dette gjelder spesielt enkelte av kommentarene, som rommer bakgrunn, spekulasjoner om hva som skal skje videre etc.

5. Fokus.

Hvem er fokus for nyhetshistorien - fremgår ofte av tittelen. Der det dreier seg om uttalelser kodes hovedkilden.

A. Persontegnende artikkel, beskrivende.

Personen beskrives mer inngående enn kun navn. En persons opplevelser kan gjerne være temaet for nyheten. Temaet er mer person enn sak.

B. Personorientert, refererende.

Artikler hvor fokuset dreier seg om en person, men hvor personen ikke beskrives med mer enn navn. Skiller seg fra A ved at saken ikke er spesielt persontegnende. Flere mennesker som ikke er en gruppe, men flere enkeltpersoner som for eksempel er rammet av en ulykke, kodes her (eks. "12 personer drept").

C. Offisiell person/ekspert.

Person med offentlig stilling eller annen fremtredende stilling (eks. paven), samt person som fremstilles som ”ekspert”. Felles for artiklene som kodes her er at personen er senter for historien på grunn av sin status, posisjon, offentlige rolle i samfunnet. Om artikkelen handler om en offentlig person, men fokuset er på denne som privatperson skal artikkelen kodes som personorientert. Saker hvor en autoritativ person er i fokus på grunn av offentlig kritikk skal kodes under denne variabelverdien.

D. Institusjoner.

Eks. enkeltland, regjering, departement, fylkesting, formannskap, ombud, direktorat, firma/foretak, humanitær organisasjon, forening eller liknende er objekt for artikkelen. Militære styrker, geriljagrunder, barnehager, kirker, kommuner, politiske partier faller inn under denne variabelverdien.

E. Grupper: Nasjoner, befolkninger, sosiale grupper, klasser, stedssamfunn.

Gruppeperspektivet er fremtredende, rammen for artikkelen er en gruppe mennesker. Eks. aldersrelaterte sosiale grupper, yrkesgrupper, stedsrelaterte grupper, innvandrere, kriminelle, narkomane og liknende.

F. Uten klart fokus.

Restkategori. Saken er gjerne for kort til å ha et klart fokus eller fokuset er på abstrakte, ikke-sosiale størrelser som naturkrefter. Ulykkeshendelser er eksempler på dette, de er ofte korte meldinger, handler om ulykken, men kilder er som regel politi eller andre vitner uten at disse er fokuset for hendelsen (hendelsesfokusert). Det samme gjelder kriminalsaker som ikke er fokusert rundt gjerningsmannens person, men mer om hendelsesforløp.

Eks. stedsfokusert, dyr, fly, vulkan, romfartøy, teknologi, epidemi, plattformer, planeter, konkursregister, TV-program

6. Genre

A. Nyhetsartikkel.

Artikkel som bringer nyheter eller informasjon om et bestemt tema. Artikkelen inneholder direkte gjengivelser av hva en kilde har sagt eller skrevet. For å fange opp overgangsformer er også direkte gjengivelse, men uten markører (som tankestrek og anførselstegn), også tatt med. Inneholder altså sitater i direkte tale, men teksten vitner ikke om en intervjusituasjon, det vil si det finnes ikke spor etter journalistens spørsmål. På denne måten kan sitatene være basert på skriftlige eller muntlige intervjuer, pressemeldinger, pressekonferanser, foredrag, forelesninger, andre medier etc. Presentasjonsformen bringer kildens egen stemme frem i artikkelen, men er samtidig valgt ut på journalistiske premisser, og redigert og satt i en større sammenheng deretter.

B. Reportasje.

Artikkel som bringer nyheter eller informasjon om et bestemt tema. Artikkelen bygger på direkte observasjon fra journalisten i tillegg til for eksempel informasjon fra muntlige eller skriftlige kilder, og intervju. Det som er grunnleggende for den undersøkende reportasjen er at journalisten bruker seg selv som kilde, ved å skildre steder, personer, miljøer.. Artikler som

Aftenposten selv har definert som reportasjer, men som ikke rommer journalistisk observasjon og beskrivelser kodes ikke som reportasje.

C. Intervju.

Artikkelen klassifiseres som intervju om intervjuet er presentasjonsform. Det må fremgå av teksten at journalisten har stilt spørsmål og fått svar. Artikler som er blandinger av intervju og referat vil bli klassifisert som intervju da journalisten er synlig i teksten. På denne måten skilles det mellom intervju som metode (for å skaffe sitater blir kodet under A) og presentasjonsform (kodes C).

D. Referat/omtale

Artikkelen er basert på at journalisten gjenforteller det som har skjedd, blitt sagt, skrevet i form av et resymé. Det kan også være en omtale om noe som skal skje eller noe som er. Teksten klassifiseres som referat når den ikke rommer direkte tale for eksempel når en kilde kun blir gjengitt i indirekte tale eller om det ikke er noen ildehenvisning overhodet. Denne presentasjonsformen vitner om lavere journalistisk aktivitet. Ofte få eller ingen kilder, men rommer i enkelte tilfeller flere kilder.

E. Kommentar.

Artikkel skrevet av en redaksjonell medarbeider i avisa med spesielt kunnskap og innsikt i tema. Artikkelen er ofte skilt ut fra nyhetsstoffet med egne overskrifter og fast sideplassering. Kommentaren rommer i mer eller mindre grad forfatterens egne vurderinger, i tillegg til bakgrunnsstoff, meninger, analyser etc. Meningene lastes forfatteren, ikke avisa.

7. Opprinnelse.

A. Egenprodusert.

Kodes som egenprodusert når artikkelen har byline. Kodes også som A når mediet er profilert i teksten selv om artikkelen ikke har byline. (1.1.A, 1.2.A, 1.3.A-D).

B. Telegrambyrå

C. Andre medier

D. Ikke mulig å avgjøre